

VILNIAUS UNIVERSITETO TEISĖS FAKULTETO

Dieninio skyriaus V kurso studentės

Mildos Belkevičiūtės

Studijų knygelės Nr. 0212973

MAGISTRINIS DARBAS

Tema:

**PRIEGLOBSTĮ GAVUSIŲ ASMENŲ EKONOMINIŲ, SOCIALINIŲ IR
KULTŪRINIŲ TEISIŲ ĮGYVENDINIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOJE**

Atliko: Milda Belkevičiūtė, V kursas

Darbo vadovė: asist. Renata Vaišvilienė

Recenzentas: D. Špokauskas

Vilnius

2007

TURINYS

I. ĮVADAS.....	3
II. PRIEGLOBSČIO INSTITUTO RAIDA.....	6
III. PRIEGLOBSČIO LIETUVOS RESPUBLIKOJE FORMOS.....	8
IV. PRIEGLOBSTŲ GAVUSIŲ ASMENŲ INTEGRACIJA:	
1. Integracija kaip procesas.....	9
2. Prieglobstų gavusių asmenų integracija Lietuvos Respublikoje.....	12
3. Valstybės organizuojama ir remiama pabėgėlių integracija.....	12
4. Valstybės teikiamos paramos integracijai taikymo apimtis.....	13
5. Valstybės remiamas integracijos procesas.....	14
6. Valstybės remiamos integracinio proceso kritika.....	16
V. EKONOMINĖS IR SOCIALINĖS TEISĖS:	
1. Teisė į šeimos susijungimą.....	27
2. Teisė į darbą.....	27
3. Teisė į sveikatos apsaugą.....	45
4. Teisė į socialinę apsaugą.....	47
VI. KULTŪRINĖS TEISĖS:	
1. Kultūrinių teisių įgyvendinimo galimybės Lietuvos Respublikoje.....	50
2. Integracijos proceso visuomeninis lygmuo.....	52
VII. IŠVADOS.....	58
VIII. LITERATŪRA.....	61

IVADAS

Siekiant sukurti darnią ir progresyvią visuomenę būtina stiprinti joje egzistuojančius socialinių grupių tarpusavio saitus bei vykdyti pažeidžiamų grupių integraciją. Valstybės požiūris į socialiai „jautrias“ grupes ir joms iškilusių problemų vertinimas bei sprendimų paieškos būdai gali daug pasakyti apie tos valstybės istoriją, vertybes bei gyventojus. Vieną iš Lietuvos visuomenėje egzistuojančių pažeidžiamų grupių sudaro asmenys, kuriems Lietuvos Respublikoje yra suteiktas prieglobstis.

Lietuva 1997 metais ratifikavo 1951 m. Ženevos konvenciją „Dėl pabėgėlių statuso“ ir 1967 m. Protokolą dėl pabėgėlių statuso ir taip įsipareigojo teikti apsaugą pabėgėliams. Siekiant suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje gavusiems asmenims efektyvią apsaugą neužtenka vien tik formalaus teisės į prieglobstį įtvirtinimo nacionalinėje teisėje – teikiamos apsaugos efektyvumą lemia ir nacionalinėje teisinėje bazėje įtvirtintų pabėgėliams teikiamų teisių apimtis bei realių galimybių pasinaudoti šiomis teisėmis egzistavimas. Nepaisant pabėgėliams ir piliečiams suteiktų teisių analogiško turinio, dėl objektyvių priežasčių, asmenys, kurie buvo priversti ieškoti prieglobsčio svetur, dažnai neturi vienodų su piliečiais galimybių įgyvendinti turimas teises, todėl siekiant pašalinti šią objektyviai susiformavusią nelygybę ir užtikrinti prieglobstį gavusiems asmenims efektyvų jų teisių įgyvendinimą specifinėse srityse yra neišvengiamas pozityvios diskriminacijos taikymas. Dėl šios priežasties valstybė privalo imtis priemonių, kurios padėtų pabėgėliui adaptuotis Lietuvos visuomenėje bei skirti šioms priemonėms įgyvendinti adekvačius finansinius, materialinius bei fizinius resursus, nes būtent nuo asmens socialinės integracijos lygio priklauso jo galimybės pilnai pasinaudoti turimomis teisėmis bei garantijomis.

Šio darbo objektas yra asmenų, kuriems Lietuvos Respublikoje suteiktas prieglobstis (pabėgėlio statuso ar papildomos apsaugos forma) ekonominių, socialinių bei kultūrinių teisių įgyvendinimo galimybės, bei pabėgėlių integracijos į Lietuvos Respublikos visuomenę instituto, indikuojančio galimybių šių teisių efektyviam įgyvendinimui sudarymo apimtį ir kartu apibrėžiamo per pabėgėlių ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių įgyvendinimo būklę, analizė. Pažymėtina, kad darbe aptariamas ne visas prieglobstį Lietuvoje gavusiems asmenims suteiktų teisių kompleksas - koncentruojamasi į pagrindines teises, kurios turi esminę reikšmę asmens integracijai į prieglobsčio valstybės visuomenę, o jų būklė tiesiogiai įtakoja integracinio proceso rezultatų vertinimą. Darbe argumentuojama pozicija, kad integracija turi būti vertinama, kaip procesas prasidedantis nuo to momento, kai yra paduodamas prašymas suteikti prieglobstį Lietuvos

Respublikoje. Dėl šios priežasties yra išplečiamas subjektų, kurių ekonominės, socialinės bei kultūrinės teisės analizuojamos, ratas, tačiau su prieglobsčio prašytojų teisėmis susiję klausimai yra nagrinėjami tik ta apimtimi, kuria jie daro įtaką tinkamam prieglobstį Lietuvos Respublikoje jau gavusių asmenų teisių įgyvendinimui.

Rašant darbą buvo panaudoti aprašomasis ir probleminis metodai, kuriais remiantis darbe buvo aprašyta Lietuvos Respublikos integracinė sistema bei iškelti probleminiai klausimai integracinės programos bei pabėgėlių ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių įgyvendinimo kontekste. Taip pat rašant darbą buvo pasitelktas ir analizės metodas, kurio pagrindu buvo analizuojama pabėgėlių ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių būklė Lietuvos Respublikoje bei Lietuvos Respublikos teisinė bazė bei pateikiamas jos vertinimas, ypatingai didelį dėmesį koncentruojant į nacionalinių įstatymų atitikimą ES reguliavimui. Analizuojant Bendrijos teisės aktus taip pat buvo pateikta neišsami nagrinėtinais temai aktualių nuostatų kritika.

Magistrinio darbo tikslas yra formuluotinas kaip siekis trumpai apžvelgti asmenų, kuriems yra suteiktas prieglobstis, ekonominių, socialinių bei kultūrinių teisių būklę Lietuvos Respublikoje, pagrindinių teisių įgyvendinimo galimybes bei šioje srityje kylančios problemas bei aptarti jų sprendimo būdus. Taip pat yra siekiama pateikti Lietuvos Respublikos teisinės bazės vertinimą. Darbe taip pat yra pateikiama bendro pobūdžio valstybės integracijos politikos kritika, kurioje išskiriami negatyvūs ir pozityvūs Lietuvos integracinės sistemos aspektai pabėgėlių bei prieglobsčio prašytojų integracijos į visuomenę kontekste.

Darbe nagrinėjamų temų aktualumą sąlygoja tai, kad iki šiol akademiniam lygmenyje nebuvo plačiau aprašomos nei prieglobstį Lietuvos Respublikoje gavusių užsieniečių ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių įgyvendinimo galimybes, nei pateiktas Lietuvos Respublikos valstybės remiamos prieglobstį gavusių užsieniečių integracinės programos vertinimas. Akademinės literatūros (net akademinų straipsnių periodiniuose teisiniuose leidiniuose) vakuumas absoliučiai nekoreliuoja su pabėgėlių integracijos procesams Lietuvoje skiriamu Europos Sąjungos vystymo programų, Lietuvoje veikiančių nevyriausybinų organizacijų bei valstybinio sektoriaus dėmesiu. Todėl manytina, kad akademiniam lygmenyje susidarius tokiai situacijai, šis darbas, koncentruotai pateikiantis informaciją apie šalies integracinę politiką, bei išdėstantis jos kritiką, o taip pat analizuojantis pabėgėlių teisių būklę Lietuvoje bei pateikiantis rekomendacijas jos pagerinimo klausimais, kurios dažnai yra suderintos su Europos Pabėgėlių ir Tremtinių Tarybos, jungiančios platų pabėgėliais bei prieglobsčio prašytojais besirūpinančių nevyriausybinų organizacijų tinklą, teikiamomis rekomendacijoms, bei su

kitų valstybių patirtimi, bent nedidele dalimi eliminuos koncentruotai pateiktos informacijos trūkumą šia tema.

Nesant knygų ar teisinių straipsnių aktualiomis temomis, rašant šį darbą buvo daugiausiai remtasi elektroniniu pavidalu pateikta informacija internetiniuose šaltiniuose, iš kurių labiausiai išskirtini Europos Pabėgėlių ir Tremtinių Tarybos pateikti pranešimai apie atitinkamų pabėgėlių bei prieglobsčio prašytojų integracijai ir teisių apimčiai aktualių direktyvų įgyvendinimą valstybėse narėse, taip pat pateikta šių direktyvų nuostatų kritika. Atsižvelgiant į magistrinio darbo tikslus buvo būtina analizuoti Lietuvos Respublikos teisinę bazę bei jos suderinamumą su tarptautiniais bei regioniniais reikalavimais, todėl dar vienas svarbus informacijos šaltinis buvo Lietuvos Respublikos ir tarptautiniai teisės aktai, bei ES *acquis*. Pažymėtina, kad siekiant identifikuoti visuomenės poziciją aktualiais klausimais, o taip pat apibrėžiant žiniasklaidos būklę pabėgėlių klausimais, darbe buvo remiamasi ne vien oficialiais statistiniais duomenimis, bet ir publikacijomis elektroninėje bei periodinėje žiniasklaidoje ir populiarių internetinių portalų komentarų skiltimis.

PRIEGLOBSČIO INSTITUTO RAIDA LIETUVOS RESPUBLIKOJE

1995 - 2004

Prieglobsčio instituto raida Lietuvoje prasidėjo nuo 1995 metų liepos 4 dienos. Šią dieną Lietuvos Respublikos Seimas priėmė pirmąjį įstatymą Dėl pabėgėlių Lietuvos Respublikoje statuso¹ (toliau Pabėgėlių įstatymas) ir taip panaikino teisinį vakuumą šioje srityje. Teisės akto, reguliuojančio specifinius pabėgėlių teisės klausimus, priėmimas buvo neišvengiamas, nes Lietuvai atgavus nepriklausomybę buvo susidurta su vis didėjančiomis migracinio pobūdžio problemomis, kurias buvo būtina kuo greičiau ir tinkamai spręsti, nes dėl teisinio reguliavimo nebuvimo, asmenys, kuriems pagal tarptautines konvencijas turėjo būti teikiama tarptautinė apsauga, buvo suniveliuojami su nelegaliais migrantais, kurie dėl ekonominių priežasčių ieškojo geresnio gyvenimo svetur. Naujasis įstatymas asmenims, ieškantiems prieglobsčio Lietuvos Respublikoje, nustatė pabėgėlio statuso suteikimo ir išnykimo sąlygas, tvarką, pabėgėlio teises, pareigas, atsakomybę, įvažiavimo ir išsiuntimo pagrindus. Tiesa, tą pačią 1995 metų liepos 4 dieną Seimas priėmė nutarimą Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl pabėgėlių Lietuvos Respublikoje statuso“ įgyvendinimo², kuriuo buvo atidėtas įstatymo įgyvendinimas. Pagal minėtąjį nutarimą prašymų dėl prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo nagrinėjimo pradžia buvo susieta su atitinkamos teisinės (užsieniečio, ieškančio prieglobsčio Lietuvos Respublikoje, valstybės sienos kirtimo ir kitų tvarkų išvardintų nutarimo 1 punkte nustatymas), materialinės (Pabėgėlių Priėmimo Centro įsteigimas) bei techninės (duomenų surinkimo, apdorojimo bei perdavimo informacinės sistemos įdiegimas) bazės sukūrimu. Realiai asmenų, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, teisinės apsaugos mechanizmas valstybėje pradėjo veikti tik Lietuvos Respublikos Seimui 1997 m. sausio 21 d. ratifikavus³ 1951 m. Ženevos konvenciją „Dėl pabėgėlių statuso“⁴ (toliau Konvencija) ir 1967 m. Protokolą dėl pabėgėlių statuso⁵ (toliau Protokolas).⁶

¹ Valstybės žinios, 1995, Nr. 63-1578

² Valstybės žinios, 1995 08 02, Nr. 63-1579

³ Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl 1951 m. konvencijos dėl pabėgėlių statuso bei 1967 m. protokolo dėl pabėgėlių statuso ratifikavimo // Valstybės žinios, 1997 02 07, Nr. 12-227

⁴ Valstybės žinios, 1997, Nr. 12

⁵ Ibidem

⁶ Žr. plačiau: Lyra Vysockienė Pabėgėlių teisė. Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005m. P. 25-27

Pabėgėlių įstatymas dėl reguliavimo netobulumo ir neatitikimo Konvencijai bei Protokolui buvo ne kartą keičiamas. Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą buvo būtina Lietuvos prieglobsčio teisiną suderinti su ES prieglobsčio *acquis*. Šio derinimo rezultatu tapo 2000 metų birželio 27 d. LR Seimo priimta nauja pabėgėlių įstatymo redakcija.

Šiuo laikotarpiu (2000 m.) taip pat Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ministro įsakymu buvo patvirtintas pirmasis Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašas, kuris reglamentuoja valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje integracijai pagrindus, jos organizavimą, vykdymą ir administravimą.

Nuo 2004 metų

2004 metų balandžio 29 dieną buvo priimtas naujas LR įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties⁷ (toliau UTPĮ), kuriame, be užsieniečių statusą Lietuvos Respublikoje reguliuojančių teisės normų, kartu buvo įtvirtintos ir prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių teisinę padėtį Lietuvos Respublikoje apsprendžiančios normos. UTPĮ buvo įtvirtintas ne tik iš anksčiau galiojusio Pabėgėlių įstatymo perimtas prieglobsčio instituto reguliavimas bet ir normos susijusios su papildomos bei laikinos apsaugos suteikimu Lietuvos Respublikoje⁸. Šis įstatymas taip pat ne kartą buvo tobulinamas – paskutinį kartą nemaža dalis UTPĮ straipsnių buvo pakeista 2006m. lapkričio 28d. priimtu įstatymu (toliau UTPĮ pakeitimo įstatymas).

---

⁷ Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2539

⁸ Tuo tarpu ankstesniame įstatyme Dėl pabėgėlių Lietuvos Respublikoje statuso buvo įtvirtintos tik pabėgėlio statuso suteikimą reguliuojančios normos ir nebuvo jokio kitų pabėgėlių apsaugos formų (papildomos ir laikinos apsaugos) reglamentavimo.

PRIEGLOBSČIO LIETUVOS RESPUBLIKOJE FORMOS

Prieglobstis Lietuvos Respublikoje teikiamas pabėgėlio statuso, papildomos ar laikinos apsaugos forma. Pabėgėlio statusas suteikiamas prieglobsčio prašytojui, kuris dėl visiškai pagrįstos baimės būti persekiojamas dėl rasės, religijos, tautybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar dėl politinių įsitikinimų yra už valstybės, kurios pilietis jis yra, ribų ir negali ar bijo naudotis tos valstybės gynyba arba neturi atitinkamos užsienio valstybės pilietybės, yra už valstybės, kurioje buvo jo nuolatinė gyvenamoji vieta, ribų ir dėl išvardytų priežasčių negali ar bijo į ją grįžti⁹. Migracijos departamentui prie VRM priėmus sprendimą suteikti asmeniui pabėgėlio statusą Lietuvos Respublikoje jam šiuo pagrindu yra išduodamas leidimas nuolat gyventi. Kita prieglobsčio forma, papildoma apsauga, suteikiama asmeniui tuo atveju, kai jis yra už savo kilmės valstybės ribų ir negali į ją grįžti dėl visiškai pagrįstos baimės, kad jis bus kankinamas ar su juo bus žiauriai, nežmoniška elgiamasi, arba bus žeminamas jo orumas, ar jis bus tokiu būdu baudžiamas. Taip pat papildoma apsauga asmeniui teikiama esant grėsmei, kad jo kilmės (nuolatinės gyvenamosios vietos) valstybėje jo kaip žmogaus teisės ir pagrindinės laisvės bus pažeistos, arba gresiant pavojui jo gyvybei, sveikatai, saugumui ar laisvei dėl paplitusios prievartos, kuri kyla karinio konflikto metu arba kuri sudaro sąlygas sistemingiems žmogaus teisių pažeidimams¹⁰. Papildomos apsaugos pagrindu asmeniui suteikiamas laikinas leidimas gyventi Lietuvos Respublikoje vieneriems metams. Sprendimą dėl laikinos apsaugos suteikimo priima Vyriausybė Europos Sąjungos Tarybos priimto sprendimo dėl masinio pabėgėlių antplūdžio į Europos Sąjungą pagrindu¹¹. Suteikus laikiną apsaugą išduodamas leidimas laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje.

---

⁹ Žr.: Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties// Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2539, 86 str.

¹⁰ Ibidem, 87 str.

¹¹ Ibidem, 92 str.

PRIEGLOBSTĮ GAVUSIŲ ASMENŲ INTEGRACIJA

Integracija kaip procesas

Tarptautinės teisės mokslas nepateikia vieningos prieglobstį gavusių asmenų integracijos sąvokos. Tokį tarptautinio apibrėžtumo nebuvimą sąlygoja tai, kad integracijos, kaip proceso, suvokimas įvairiose valstybėse skiriasi. Šiuos skirtumus lemia tautų mentalitetas, bendros imigracijos į šalį apimtys, pabėgėlių interesai, lūkesčiai ir vertybės, priimančiosios valstybės galimybės, visuomenės požiūris ir panašios aplinkybės¹².

Iš esmės nėra vieningos prieglobstį gavusių asmenų integracijos strategijos, todėl daugelyje valstybių integracijos proceso metu įgyvendinamos priemonės skiriasi kaip ir paties proceso reikšmės bei siekiamų rezultatų suvokimas. Taip pat nėra priimtas universalus tarptautinis aktas, kuris įpareigotų valstybes vykdyti iš valstybės biudžeto lėšų finansuojamas prieglobstį gavusių asmenų integracines programas¹³. Regioniniame lygmenyje tokiu aktu yra 2004 m. balandžio 29 d. ES Tarybos direktyva 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtinausių standartų¹⁴, kurios 33 straipsnyje yra numatyta, kad siekiant palengvinti pabėgėlių integraciją į visuomenę, valstybės narės turi numatyti integracijos programas, kurios joms atrodo tinkamos arba sudaryti sąlygas, garantuojančias galimybę pasinaudoti tokiomis programomis. Direktyva įpareigoja valstybes nars vykdyti integracines programas, bet nenustato nei esminių kriterijų, kuriuos šios programos turi atitikti, nei gairių, kuriomis valstybės turėtų vadovautis kurdamos savo integracinę sistemą. Darytina išvada, kad direktyvoje nustatytas įpareigojimas vykdyti integracines programas, dėl savo nekonkretumo, yra daugiau deklaratinio pobūdžio, nes minėtų programų tinkamumą vertina pati valstybė – iš tiesų, dėl situacijos valstybėse narėse skirtumų, bendros integracinės programos nustatyti neįmanoma ir netikslinga, nes kiekvienos valstybės narės valdžios organai geriau išmano jų šalyje prieglobstį gavusių pabėgėlių problemų specifiką, bet direktyvoje nustatant, kad bus vykdomas tik nacionalinis tokios programos tinkamumo vertinimas, mažinama pati pareigos efektyvaus įgyvendinimo tikimybė.

---

¹² Žr. plačiau: Nando Sigona Refugee integration: Policy and practice in the EU // Refugee Survey Quarterly, Vol. 24, Issue 4, 2005. P. 118-120 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 20). Prieiga per internetą: <<http://rsq.oxfordjournals.org/cgi/reprint/24/4/115.pdf> >

¹³ 1951 m. konvencijos Dėl pabėgėlių statuso 34 straipsnis nustato tik bendro pobūdžio pareigą valstybėms narėms, pagal galimybes, padėti pabėgėliams asimiliuotis ir natūralizuotis prieglobsčio valstybėje

¹⁴ Official Journal L 304, 30/9/2004, p. 2—2

Integracinių priemonių kontekste taip pat reikia atsižvelgti, kad tarptautinių sutarčių ir regioninių teisės aktų pagrindu, valstybės yra prisiėmusios įsipareigojimus, užtikrinti tam tikrų teisių minimumą visiems jų teritorijoje esantiems asmenims (Tarptautinis Piliетinių ir politinių teisių paktas¹⁵, Tarptautinis Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas¹⁶, Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija¹⁷) bei pabėgėliams (Konvencija Dėl pabėgėlių statuso, ES direktyvos). Tačiau vien minėtuose dokumentuose įtvirtintų teisių, nors ir esminių prieglobstį gavusio asmens adaptacijai, užtikrinimas dar negarantuoja, kad asmeniui pavyks sėkmingai integruotis į jį priėmusios valstybės visuomenę¹⁸.

Analizuojant integraciją, jai kaip procesui, galima priskirti institucionalizuotą ir visuomeninį lygmenį, kurie yra tarpusavyje įtakojami. Toks suskirstymas neprieštarauja integracijos kaip aktyvaus dvipusio proceso (pabėgėliai – visuomenė) interpretacijai, kuri yra labiausiai paplitusi tarptautinėje teisėje. Tačiau, toks integracijos proceso apibūdinimas iš esmės yra fikcinio bei deklaratyvaus pobūdžio, nes implikuoja integracijos kaip dviejų homogeninių subjektų santykio suvokimą, bet praktikoje integracinė sistema nėra izoliuota ir yra veikiama daugelio išorės veiksnių ir instrumentų (valdymo sektoriaus veikla, nevyriausybių organizacijų veikla, mokslinės teorijos ir pan.), todėl darytina išvada, kad subjektų ratas yra platesnis¹⁹.

Valstybės pareigą remti asmens, kuriam suteiktas prieglobstis, integracinį procesą, reiktų taip pat vertinti kaip netiesiogiai kylančią iš jos prisiimtų įsipareigojimų pagal tarptautinę teisę. Ratifikavusi tarptautinius žmogaus teisių apsaugą reglamentuojančius aktus, valstybė prisiima įsipareigojimus ne tik formaliai garantuoti žmogaus teises, įtvirtindama jas nacionaliniame lygmenyje, bet kartu prisiima ir pareigą užtikrinti jų efektyvų įgyvendinimą. Prieglobsčio teisės srityje tokio pobūdžio valstybės pareiga pasireiškia tuo, kad valstybė savo įsipareigojimus pagal Konvenciją įgyvendins tik tuo atveju, jei jos teikiama tarptautinė apsauga asmeniui atitiks du kriterijus²⁰: pati prieglobsčio procedūra valstybėje turi atitikti tarptautinius standartus ir atitikti kokybinį

¹⁵ Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3288

¹⁶ Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3290

¹⁷ Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-987

¹⁸ Žr. plačiau: Tenth Anniversary of Poland's Accession to the Geneva Convention: Agnieszka Siarkiewicz Social and Integration assistance to refugees in Poland, P 164 - 172 // Refugee Protection, Varšuva 2002; Apie teisės į darbą ir asmens integracijos santykį žr: Socialinė apsauga. TA programme of German Ministry of Health, 1998, P 88 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 20). Prieiga per internetą: http://www.sec.lt/docs/pubs/socbook_97.pdf

¹⁹ Žr: Nando Sigona Refugee integration: Policy and practice in the EU // Refugee Survey Quarterly, Vol. 24, Issue 4, 2005. P. 118 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 20). Prieiga per internetą: <http://rsq.oxfordjournals.org/cgi/reprint/24/4/115.pdf>

²⁰ Žr. plačiau: Tenth Anniversary of Poland's Accession to the Geneva Convention: Agnieszka Siarkiewicz Social and Integration assistance to refugees in Poland, P 164 // Refugee Protection, Varšuva 2002

teisės į prieglobstį kriterijų - valstybė privalo suteikti asmeniui realią galimybę pradėti nepriklausomą gyvenimą jos teritorijoje (tam, kad tinkamai būtų įgyvendinta asmens teisė į prieglobstį, neužtenka tik prieglobsčio procedūros, būtina užtikrinti asmeniui suteikiamos teisės efektyvumą). Būtent reikalavimas užtikrinti kokybinio tarptautinės apsaugos kriterijaus įgyvendinimą ir lemia valstybės pareigą organizuoti bei remti asmens integravimosi į visuomenę procesą. Kokybinis teisės į prieglobstį aspektas įtakoja ir integracijos suvokimo diferenciaciją. Efektyvaus teisės į prieglobstį įgyvendinimo galimybės įvairiose valstybėse skiriasi: vienose valstybėse, dėl susidariusios situacijos (kuri yra nulemta pavyzdžiui, netinkamos integracinės aplinkos problemos - stipriai nacionaliniu pagrindu organizuotos valstybės visuomenėje paplitusios ksenofobinės tendencijos labai apsunkina pabėgėlio galimybę adaptuotis, nepaisant esminių jo teisių formalus užtikrinimo, arba „jautri“ situacija pabėgėlių integracijos atžvilgiu gali susiformuoti ir dėl didelio jų skaičiaus valstybėje, ar dėl pačių pabėgėlių subjektyvių požymių (ligos, psichologinės problemos, didelis išsilavinimo trūkumas ir pan.)), jaučiamas labai didelis papildomų integracinių programų bei priemonių poreikis, nes formalus pabėgėlių teisių bei jiems teikiamų garantijų užtikrinimas įstatymų leidybos keliu dar neindikuoja prieglobstį gavusio asmens realios galimybės integruotis į prieglobsčio valstybės visuomenę²¹, tuo tarpu kitose valstybėse, kurios pasižymi palankesne integracine aplinka ir nesusiduria su didesnėmis problemomis pabėgėlių integracijos srityje, specialių integracinių programų poreikis mažesnis.

Nepaisant tarptautinių nevyriausybinų organizacijų rekomendacijų²², valstybės paprastai paramą esminiems asmens adaptaciniams elementams pradeda teikti tik po sprendimo suteikti prieglobstį. Tokia pozicija yra ekonomiškai pagrįsta, tačiau socialiai

---

²¹ Žr. pvz: Socialinė apsauga. TA programme of German Ministry of Health, 1998, P 87-88 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 20). Prieiga per internetą: < http://www.sec.lt/docs/pubs/socbook_97.pdf >; Nando Sigona Refugee integration: Policy and practice in the EU // Refugee Survey Quarterly, Vol. 24, Issue 4, 2005. P. 118-120 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 20). Prieiga per internetą: <<http://rsq.oxfordjournals.org/cgi/reprint/24/4/115.pdf> > ; European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia - Annual Report 2005 Part 2, P 44-46, 100-102 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: <http://eumc.eu.int/eumc/material/pub/ar05/AR05_p2_EN.pdf>; European Council on Refugees and Exiles Summary of ECRE's Way Forward paper entitled 'Towards the Integration of Refugees in Europe', 2005, P 2-4 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą: <http://www.ecre.org/files/exsum%20ECRE%20WF%20Integration_Jul05.pdf>; European Council on Refugees and Exiles 'Towards the Integration of Refugees in Europe', 2005 P 16-17// Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą: < <http://www.ecre.org/files/Integ.pdf> >

²² Pavyzdžiui, Europos Pabėgėlių ir Tremtinių Taryba palaiko poziciją, kad pabėgėlio integracija, kaip procesas, turi prasidėti asmeniui tik atvykus į šalį, todėl teisė patekti į šalies darbo rinką turi būti suteikta ir prieglobsčio prašytojams. Žr: <http://www.ecre.org/topics/reception_and_integration>; European Council on Refugees and Exiles 'Towards the Integration of Refugees in Europe', 2005 P 29// Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą: < <http://www.ecre.org/files/Integ.pdf> >

kenksminga. Europos Pabėgėlių ir Tremtinių Taryba (toliau ECRE)²³ nurodo, kad prieglobstį gavusių asmenų integracija yra „dinamiškas dvipusis procesas, kuris turi prasidėti nuo tos dienos, kai pabėgėlis atvyksta į prieglobsčio valstybę“²⁴. Tarptautinės nevyriausybinės organizacijos pabrėžia, kad turi būti vykdoma prieglobsčio prašytojų integracija, nes pradėjus integracines priemones įgyvendinti tik po oficialaus sprendimo suteikti prieglobstį, yra esmingai pristabdomas pabėgėlio integravimasis į priimančiosios valstybės visuomenę.

Prieglobstį gavusių asmenų integracija Lietuvos Respublikoje

Užsieniečių teisinės padėties įstatymo 107 straipsnyje yra nustatyta, kad „Lietuvos Respublika sudaro sąlygas užsieniečių, kurie turi leidimą gyventi, integracijai į valstybės politinį, socialinį, ekonominį ir kultūrinį gyvenimą“. Antrojoje šio straipsnio dalyje yra nustatyti užsieniečių integracijai Lietuvos Respublikoje būtinų finansinių resursų šaltiniai²⁵. 108 straipsnis nustato, kad prieglobstį Lietuvos Respublikoje gavusiems asmenims teikiama valstybės parama integracijai Socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka. Kaip matyti iš straipsnių formuluočių – valstybė yra imperatyviai įpareigota skirti lėšas užsieniečių integraciniam procesui Lietuvos Respublikoje. Be valstybinio finansavimo integracijos programų organizavimui, galimi ir kiti finansiniai ištekliai, tačiau, priešingai nei valstybės parama integracijai, šie nevyriausybiniai lėšų šaltiniai yra ne imperatyvaus, o savanoriško ar sutartinio pobūdžio.

Valstybės organizuojama ir remiama pabėgėlių integracija

Valstybės paramos teikimą prieglobstį Lietuvos Respublikoje gavusių užsieniečių arba asmenų be pilietybės integracijai reguliuoja Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašas²⁶

---

²³ Europos Pabėgėlių ir Tremtinių Taryba (angl. European Council on Refugees and Exiles (ECRE)) – tai Europos žemyno nevyriausybinių organizacijų, kurių veikla apima pagalbos pabėgėliams teikimą, tinklas. Pagrindinis ECRE uždavinys – humaniškos Europos regiono valstybių prieglobsčio politikos skatinimas. Plačiau apie ECRE žiūrėti oficialioje interneto svetainėje: <http://www.ecre.org/about_us/intro_to_about_us>

²⁴ ECRE Metinis pranešimas 2005, P. 7 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 20). Prieiga per internetą: <<http://www.ecre.org/files/ECRE%20Annual%20report%202005.pdf>>

²⁵ UTPĮ 107 straipsnio 2 dalis: „Lietuvos valstybės politikos užsieniečių integracijos srityje nuostatomis įgyvendinti skiriamos Lietuvos Respublikos valstybės lėšos, taip pat gali būti naudojamos tarptautinių organizacijų, Europos Sąjungos struktūrinių fondų, Lietuvos Respublikos fizinių ir juridinių asmenų įsteigtų humanitarinės pagalbos fondų, nevyriausybinių organizacijų lėšos.“// Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2539

²⁶ Valstybės žinios 2006, Nr. 5-167

(toliau Tvarka). Tvarka nustato valstybės paramos integracijai sritis, kurios apima valstybinės kalbos mokymą, švietimą, užimtumą, aprūpinimą gyvenamąja patalpa, socialinę bei sveikatos apsaugą. Kita svarbi veikla, kartu su jau išvardintomis, patenkanti į valstybės paramos prieglobstį gavusių užsieniečių integracijai taikymo sritį yra visuomenės informavimas apie užsieniečių integraciją. Tai, kad parama prieglobstį Lietuvos Respublikoje gavusių asmenų integracijai į Lietuvos visuomenę apima ir pastarąją sritį, yra pozityvus reiškinys ir atspindi pabėgėlių integracijos kaip dvipusio reiškinio esmę. Nors tarptautiniu mastu nėra nei vieningos sąvokos, kuri apibrėžtų prieglobstį gavusių asmenų integraciją, nei vieningos integracijos įgyvendinimo programos, tačiau visuotinai yra pripažįstama, kad integracija turi būti suprantama kaip abipusis arba grįžtamasis procesas, t.y. – tai procesas apimantis du homogeninius dalyvius: pabėgėlį ir jį priimančią valstybę, tiksliau jos visuomenę, ir norint, kad šis procesas pasiektų tikslą, būtinos abiejų dalyvių pastangos²⁷.

Valstybės teikiamos paramos integracijai taikymo apimtis

Pasinaudoti valstybės teikiama parama integracijai gali asmenys, kuriems Lietuvos Respublikoje yra suteiktas pabėgėlio statusas, papildoma ar laikina apsauga. Tačiau Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašas tokios paramos teikimo pradžia susieja ne su sprendimo suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje priėmimu, o su leidimo laikinai arba nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje išdavimu²⁸. Dar vienas svarbus Tvarkos aspektas yra tas, kad ji valstybės paramos integracijai taikymą išplečia ir pabėgėlio statusą Lietuvos Respublikoje gavusių asmenų šeimos narių, kurie Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka atvyko į Lietuvos Respubliką šeimų susijungimo pagrindu, atžvilgiu. Atkreiptinas dėmesys, kad asmenų, atvykusių į Lietuvos Respubliką šeimos susijungimo tikslais, statusas yra nepriklausomas nuo pabėgėlio – ši aplinkybė ir nulėmė minėtosios Tvarkos nuostatos aktualumą, nes valstybės paramos integracijai subjektais įvardijami ir pabėgėlio šeimos nariai, atvykę susijungti su

---

²⁷ Žr. plačiau: ECRE Metinis pranešimas 2005, P. 7 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 20). Prieiga per internetą: <<http://www.ecre.org/files/ECRE%20Annual%20report%202005.pdf>>; Nando Sigona Refugee integration: Policy and practice in the EU // Refugee Survey Quarterly, Vol. 24, Issue 4, 2005. P. 118-120 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 20). Prieiga per internetą: <<http://rsq.oxfordjournals.org/cgi/reprint/24/4/115.pdf>>; European Council on Refugees and Exiles 'Towards the Integration of Refugees in Europe', 2005 P 16-21// Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą: < <http://www.ecre.org/files/Integ.pdf>

²⁸ Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašas// Valstybės žinios 2006, Nr. 5-167, 3 punktas

pabėgėliu, kurie teisiškai turi savarankišką statusą Lietuvos Respublikoje (šeimos nariai, atvykę į Lietuvos Respubliką šeimos susijungimo tikslu, netampa pabėgėliais, tiesa, šie asmenys, taip pat kaip ir prieglobstį gavęs jų šeimos narys, gali pateikti savarankiškus prašymus suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje). Suteikiant teisę pabėgėlio šeimos nariams pasinaudoti valstybės remiama integracine programa į nacionalinę teisę yra perkeltas vienas pagrindinių šeimos susijungimo instituto principų, kuris skelbia, kad pabėgėlio šeimos nariams, atvykusiems į šalį šeimos susijungimo tikslu, turi būti suteiktos ekonominės, socialinės ir kitokio pobūdžio teisės analogiškos pabėgėliui prieglobsčio valstybėje suteiktų teisių ir garantijų kompleksui²⁹.

Valstybės remiamas integracijos procesas

Integracijos procesas Lietuvos Respublikoje skirstomas į du etapus – integracija Pabėgėlių priėmimo centre (toliau PPC) ir integracija savivaldybių teritorijose. Pagal Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos apraše nustatytą reguliavimą šie du etapai yra privalomos integralaus proceso dalys³⁰.

Integracija PPC

Pirmojo integracijos etapo, kuris įgyvendinamas Pabėgėlių priėmimo centre, tikslas yra parengti užsienietį tolesnei integracijai savivaldybių teritorijoje. Paramos integracijai centre teikimo bendrasis terminas yra 6 mėnesiai, tačiau šį terminą PPC direktorius savo sprendimu gali pratęsti iki 12 mėnesių, kai yra konstatuojama, kad asmuo dėl objektyvių priežasčių nepasiekė pirminio integracijos etapo tikslo, t.y. nėra pasirengęs antrajam integracijos proceso etapui savivaldybių teritorijoje. Tuo atveju kai užsienietis, gavęs prieglobstį Lietuvos Respublikoje, priklauso pažeidžiamai grupei (pvz.: nelydimas nepilnametis, asmuo patyręs kankinimus, šeima su nepilnamečiais vaikais) jo integracijos centre laikotarpis gali būti pratęstas iki 18 mėnesių. Tvarkos aprašas, reguliuojantis valstybės paramos integracijai teikimą atsižvelgdamas į vaiko teisių apsaugos ir geriausių

---

²⁹ Žr. European Council on Refugees and Exiles (ECRE) Position on Family Reunification, 2000, P 3-4 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą: < <http://www.ecre.org/files/family.pdf> >; Taip pat Tarybos Direktyvos 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą Preambulėje yra nustatyta, kad turi būti skatinama šeimos narių integracija// Oficialusis leidinys L 251 , 03/10/2003 p. 0012 - 0018

³⁰ Tvarkos aprašo 8 punktą nustato, kad “Parama užsieniečiams, kuriems suteiktas pabėgėlio statusas, ir užsieniečiams, kuriems suteikta papildoma apsauga, pradedama teikti centre iš šiam centrui išlaikyti skirtų, o vėliau tęsiama savivaldybių teritorijoje iš paramai integracijai skirtų valstybės biudžeto lėšų”.

vaiko interesų principus įtvirtina specialiąją taisyklę, kad nelydimiems nepilnamečiams užsieniečiams paramos teikimo centre laikotarpis gali būti pratęstas, iki jiems sukaks 18 metų.

Kaip jau buvo minėta – pagrindinis integracijos centre tikslas yra parengti asmenį integracijai savivaldybės teritorijoje, todėl šis pirminis valstybės remiamos integracijos etapas traktuotinas kaip parengiamasis, kurio metu prieglobstį gavusį asmenį siekiama supažindinti su visuomene, į kurią jis bando integruotis. Šiuo tikslu integracijos centre laikotarpiu yra organizuojami intensyvūs lietuvių kalbos kursai ir Lietuvos visuomenės pažinimo kursai. Siekiant palengvinti asmens integraciją į Lietuvos Respublikos darbo rinką PPC kartu su teritorine darbo birža ir teritorine darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnyba organizuojamas tinkamo darbo ir asmeninių savybių įvertinimas, profesijos mokymo ir perkvalifikavimo, darbo paieškos kursai. Taip pat šiuo laikotarpiu asmeniui teikiamos būtinausios socialinės, sveikatos priežiūros bei teisinės paslaugos.

Besibaigiant pirminei integracijos stadijai, PPC direktorius, atsižvelgdamas į užsieniečių, gavusių prieglobstį, psichologinę būseną, priklausymą pažeidžiamų asmenų grupei, kitas socialinės rizikos aplinkybes bei pasirengimą darbui, priima sprendimus dėl tolesnės integracijos vykdymo.

Integracija savivaldybėse

Pasibaigus integracijai Pabėgėlių priėmimo centre valstybės parama prieglobstį Lietuvos Respublikoje gavusių užsieniečių integracijai toliau teikiama savivaldybių teritorijose. Valstybės paramos teikimas šiame etape paprastai trunka iki 12 mėnesių nuo užsieniečių, gavusių prieglobstį, išvykimo iš PPC dienos, bet ne ilgiau negu trunka išduoto leidimo laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje galiojimo terminas arba iki asmens išvykimo iš Lietuvos Respublikos dienos. Tiesa, Tvarka nustato išimtį iš šios taisyklės, kuri yra skirta apsaugoti ypatingai pažeidžiamų grupių interesus: jeigu per bendrąjį integracijos terminą tam tikriems asmenims, priklausantiems pažeidžiamoms grupėms, nepavyksta įgyvendinti integracijos, jis gali būti pratęstas, bet tokiu atveju bendrasis integracijos laikotarpis centre ir savivaldybės teritorijoje negali būti ilgesnis nei 60 mėnesių.

Antrasis valstybės remiamos integracijos etapas skiriasi nuo pirmojo dar ir tuo aspektu, kad jis įgyvendinamas ne vien valstybinio reguliavimo, bet ir sutartiniu pagrindu. Pabėgėlių priėmimo centras, atsakingas už valstybės lėšų, skirtų prieglobstį gavusių užsieniečių integracijai, administravimą, pasirašo sutartis su savivaldybėmis arba

nevyriausybinėmis organizacijomis, dėl paramos integracijai teikimo. Savivaldybės ar nevyriausybinės organizacijos savo ruožtu įsipareigoja įgyvendinti asmens integraciją savivaldybės teritorijoje. Pagal sutartį su PPC įsipareigojusi integraciją įgyvendinti institucija su asmeniu, kuriam skirta parama integracijai sudaro sutartį, kurioje aptariamos sutarties šalių teisės ir pareigos, atsakomybė ir galiojimo terminas. Integraciją įgyvendinanti institucija apie integracijos eigą ataskaitų forma informuoja PPC, bei atlieką integracijos eigos vertinimą, kurio pagrindu teikia pasiūlymus bei išvadas centrai dėl paramos integracijai pratęsimo, mažinimo, sustabdymo, atnaujinimo arba nutraukimo.

Integraciją įgyvendinančios institucijos lėšų paskirstymas vykdomas vadovaujantis poreikio principu bei Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos apraše nurodytomis priemonėmis įgyvendinti. Šios priemonės yra nustatytos 19 Tvarkos punkte: vienkartinė įsikūrimo pašalpa, gyvenamųjų patalpų nuoma, būsto šildymas, šalto bei karšto vandens, dujų, elektros energijos ir kitų komunalinių paslaugoms apmokėjimas, piniginės pašalpos būtiniausioms reikmėms, lietuvių kalbos mokymas, pašalpa mokyklinio amžiaus vaikams būtiniausiems mokykliniams reikmenims įsigyti; ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo ikimokyklinio ugdymo įstaigose apmokėjimas; pašalpos vaikams iki 3 metų, jeigu jie nelanko ikimokyklinio ugdymo įstaigų; sveikatos draudimas; parama integracijai administruoti; kitos integracijos priemonės.

Valstybės remiamo integracinio proceso kritika

Pirmiausiai pažymėtina tai, kad Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybos (toliau JTVPK) vertinimu Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vykdoma prieglobstį gavusių asmenų socialinės integracijos programa yra viena geriausių Vidurio Europoje. Pabrėžiama didelė visos Lietuvos prieglobsčio sistemos pažanga ir pripažinimas tarptautiniu mastu – šalies specialistai kviečiami į tarptautines konferencijas, forumus pasidalinti patirtimi, taip pat konsultuoja tarptautines organizacijas bei padeda kurti prieglobsčio sistemas vakarinėse NVS šalyse³¹.

Lietuvos Respublikoje valstybės parama integracijai yra teikiama prieglobstį gavusiems asmenims nediferencijuojant tokios paramos teikimo galimybės atsižvelgiant į teikiamos apsaugos formą. Paramos apimtis taip pat yra nepriklausoma nuo to ar asmeniui suteikta papildoma apsauga, ar pabėgėlio statusas. Tokia valstybės remiamos socialinės integracijos vykdymo politika vertintina ypatingai pozityviai, nes ES Tarybos

³¹ <http://www.migracija.lt/MD/Informac/pranesimas%20spaudai%20WRD.htm>

direktyva 2004/83/EB įpareigoja valstybes narės vykdyti tik pabėgėlio statusą turinčių asmenų integraciją. Tuo tarpu papildomą apsaugą gavusių asmenų galimybės pasinaudoti valstybinėmis integracinėmis programomis, pagal direktyvoje nustatytą reguliavimą, priklauso nuo valstybės narės leidžiamosios valdžios diskrecijos³². Jeigu Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas būtų pasirinkęs integracinę strategiją formuoti tik pagal imperatyvius direktyvos reikalavimus, tai didžioji dalis asmenų, kuriems Lietuvos Respublikoje buvo suteiktas prieglobstis, būtų atsidūrę už valstybės remiamos integracinės sistemos ribų, nes absoliuti dauguma patenkinamų prieglobsčio prašymų, pagal Migracijos departamento prie VRM pateikiamus statistinius duomenis, baigiasi sprendimu suteikti asmenims papildomą apsaugą Lietuvos Respublikoje.³³ ES teisėje įtvirtinta galimybė formuoti šalies integracinę politiką diferencijuojant jos taikymo apimtį priklausomai nuo teikiamos tarptautinės apsaugos formos faktiškai labiausiai aktuali toms valstybėms, kurios susiduria su didžiausiais pabėgėlių srautais. Tačiau, manytina, kad negatyviu pagrindu konstruojama valstybės remiama integracinė aplinka (t.y. motyvuotai siekiant iš jos visiškai ar dalinai pašalinti pabėgėlius ne Konvencijos prasme) yra žalinga integracijai *per se*, todėl tokia valstybių politika negali būti teisinama siekiais apsaugoti savo socialinės apsaugos sistemas nuo didelių sukrėtimų.³⁴

Valstybės remiamas integracinis procesas iš tiesų turi daug pliusų. Pažymėtina, kad šio integracinio procesu metu asmeniui, kuriam suteiktas prieglobstis Lietuvos

---

³² Official Journal L 304, 30/9/2004, p. 2—2, 33 str. 2 d.: Jei valstybės narės mano, kad tai būtina, papildomos apsaugos turėtojams suteikiama galimybė pasinaudoti integracijos programomis.

³³ Remiantis Migracijos departamento prie VRM pateikta statistine informacija iš 397 teigiamų sprendimų, priimtų išnagrinėjus prašymus suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje, net 385 atvejų asmenims buvo suteiktas papildoma apsauga, atitinkamai pripažinti pabėgėliais Konvencijos prasme buvo tik 12 asmenų. Žr: Duomenys apie prašymus suteikti prieglobstį ir priimtus sprendimus 2006 metais // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 21). Prieiga per internetą: <<http://www.migracija.lt/MD/PRSTAT/2006/2006.htm>>

³⁴ Šiame kontekste paminėtinas Lenkijos pavyzdys. Lenkija – viena iš Europos valstybių, kuri iš valstybės biudžeto finansuojama integracine programa leidžia pasinaudoti tik pabėgėliams Konvencijos prasme. Kita tarptautinės apsaugos forma besinaudojantys asmenys (angl. *tolerated status* – toleruotinas statusas) nuo tos dienos, kai priimamas sprendimas suteikti prieglobstį, netenka finansinės paramos ir apgyvendinimo galimybių, kurios jiems buvo teikiamos kaip prieglobsčio prašytojams, ir neturi teisės pasinaudoti valstybinėmis integracinėmis programomis, įskaitant ne tik finansinę paramą teikiamą tokių programų metu, bet ir valstybinės kalbos mokymą. Lenkija yra viena iš tų valstybių, į kurią atvyksta daug čečėnų kilmės prieglobsčio prašytojų, remiantis 2005 metų statistiniais duomenimis 285 šios etninės grupės atstovams buvo suteiktas pabėgėlio statusas, tuo tarpu toleruotiną statusą valstybėje gavo 1767. Lenkijoje, kaip ir daugelyje Europos šalių, prieglobsčio procedūros metu asmenys neturi teisės dirbti, taigi gavę toleruotiną statusą asmenys paliekami be jokios finansinės paramos ir dažnai neturi jokių savarankiškų finansinių šaltinių, per ilgą nedarbo laikotarpį nukenčia jų profesiniai įgūdžiai arba jie apskritai jų neturi, t.y. tokie asmenys turi labai menką integracinį pagrindą, o visiškas valstybės paramos eliminavimas daugeliu atveju yra absoliučiai dezintegracinis elementas. Pavyzdžiui, konkrečiai čečėnų etninės kilmės pabėgėlių atveju šią grupę dar labiau viktimizuoja jos charakteristika (didžiąją dalį čečėnų pabėgėlių sudaro šeimos auginančios nepilnamečius vaikus, taip pat vienišos motinos). Valstybės vykdoma politika nustumia dalį tarptautinę apsaugą gavusių asmenų į visuomenės užribį, skatinama migracija – nusivylę Lenkijos integracine sistema asmenys stengiasi patekti į kitas ES valstybes arba yra priversti grįžti į savo kilmės valstybę, nepaisant ten gresiančių pavojų. Dėl šių priežasčių Lenkijos integracinė politika vertintina kaip nesėkminga.

Respublikoje (nepriklausomai nuo suteiktos tarptautinės apsaugos formos), yra suteikiama tinkama socialinė ir sveikatos apsauga, kuri visiškai atitinka Europos Sąjungos teisės reikalavimus. Gavę prieglobstį užsieniečiai apgyvendinami PPC, kuriame jiems sudaromos tinkamos gyvenimo sąlygos. Užimtumo srityje vykdomos tęstinės prieglobstį gavusių užsieniečių konsultavimo ir profesinio orientavimo programos. Atsižvelgiant į prieglobstį Lietuvos Respublikoje gavusių užsieniečių pasiskirstymą Lietuvos miestuose, buvo įsteigti 8 profesinio orientavimo ir konsultacijų kabinetai³⁵. Šie kabinetai veikia Kaune (3), Pabėgėlių priėmimo centre (1) ir Klaipėdoje (1), Telšiuose (1), Ukmergėje (1) bei Alytuje (1). Pabėgėliams teikiamos konsultacijos darbo rinkos klausimais³⁶.

Apie Lietuvoje vykdomų integracinių priemonių sėkmę liudija ir tai, kad šioje srityje dirbantys ekspertai pastebi tam tikras pabėgėlių „nusėdimo“ Lietuvos Respublikoje tendencijos apraiškas³⁷. Remiantis 2005 m. PPC duomenimis net 95 % asmenų, kuriems buvo suteiktas prieglobstis Lietuvos Respublikoje ir pritaikyta valstybės remiama integracinė programa (iki 2005 m.), valstybės paramos integracijai laikotarpiui pasibaigus, išvyko iš Lietuvos. Migracijos departamento prie VRM pateikiami statistiniai duomenys taip pat pabrėžia iki 2005 m. vyravusį masinio asmenų, kuriems Lietuvos Respublikoje buvo suteiktas pabėgėlio statusas, srauto iš Lietuvos Respublikos judėjimą į kitas valstybes. Pagal šiuos duomenis iš asmenų, kurie laikotarpyje tarp 1993 m. ir 2005 m. gavo pabėgėlio statusą (pagal Migracijos departamento prie VRM pateiktą informaciją tokių užsieniečių buvo 90), tik 18 pasiliko gyventi Lietuvoje.

Tačiau, kaip pažymi JTVPK, nepaisant teigiamo Lietuvos valstybės remiamos integracijos programos vertinimo, ji nėra tobula, todėl vis dar lieka vietos tolimesniam pabėgėlių apsaugos stiprinimui³⁸.

Prieglobstį gavusių asmenų integracija Lietuvos Respublikoje yra vykdoma dviem etapais, t.y. pradedama teikti centre, o šiam etapui pasibaigus – toliau tęsiama savivaldybių teritorijose ir šie etapai yra įtvirtinti kaip neatidalijamos integracijos proceso dalys³⁹. Praktikoje keletą kartų iškilė analogiška problema, kai asmuo atitiko visus reikalavimus paramai integracijai gauti, bet negalėjo šios savo teisės realizuoti, nes pavyzdžiui, dėl objektyvių šeimyninių aplinkybių asmuo negalėjo apsigyventi Rukloje. Integracijos PPC tikslas yra parengti asmenį tolesnei integracijai savivaldybės teritorijoje,

³⁵ <http://www.asylum-online.lt/pages/lith_comm.html>

³⁶ Ibidem

³⁷ Socialinės ekonomikos instituto vykdyto Pabėgėlių ir jų šeimų poreikių Lietuvos Respublikoje tyrimo ataskaita P 26 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 16). Prieiga per internetą: http://www.lygus.lt/pabegeliai/files/Pabegeliu%20poreikiai_tyrimo%20ataskaita%20su%20log.doc

³⁸ <<http://www.migracija.lt/MD/Informac/pranesimas%20spaudai%20WRD.htm>>

³⁹ Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašas // Valstybės žinios, 2006, Nr. 5-167, 8 punktas

bet galima situacija kai asmuo dėl įvairių priežasčių jau pats savarankiškai yra praktiškai pasiekęs pirmajam integraciniam etapui keliamus tikslus ir apgyvendinimas PPC kenktų bei stabdytų jo individualią integraciją į Lietuvos visuomenę. Dėl šių priežasčių vertėtų apsvarstyti lankstesnės integracinės programos, kuri leistų esant objektyvioms aplinkybėms praleisti integracijos PPC laikotarpį ir vykdyti integraciją tik savivaldybėje, įtvirtinimo galimybę. Tokie pakeitimai būtų aktualūs ir pakankamai pagrįstų abejonių dėl integracijos pačiame PPC efektyvumo kontekste. Visų integracinių paslaugų centralizavimas viename objekte yra ekonomiškai pagrįstas ir palengvina integracinio proceso organizavimą, valdymą bei koordinavimą, tačiau tuo pačiu metu kyla abejonių dėl to, kaip integracijos etapas PPC pasitarnauja bendrajam integracijos tikslui padėti pabėgėliui integruotis į Lietuvos visuomenę. Jau vien pati PPC (Rukla) vieta geografinė prasme yra pakankamai izoliuota (10 km nuo Jonavos), kas savaime formuoja ir socialinę izoliaciją (daugelis PPC gyvenančių pabėgėlių tvirtina, kad patiria izoliaciją, jiems trūksta kontaktų su Lietuvos visuomene⁴⁰). Lietuvos prieglobsčio teisės specialistai taip pat pastebi, kad integracijos PPC veiksmingumas kelia abejonių, nes pabėgėliai patiria izoliaciją ir šis valstybės remiamo integracinio proceso etapas greičiau atspindi pabėgėlių integraciją į uždara pabėgėlių visuomenę, nei į Lietuvos visuomenę⁴¹. Tarptautiniu mastu tiek vyriausybiniam tiek nevyriausybiniam lygmenyse taip pat yra diskutuojama tokio pobūdžio priėmimo centrų efektyvumo klausimais, ypatingai akcentuojant apgyvendinimo tokiuose centruose įtaką pabėgėlių integracijai į prieglobsčio valstybės visuomenę⁴². Nevyriausybinių organizacijų griežtai laikosi pozicijos, kad apgyvendinimas tokiam centre negali trukti ilgiau negu 6 mėnesius ir šis terminas yra skaičiuojamas nuo tos dienos, kai asmuo paprašo suteikti jam prieglobstį, tai savo ruožtu reiškia, kad valstybės organizuojamas centralizuotas apgyvendinimas nėra vertinamas teigiamai netgi prieglobsčio procedūros metu (kuri daugelyje Europos šalių paprastai trunka ilgiau nei 6 mėnesius). Siekiant integracijos efektyvumo būtina kuo greičiau „forsuoti“ asmens adaptacinius procesus prieglobsčio valstybės visuomenėje, o pabėgėlių

---

⁴⁰ Violeta Davoliūtė Pabėgėliai Lietuvoje – integracija ar izoliacija // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/comments/article.php?id=6946774>>

⁴¹ Lyra Jakulevičienė 2004 m. Užsieniečių teisinės padėties įstatymas pabėgėlių teisės apsaugos požiūriu // Jurisprudencija 2005, t.78(70); P 26.

⁴² Žr: NGO Network of Integration Focal Points Seminaro medžiaga 2005 11 18-19 P 13 – 15 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 17). Prieiga per internetą: <<http://www.ecre.org/files/INTI-SeminarReportWarsawNov05.pdf>>; taip pat The Asylum Coalition Asylum city 2002 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 18). Prieiga per internetą: < <http://www.asylumsupport.info/asylumcity.pdf> >

patalpinimas priėmimo centruose, kurie Europos valstybėse dažnai *inter alia* turi ir izoliacinį pobūdį, veikia kaip veiksnys esmingai stabdantis integracijos procesą.⁴³

Su apgyvendinimo klausimais taip pat yra susijusi dar viena problema, kurią yra aktualu aptarti nagrinėjamos temos kontekste – tai prieglobsčio prašytojų apgyvendinimas Lietuvos Respublikoje. Šiame darbe aptariant pabėgėlių integracijos kaip asmenų, kuriems suteiktas prieglobstis Lietuvos Respublikoje, adaptacinio proceso naujoje aplinkoje prasmę ir reikalavimus, jau buvo pažymėta, kad pabėgėlio integracija turi prasidėti iš karto po asmens atvykimo į prieglobsčio valstybę ir visuotinai valstybinės valdžios organų lygmenyje paplitusi praktika integracinio proceso pradžią išimtinai susieti su sprendimu užsieniečiui suteikti prieglobstį valstybėje yra ydinga ir gali sumažinti asmens adaptavimosi naujoje visuomenėje galimybes. Apgyvendinimas bei su juo susijusių teisių turinys turi didelę reikšmę pabėgėlių integraciniams procesams (ypatingai kai apgyvendinimas turi izoliacinį pobūdį), todėl yra aktualu, kad tiek suteikus asmeniui tarptautinę apsaugą, tiek tokio sprendimo svarstymo metu, šios teisės būtų įgyvendinamos tinkamai, nes problemos iškilusios prieglobsčio suteikimo stadijoje, gali padaryti didelę žalą pabėgėlio integracijai.

2003 m. sausio 27 dieną ES Taryba priėmė direktyvą 2003/9/EB, nustatančią minimalius prieglobsčio prašytojų priėmimo standartus, kurios perkėlimo į nacionalinę teisę terminas pasibaigė 2005 m. vasario 6 d.. UTPI priedo 24 punkte yra nustatyta, kad įstatymas *inter alia* perkelia ir šią direktyvą. UTPI 79 straipsnyje yra nustatyta, kad teisėtai į Lietuvos Respubliką atvykę prieglobsčio prašytojai, kuriems yra suteiktas laikinas teritorinis prieglobstis, Migracijos departamento prie VRM sprendimu yra apgyvendinami Užsieniečių registracijos centre (toliau URC) (išskyrus nelydimus nepilnamečius asmenis, kurie yra apgyvendinami PPC kartu su prieglobstį Lietuvos Respublikoje gavusiais užsieniečiais). Įstatymas taip pat nustato, kad prieglobsčio prašytojui pageidaujant, Migracijos departamentas prie VRM gali priimti sprendimą, kuriuo būtų leista apsigyventi kitoje jo pasirinktoje vietoje. Tas pats UTPI straipsnis apibrėžia ir URC paskirtį – tai įstaiga, skirta laikyti UTPI nustatytais pagrindais sulaikytus užsieniečius⁴⁴ ir teismo arba Migracijos departamento prie VRM sprendimu laikinai apgyvendinti užsieniečius, atlikti tyrimą dėl užsieniečių asmens tapatybės, atvykimo į Lietuvos Respubliką aplinkybių, tvarkyti jų apskaitą ir vykdyti užsieniečių gražinimą bei išsiuntimą iš Lietuvos Respublikos. Dėl tokios pačiame įstatyme apibrėžtos šios įstaigos specifikos direktyvos reikalavimų kontekste kvestionuotinas Lietuvos

---

⁴³ Ibidem

⁴⁴ Užsieniečių sulaikymo pagrindai yra nustatyti UTPI 113 straipsnyje. Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2539

įstatymų leidėjo pasirinkimas apgyvendinti prieglobsčio Lietuvos Respublikoje paprašiusius užsieniečius URC - nepaisant to, kad UTPĮ 71 straipsnio 6 punktas suteikia teisę prieglobsčio prašytojams nemokamai gauti būtinąją medicinos pagalbą ir socialines paslaugas ne tik PPC, bet ir URC, savo esme, priešingai nei pabėgėlius apgyvendinantis centras, tai nėra socialinė įstaiga. Dėl šios priežasties UTPĮ įtvirtintas reguliavimas, nepakankamai įgyvendina minėtos direktyvos reikalavimus ir įstatymų leidėjui siūlytina peržiūrėti prieglobsčio prašytojų apgyvendinimą nustatančias nuostatas ir įtvirtinti, kad visi asmenys, kuriems Lietuvos Respublikoje yra suteiktas laikinas teritorinis prieglobstis, turi būti apgyvendinami PPC. Pažymėtina, kad prieglobsčių prašytojų apgyvendinimas URC buvo negatyvi 2004 m. UTPĮ redakcijos naujovė - iki priimant užsieniečių teisinės padėties ir pabėgėlių statuso klausimų reguliavimą apjungiantį teisės aktą, pagal Įstatymą dėl pabėgėlių statuso prieglobsčio prašytojai buvo apgyvendinami PPC, tuo tarpu Pabradėje esančio URC funkcijos pagal 1998 m. gruodžio 17 d. įstatymo Dėl užsieniečių teisinės padėties redakciją⁴⁵ buvo išimtinai susietos su nelegalių migrantų sulaikymu ir apgyvendinimu.

Pabėgėlių priėmimo centras, skirtingai nuo Užsieniečių registracijos centro, yra socialines paslaugas teikianti įstaiga.⁴⁶ Ši institucija yra pajėgi daug didesne apimtimi patenkinti esminius prieglobsčio prašytojų poreikius ir užtikrinti realų Europos Sąjungos Tarybos 2003/9/EB direktyvos reikalavimų įgyvendinimą. Direktyvos 7 straipsnyje yra nustatyta, kad “Paskirta zona negali turėti poveikio nedalomai privataus gyvenimo sferai bei turi garantuoti pakankamai galimybių naudotis visa pagal šią direktyvą teikiama socialine parama.” Apygyvendinus prieglobsčio prašytojus Užsieniečių registracijos centre, galimybė patenkinti esminius jų poreikius, garantuoti tinkamą gyvenimo lygį ir užtikrinti socialinės paramos teikimą yra nepakankama jau vien todėl, kad čia prieglobsčio prašytojai apgyvendinami šalia sulaikytų nelegalių migrantų korpuso, ir vien jau tai jiems gali sukelti neigiamas psichologines pasekmes⁴⁷ (aplinkui ginkluoti ir uniformuoti pareigūnai, spygliuotos tvoros – pabėgusiam iš savo gimtosios valstybės dėl persekiojimo, smurto psichologiškai traumuotam žmogui gali pasireikšti potrauminio

⁴⁵ Valstybės žinios, 1998, Nr. 115-3236

⁴⁶ UTPĮ 79 str. 5 d.: Pabėgėlių priėmimo centras – socialines paslaugas teikianti biudžetinė įstaiga, skirta apgyvendinti užsieniečius, kuriems suteiktas prieglobstis Lietuvos Respublikoje, ir nelydimus nepilnamečius užsieniečius, bei įgyvendinanti prieglobstį gavusių užsieniečių socialinę integraciją. Pabėgėlių priėmimo centrą steigia, reorganizuoja ir likviduoja socialinės apsaugos ir darbo ministras. Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2539

⁴⁷ Pabėgėlių integracinės aplinkos atmosferai taip pat daro įtaką ir URC įvaizdis visuomenėje – vis dar dažni atvejai, kai viešojoje erdvėje nėra diferencijuojamos sąvokos *prieglobsčio prašytojas*, *ekonominis* ar *nelegalus migrantas*. Tokiu būdu identifikuojamu asmenų apgyvendinimas vienoje įstaigoje taip pat nepasitarnauja neigiamo požiūrio į prieglobsčio prašytojus eliminavimui, nes dėl elementarių priežasčių tokia padėtis dar labiau skatina klaidingą šių kokybiškai skirtingų grupių niveliavimą.

šoko sindromas, nes jis gali pasijusti papuošęs į tokią pačią aplinką, nuo kurios buvo stengtasi išsigelbėti). Ypatingai tai aktualu pažeidžiamų prieglobsčio prašytojų grupių atžvilgiu, dėl kurių direktyvos 17 str. įpareigoja valstybes narės atsižvelgti į tokių asmenų poreikius diegiant nacionaliniuose teisės aktuose direktyvos nuostatas dėl materialinių priėmimo sąlygų bei sveikatos priežiūros. Užsieniečių registracijos centre šiuo metu nėra pakankamai išvystyta socialinės, medicininės ir psichologinės pagalbos prieglobsčio prašytojams infrastruktūra⁴⁸. Centre nėra darbuotojo psichologo, o tai, turint omeny, kai kurių asmenų patirtas psichologines traumas ir jautrumą aplinkai, jau savaime pažeidžia jų teisę į tinkamą sveikatos priežiūrą pagal direktyvos 14, 15 ir 20 straipsnius. Psichologo ir net psichiatro konsultacijos yra būtinos ne tik žmonėms, patyrusiems kankinimus ar gyvenusiems karo sąlygomis, bet ir dėl situacijos į kurią jie patenka ne savo noru išvykę iš savo kilmės valstybės ir patekę į jiems visiškai naują ir nepažįstamą kultūrinę aplinką⁴⁹. Maitinimo sistema Užsieniečių registracijos centre yra centralizuota⁵⁰, todėl dažnai kyla problemų dėl to, kad asmenys negali valgyti tam tikro maisto dėl savo religijos ar kultūrinių reikalavimų, bet tuo pačiu metu tokie asmenys taip pat neturi lėšų, kad patys galėtų pasigaminti tinkamą maistą. Gyvenantys Užsieniečių registracijos centre prieglobsčio prašytojai gauna tik 25 litus per mėnesį smulkioms išlaidoms. Tokia suma yra per maža, kad būtų įmanoma patenkinti būtiniausias prieglobsčio prašytojų reikmes, todėl neatitinka direktyvoje nustatyto reguliavimo (direktyvos 13 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad “Valstybės narės nustato materialines priėmimo sąlygas, kurios garantuotų prieglobsčio prašytojų sveikatos būklę atitinkantį gyvenimo lygį bei užtikrintų jų pragyvenimą.”) Pažymėtina, kad Užsieniečių registracijos centras, nepaisant to, kad per pastaruosius kelerius metus gyvenimo sąlygos jame buvo ženkliai pagerintos, nėra ir greičiausiai netaps socialinio pobūdžio institucija, kurioje prieglobsčio prašytojams būtų suteiktos pakankamos materialinės, socialinės, psichologinės, medicininės ir kitokio pobūdžio garantijos.

Su prieglobsčio prašytojų apgyvendinimu susijęs ir dar vienas problemiškas aspektas, kuris paminėtinas prieglobsčio prašytojų integracijos naujoje visuomenėje (kaip pirminės

---

⁴⁸ URC vadovybė kaip vieną iš pagrindinių problemų, susijusių su prieglobsčio prašytojų apgyvendinimu centre, įvardina būtent socialinių paslaugų trūkumą ir jų prieinamumą prieglobstį Lietuvoje gavusiems asmenims. Žr: Išvažiuojamasis Žmogaus teisių komiteto posėdis. Laimos Mogenienės pastabos. 2005 01 14 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 07). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/dba_intra.W3_VIEWER.printVersion?p_int_tekst_id=38265&p_int_tv_id=3364

⁴⁹ Lietuvos Respublikoje prieglobstį gavę užsieniečiai bei jų integracija kuruojantys socialiniai darbuotojai tokio pobūdžio sveikatos paslaugas vertina kaip būtinas. Žr: Socialinės ekonomikos instituto vykdyto Pabėgėlių ir jų šeimų poreikių Lietuvos Respublikoje tyrimo ataskaita // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 16). Prieiga per internetą:

<http://www.lygus.lt/pabegeliai/files/Pabegeliu%20poreikiai_tyrimo%20ataskaita%20su%20log.doc>

⁵⁰ European Council on Refugees and Exiles Reception report // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: < http://www.ecre.org/files/Reception%20Report_FINAL_Feb06.doc >

pabėgėlių integracijos stadijos) galimybių apimčiai keliančių grėsmę veiksnių kontekste. UTPĮ 71 straipsnyje yra įtvirtintas prieglobsčio prašytojų teisių prieglobsčio procedūros metu kompleksas. Įstatymas nustato, kad prieglobsčio prašytojai *inter alia* turi teises gyventi URC arba PPC (nepilnamečiai prieglobsčio prašytojai) bei naudotis šių centrų teikiamomis paslaugomis, nemokamai gauti būtinąją medicinos pagalbą ir socialines paslaugas URC arba PPC, taip pat socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka kas mėnesį gauti piniginę pašalpą (25 litus). ES Tarybos 2003/9/EB direktyvos 15 straipsnis įpareigoja valstybes nares garantuoti, kad prieglobsčio prašytojams jų teritorijoje bus suteikta reikalinga sveikatos priežiūra, kuri turi apimti bent jau pirmąją medicinos pagalbą ir būtiniausią gydymą ligos atveju. UTPĮ yra nustatyta, kad apgyvendinti centruose prieglobsčio prašytojai turi galimybę pasinaudoti šia teise, tačiau įstatyme nėra nuostatų, kurios apimtų tuos atvejus kai asmenims suteikiamas laikinas teritorinis prieglobstis ir jie apgyvendinami ne URC – todėl pagrįstai kyla klausimas ar pakankamai užtikrinama teisė į sveikatos priežiūrą asmenims, dėl kurių, jų pačių prašymu, Migracijos departamentas prie VRM yra priėmęs sprendimus leidžiančius apsigyventi ne URC. Su ne URC apsigyvenusiais užsieniečiais, kurie Lietuvos Respublikoje yra pasiprašę prieglobsčio taip pat yra susijusi ir dar viena kartais praktikoje kylanti problema. Pabradėje esančiame URC gyvenantys asmenys yra pilnai išlaikomi: jiems nereikia mokėti už gyvenimą URC patalpose, komunalinių mokesčių, taip pat jiems organizuojamas centralizuotas maitinimas, kuris taip pat apmokomas valstybės lėšomis, prieglobsčio prašytojai gyvenantys URC yra neatlygintinai aprūpinami higienos ir kitais būtiniais reikmenimis ir pan. URC gyventojams, pasiprašiusiems prieglobsčio Lietuvos Respublikoje, be pilno išlaikymo taip pat teikiama ir nedidelė (25 litų per mėnesį) išmoka. Tuo tarpu prieglobsčio prašytojams gyvenantiems ne URC nėra teikiamas joks panašaus pobūdžio neatlygintinas aprūpinimas ar finansinės išmokos. Toks UTPĮ reguliavimas daugeliu atveju yra logiškas, nes asmenys turintys galimybę apsigyventi ne URC dažnai turi ir didesnius finansinius resursus, bet tai nėra aksioma (pavyzdžiui, prieglobsčio prašytojas gali apsigyventi pas draugus, gimines, kurie, be gyvenamojo ploto šiam asmeniui suteikimo, daugiau negali prisidėti prie jo išlaikymo, o pats užsienietis neturi lėšų pragyvenimui) todėl, jei Lietuvos įstatymų leidėjas nuspręstų šioje vietoje pasiremti prieglobsčio teisėje įtvirtinto *gerosios praktikos* instituto taikymo idėja ir nustatytą lankstesnę reguliavimą pagal kurį prieglobsčio prašytojams tam tikro lygio aprūpinimas, garantijos bei finansinė parama būtų teikiama priklausomai ne vien nuo tokio asmens apgyvendinimo vietos, bet ir atsižvelgiant į jo finansinę padėtį, tai tokia iniciatyva būtų vertintina labai teigiamai. Tuo tarpu dabartinė situacija, nors ir

nepažeidžia prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygų atžvilgiu aktualios 2003/9/EB direktyvos reikalavimų, nes šis ES teisės aktas nustato taikomus reikalavimus būtent materialinėms priėmimo sąlygoms (t.y. nustato kriterijus, kuriuos turėtų atitikti valstybės organizuojamas prieglobsčio prašytojų apgyvendinimas ir jį pagrindžianti materialinė bazė – Lietuvos atveju URC) valstybėje narėje, vis dėlto kartais kelia grėsmę asmenų integracijos visuomenėje galimybėms – kuo anksčiau asmuo, kuriam suteikta tarptautinė apsauga ar dar dalyvaujantis prieglobsčio procedūroje, įsilieja į visuomenės gyvenimą ir pradeda gyventi tarp kitų tos valstybės gyventojų, tuo didesnė sėkmingos šio asmens integracijos tikimybė⁵¹.

Valstybinių institucijų, susijusių su pabėgėlių integracijos vykdymu, tarnautojai ir vadovai, kaip vieną iš priežasčių trukdančių sėkmingai pabėgėlio adaptacijai Lietuvos visuomenėje įvardija pabėgėlių nenorą mokytis valstybinės kalbos⁵². Tokio nenoro priežastys gali būti įvairios – laiko stoka, fizinės ir psichinės ligos, psichologiniai karo sukrėtimai, amžius, gabumai tingėjimasis bei kitos pačių žmonių nuostatos mokytis kalbą. Pažymėtina, kad efektyvaus valstybinės kalbos mokymosi galimybes bei tempą dažnai gali įtakoti ir ta aplinkybė, kad kai kurie pabėgėliai apskritai nemoka jokios užsienio kalbos. Patys prieglobstį Lietuvos Respublikoje gavę užsieniečiai bei tiesiogiai su jais dirbantys socialiniai darbuotojai pripažįsta, kad lietuvių kalbos įgūdžių trūkumas yra didžiausia kliūtis ieškantis darbo⁵³. Atkreiptinas dėmesys, kad ne retai Lietuvos Respublikoje prieglobstį gavusiems užsieniečiams, vertinant juos kaip grupę, yra būdingos migracinės tendencijos, o tokia šios asmenų grupės charakteristika *ipso facto* daro įtaką pabėgėlių nenorui mokytis valstybinę kalbą, nes nėra aiškios ir pagrįstos

---

⁵¹ Komisijos, pasiūlytas direktyvos 2003/9/EB projektas įtraukė nuostatas, kurios įtvirtino alternatyvaus prieglobsčio prašytojo alternatyvaus pasirinkimo galimybę apgyvendinimo atžvilgiu, t.y. pirminiame direktyvos variante prieglobsčio prašytojams *inter alia* buvo suteikta galimybė pasinaudoti valstybės teikiama tiksline pašalpa ir pačiam pasirūpinti gyvenamąja vieta valstybėje, kurioje siekia gauti prieglobstį. Kitas progresyvus Komisijos pasiūlyto direktyvos 2003/9/EB teksto aspektas buvo tas, kad jame buvo nustatyta valstybės diskrecinė teisė teikti piniginę paramą tiems prieglobsčio prašytojams, kurie gyvena su draugais ar šeimomis atskirai nuo paskirtų apgyvendinimo centrų. Deja šis pozityvus reguliavimas buvo pašalintas iš galutinio ES Tarybos direktyvos teksto. Žr: European Council on Refugees and Exiles Informatikon Note on the Council Directive 2003/9/EC, 2003 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą: < <http://www.ecre.org/files/infonote.pdf> >

⁵² Pavyzdžiui, Socialinių paslaugų priežiūros departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau Departamentas) direktoriaus pavaduotojas Vilmantas Labunskas, seminaro "Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos aktualijos ir praktika", kuriame dalyvavo ir problemas aptarė Departamento, PPC, Užsieniečių registracijos centro ir integraciją įgyvendinančių institucijų atstovai, metu pažymėjo, kad „Pagrindinės pabėgėlių integracijos Lietuvoje problemos - lietuvių kalbos žinių stoka ir nepakankama pabėgėlių motyvacija ieškant darbo“. Žr: Rimas Punkskus Akiratyje - prieglobstį gavusių užsieniečių integracija Lietuvoje, Respublika, 2006 11 07 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 20). Prieiga per internetą: <http://www.equal.lt/uploads/docs/Equal-Ziniasklaidos%20apzvalga_20061107_be_logotipu.htm>

⁵³ Socialinės ekonomikos instituto vykdyto Pabėgėlių ir jų šeimų poreikių Lietuvos Respublikoje tyrimo ataskaita P 18, 37 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 16). Prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/pabegeliai/files/Pabegeliu%20poreikiai_tyrimo%20ataskaita%20su%20log.doc>

motyvacijos likti Lietuvos Respublikoje ir iš naujo čia susikurti savo gerovę. Tokiomis aplinkybėmis svarbu ne kaltinti ir bausti, o skatinti pabėgėlių susidomėjimą valstybinės kalbos pamokomis, nes kalbiniai barjerai dažnai gali trukdyti įsidarbinti ir stabdyti asmens integraciją į Lietuvos visuomenę, savo ruožtu galimybių ir sąlygų užsidirbti pragyvenimui trūkumas tik dar labiau skatina pabėgėlių abejones dėl tolesnio jų gyvenimo Lietuvoje perspektyvų. Rekomenduojama Tvarkoje šalia tam tikra baudžiamąjį pavidalą turinčių ir drausminamųjų priemonių⁵⁴ taip pat nustatyti ir mokytis skatinančias priemones. Jos turėtų būti pragmatinio pobūdžio, pavyzdžiui, kalbos pamokos gali būti integruotos kartu su profesinio ugdymo pamokomis⁵⁵. Manytina, kad tokio pobūdžio pamokos būtų žymiai efektyvesnės tiek lankomumo, tiek praktinio naudingumo prasme, todėl atsakingoms Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Švietimo ministerijos institucijoms rekomenduotina apsvarstyti tokių programų parengimo galimybę⁵⁶.

Analizuojant Lietuvos integracinę programą pastebimas didelis jos profesinis angažuotumas, t.y. ji išimtinai nukreipta į profesinį orientavimą. Užimtumas – labai svarbi integracijos sritis, todėl užimtumo skatinimo priemonėms turi būti skiriamas didelis dėmesys (rengiami individualūs įsidarbinimo planai, profesiniai ir kvalifikacijos kėlimo kursai, teikiamos konsultacijos ir pan.). ECRE savo rekomendacijose pabrėžia, kad formuojant valstybinę integracijos politiką bei integracinių priemonių įgyvendinimo praktikoje ypatingas dėmesys turi būti skiriamas pabėgėlių poreikiams⁵⁷. Kiekvienas asmuo yra individualus, tarp pabėgėlių gali pasitaikyti studentų, siekiančių pratęsti studijas, arba tam tikrais atvejais asmenys nori siekti aukštojo išsilavinimo, kuris be pirminės paskirties padėtų ir asmens integracijai bei pagerintų jo socialinę padėtį. Deja, nors viena iš valstybės remiamos integracijos sričių yra prieglobstį gavusių asmenų švietimas, Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos

---

⁵⁴ Tvarkos 14 punktas nustato, kad asmenims, kurie praleido daugiau nei 40 procentų lietuvių kalbos bei Lietuvos visuomenės pažinimo kursų teikiama parama integracijai Pabėgėlių priėmimo centre gali būti nutraukta arba sustabdyta

⁵⁵ ECRE taip pat yra pripažinusi integruoto lingvistinio ir profesinio mokymo svarbą ir teikiamą naudą ir skatina tokio pobūdžio mokymo programų kūrimą. Plačiau žiūrėti: Good Practice Guide on Education for Refugees in the European Union, P 24-37 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: <http://www.ecre.org/files/education_guide.pdf>;

⁵⁶ Europos Komisijos parengtame Integracijos vadove nacionalinių integracijos programų rengėjams taip pat yra rekomenduojama organizuoti kartu su profesinių įgūdžių lavinimu integruotas valstybinės kalbos mokymo programas – kitų valstybių patirtis parodė, kad pabėgėlius vienu metu mokant kalbų ir rengiant dalyvavimui darbo rinkoje pasiekiami daug geresnių rezultatų nei taikant griežtą ir nuoseklų kalbų mokymo modelį. Žr.: Europos Komisijos Teisingumo, laisvės ir saugumo generalinis direktoratas Integracijos vadovas politikos kūrėjams ir vykdytojams, 2004 m. P 32 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 0315). Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/immigration/integration/doc/handbook_1sted_lt.pdf>;

⁵⁷ Žr pvz.: ECRE Metinis pranešimas 2005, P. 7 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 20). Prieiga per internetą: <<http://www.ecre.org/files/ECRE%20Annual%20report%202005.pdf>>

Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo prasme ši sritis apima tik valstybinės kalbos mokymą bei profesinį švietimą. Kai kurie pabėgėliai gali pasižymėti gerais verslininkų įgūdžiais, turėti realių idėjų kaip save realizuoti verslo srityje, bet dėl jų padėties valstybėje (neturi nuosavybės, kitokio turto) jiems gali būti sudėtinga įgyti pradinį kapitalą verslui pradėti (pavyzdžiui, mažai tikėtina, kad bankai suteiktų paskolas tokiems asmenims ir pan.). Dėl šių priežasčių rekomenduotina apsvarstyti lankstesnio paramos integracijai teikimo įtvirtinimo galimybę ir tokiu būdu labiau susieti paramos teikimą su individualaus asmens poreikiais. Tvarkoje, pavyzdžiui, galima įtvirtinti reguliavimą, pagal kurį studijuojantiems asmenims mokamos stipendijos, taip pat nustatyti galimybę, asmeniui teikti tikslinę paramą verslui pradėti, vietoj išlaidų jo profesinio orientavimo kursams ir pan.

EKONOMINĖS IR SOCIALINĖS TEISĖS

Teisė į šeimos susijungimą

Pabėgėlio teisės į šeimos susijungimą ištakos

Dėl aplinkybių, kurių pagrindu yra suteikiama tarptautinė apsauga prieglobsčio kitose valstybėse prašantiems asmenims, specifikos ne retai yra priverstinai išskiriamos šeimos. Persekiojamajam asmeniui iš savo kilmės valstybės dėl jam kilusio pavojaus dažnai tenka bėgti skubiai ar slapta ir jo šeima gali ilgai nieko apie jį nežinoti arba šeimos nariai iš kilmės valstybės išvyksta skirtingu metu, į skirtingas šalis, kur jų prašymu pradėdamos prieglobsčio suteikimo procedūros⁵⁸.

Pabėgėlių šeimos susijungimas – tai atskiras prieglobsčio teisės institutas, kurio kontekste iškilusių klausimų sprendimas pasižymi specifiniu reguliavimu, kas būtent ir suponuoja šeimos susijungimo instituto prieglobsčio rėmuose ir užsieniečių šeimos susijungimo atskyrimą. Pabėgėlio teisė į šeimos susijungimą nėra tiesiogiai numatyta 1951 metų Konvencijoje⁵⁹, bet išplaukia iš tarptautinėje teisėje deklaruojamų bei užtikrinamų šeimos vienybės bei šeimos apsaugos principų. Šeimos teisę gyventi kartu patvirtina pagrindiniai tarptautiniai žmogaus teisių apsaugos instrumentai, tarp jų ir Visuotinė žmogaus teisių deklaracija⁶⁰, kurios 12 straipsnyje yra įtvirtinta asmens teisė į privataus gyvenimo gerbimą, o 16 straipsnis skelbia, kad “šeima yra natūrali ir pagrindinė visuomenės grupė, ir ji turi teisę būti visuomenės ir valstybės saugoma.“. Tarptautiniame Pilietinių ir politinių teisių bei Tarptautiniame Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktuose šeimai, kaip tam tikrai socialinio gyvenimo formai, taip pat yra suteiktas pagrindinio visuomenės elemento statusas, kas suponuoja valstybių pareigą nesikišti į privatų šeimos gyvenimą bei pareigą teikti šeimai kuo didesnę apsaugą bei pagalbą

⁵⁸ Lyra Vysockienė Pabėgėlių teisė. Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005m. P 370-372

⁵⁹ Nepaisant tokio reguliavimo nebuvimo pačiame 1951 m. Konvencijos tekste, reikėtų atsižvelgti į tą aplinkybę, kad JT igaliotų atstovų konferencijos dėl pabėgėlių ir asmenų be pilietybės statuso, kuri priėmė 1951 m. Ženevos konvencijos „Dėl pabėgėlio statuso“ tekstą, baigiamajame akte ragino Konvencijos dalyves „imtis būtinų priemonių pabėgėlio šeimai apsaugoti, siekiant užtikrinti pabėgėlio šeimos vienybės išlaikymą, ypač tais atvejais, kai šeimos galva įvykdė būtinas sąlygas, kad būtų priimtas į tam tikrą šalį“. Toks konferencijos baigiamojo akto formulavimas akivaizdžiai rodo, kad nors Konvencijoje ir nėra įtvirtinta pabėgėlio teisė į šeimos susijungimą, bet Konvencijos rengėjai įvertino šio instituto svarbą pabėgėlių teisei ir nustatė rekomendacinio pobūdžio pareigą valstybėms, Konvencijos dalyvėms, užtikrinti pabėgėlių teisės į šeimos vienybę efektyvų įgyvendinimą. Žr: Lyra Vysockienė Pabėgėlių teisė. Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005m. P 371

⁶⁰ Valstybės žinios, 2006, Nr. 68-2497

(Tarptautinio Pilietinių ir politinių teisių pakto 23 straipsnis: „šeima yra natūrali ir esminė visuomenės dalis, kuri turi teisę į valstybės ir visuomenės apsaugą.“; Tarptautinio Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 10 straipsnyje, reguliuojančiame šeimos apsaugos klausimus, taip pat yra įtvirtintas analogiškas reguliavimas: “šeimai, kuri yra natūrali ir pagrindinė visuomenės ląstelė, turi būti teikiama kuo didesnė apsauga ir pagalba“.)⁶¹

Europos mastu svarbiausias regioninis dokumentas šeimos susijungimo srityje yra Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija⁶² (toliau EŽTK), kurios 8 straipsnį, nustatantį teisę į šeimos gyvenimo gerbimą, Europos Žmogaus teisių teismas savo doktrinoje išplėtojo kaip suteikiantį teisę asmeniui susijungti su šeima. Europos Sąjungos lygmenyje užsieniečių, tarp jų ir pabėgėlių teisę į šeimos susijungimą, išsamiausiai reguliuoja 2003 m. rugsėjo 22 d. direktyva dėl teisės į šeimos susijungimą⁶³ (toliau Šeimos susijungimo direktyva). Kiti ES prieglobsčio teisės aktai, reguliuojantys kitokio pobūdžio prieglobsčio teisės klausimus, taip pat numato, kad valstybės narės turi užtikrinti pabėgėlių teisę į šeimos susijungimą⁶⁴.

Pabėgėlių teisės į šeimos susijungimą reguliavimas Lietuvos Respublikoje

Lietuvoje pabėgėlių šeimos susijungimo institutas pirmą kartą buvo įtvirtintas tik 2000 m. LR įstatymo Dėl pabėgėlių statuso redakcijoje⁶⁵. Šiuo metu šeimos susijungimo klausimus reguliuoja LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ (UTPI) 43 straipsnis.

Lietuvos Respublikos Seimas 2006 lapkričio 28 d. priėmė UTPĮ pakeitimo įstatymą⁶⁶. Svarbi šio įstatymo naujovė yra ES Šeimos susijungimo direktyvos perkėlimas į nacionalinę teisę⁶⁷. Iki pakeitimo galiojusios UTPĮ redakcijos 30 straipsnyje⁶⁸ buvo

---

⁶¹ Žr: Lyra Vysockienė Pabėgėlių teisė. Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005 P 370-384

⁶² Valstybės žinios, 1995, Nr.40-987

⁶³ Official Journal L 251, 3/10/2003, p. 12—18

⁶⁴ ES Tarybos direktyvos 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų 23 straipsnio 1 dalis // Official Journal L 304, 30/9/2004, p. 2—2 ; ES Tarybos direktyvos 2001/55/EB dėl minimalių normų, suteikiant perkeltiesiems asmenims laikiną apsaugą esant masiniam srautui, ir dėl priemonių, skatinančių valstybių narių tarpusavio pastangų priimant tokius asmenis ir atsakant už tokio veiksmo padarinius pusiausvyrą 15 straipsnio 2 dalis // OL L 212, 2001 8 7, p. 12—23

⁶⁵ Valstybės žinios, 2000, Nr.92-2859

⁶⁶ Valstybės žinios, 2006, Nr. 137-5199

⁶⁷ Pastaba: Galutinis ES Šeimos susijungimo direktyvos perkėlimo terminas, nustatytas direktyvos 20 straipsnyje, yra 2005 spalio 3 diena. Lietuva prieštaraujantis šiai direktyvai nacionalines nuostatas panaikino pavėluotai - tik 2006 11 28 UTPĮ pakeitimo įstatymu.

⁶⁸ Dabar negalioja. Panaikino: Valstybės žinios, 2006, Nr. 137-5199

įtvirtintas reguliavimas pagal kurį 2 metų teisėto ir nepertraukiamo pragyvenimo Lietuvos Respublikoje terminas netaikomas tik tuo atveju, kai pabėgėlio šeimos (partnerystės) santykiai atsirado po atvykimo į Lietuvos Respubliką. Toks reguliavimas neatitiko ES 2003 Šeimos susijungimo direktyvos, kurios 12 straipsnyje yra nustatyta, kad šeimos susijungimo atveju valstybės narės nereikalauja, kad pabėgėlis būtų išgyvenęs jų teritorijoje tam tikrą laikotarpį iki šeimos narių prisijungimo prie jo. Šiuo metu aktualioje UTPI redakcijoje pabėgėlio teisė susijungti su šeima nėra ribojama teisėtai valstybėje pragyvento laikotarpio reikalavimu.

UTPI pakeitimo įstatymas pašalina ir dar vieną ankstesnės UTPI redakcijos prieštaravimą tarptautinei ir ES teisei. Ankstesnėje (2004 metų) UTPI redakcijoje buvo neleistina eliminuota nepilnamečio asmens, kuriam Lietuvoje yra suteiktas pabėgėlio statusas, teisė susijungti su šeima. Tokia padėtis buvo nesuderinama su 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija⁶⁹, kuri nepilnamečio naudai įtvirtina bendro pobūdžio (nepriklausomai nuo vaiko teisinio statuso jo buvimo valstybėje) teisę susijungti su savo šeima.⁷⁰ ES Šeimos susijungimo direktyva taip pat įtvirtina nepilnamečio, kuriam suteiktas pabėgėlio statusas valstybėje narėje, teisę susijungti su pirmojo giminystės laipsnio tiesiąja aukštutine linija giminėms (tėvais) bei nustato, kad valstybės narės gali leisti šeimos susijungimo tikslu atvykti ir gyventi nepilnamečio pabėgėlio teisėtam globėjui ar bet kuriam kitam šeimos nariui, jei tas pabėgėlis neturi giminių tiesiąja aukštutine giminystės linija arba tokių giminių negalima surasti. UTPI pakeitimo įstatymas ištaisė šią, greičiausiai techninio pobūdžio, spragą taip pilnai suderindamas nacionalinėje teisėje įtvirtintą pabėgėlių susijungimo institutą su ES prieglobsčio *acquis*⁷¹.

ES direktyvos dėl teisės į šeimos susijungimą preambulėje yra nustatyta, kad pabėgėlių padėčiai turi būti skiriamas ypatingas dėmesys, atsižvelgiant į priežastis, privertusias juos palikti savo šalį ir neleidusias jiems ten normaliai gyventi su šeima. Dėl šios priežasties direktyva numato, kad pabėgėliams, dėl jų ypatingos padėties, turi būti sudarytos palankesnės sąlygos naudotis teise į šeimos susijungimą. Kaip jau minėta, direktyva išbraukia iš valstybių narių kompetencijos galimybę nustatyti pragyvento valstybėje laiko cenzo reikalavimą, kaip vieną iš kriterijų apsprendžiančių šeimos

---

⁶⁹ Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-1501

⁷⁰ 1989 m. JT vaiko teisių konvencijos 10 str. 1 d. „vaiko ar jų tėvų pareiškimus dėl įvažiavimo į valstybę dalyvę arba išvykimo iš jos, kad šeima galėtų susijungti, valstybės dalyvė turi svarstyti humaniškai, operatyviai ir priimti teigiamą sprendimą“.

⁷¹ Žr. 2004 04 30 UTPI redakcijos 43 str. // Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2539; taip pat 2006 11 28 UTPI pakeitimo įstatymo 17 str. (keičiantį 2004 04 30 redakcijos UTPI 43 str.) // Valstybės žinios, 2006, Nr. 137-5199

susijungimo galimybę valstybėje narėje.⁷² Taip pat yra numatoma palengvinta šeimos santykių įrodinėjimo procedūra: „Jei pabėgėlis negali pateikti oficialių dokumentinių šeimos santykių įrodymų, valstybės narės atsižvelgia į kitus tokių santykių buvimo įrodymus, vertintinus pagal nacionalinę teisę. Prašymą atmetantis sprendimas negali būti grindžiamas tik tuo, kad trūksta dokumentinių įrodymų“⁷³. Tokio pobūdžio lengvatų pabėgėliams suteikimą nulemia pati prieglobsčio instituto specifika – dėl priežasčių, kurios nulėmė asmens išvykimą iš kilmės valstybės ir prašymo dėl prieglobsčio pateikimą kitoje valstybėje, asmuo gali nedisponuoti šeimos santykius įrodančiais dokumentais ir objektyviai negalėti tokių dokumentų vėl įgyti.

Kaip jau minėta, Lietuvos Respublikos UTPI pakeitimo įstatymo nuostatos galutinai perkėlė Šeimos susijungimo direktyvos reikalavimus (pabėgėlių šeimos susijungimo srityje) į nacionalinę teisę. Tačiau be pozityvių pakeitimų, kuriais nacionalinė teisė buvo suderinta su ES *acquis*, neimperatyvių direktyvos nuostatų kontekste pasireiškia ir regresyvūs tokio perkėlimo aspektai. Šiame kontekste paminėtinas UTPI pakeitimo įstatymo 10 straipsnis, kuriuo buvo pakeistas 2004 m. UTPI redakcijos 26 straipsnis. UTPI pakeitimo įstatyme yra nustatyta, kad t.t. sąlygos, nuo kurių įgyvendinimo priklauso leidimo gyventi Lietuvos Respublikoje išdavimas (konkrečiai: reikalavimas turėti galiojantį sveikatos draudimą, turėti ir (ar) gauti reguliarių pajamų, kurios būtų pakankamos pragyventi Lietuvos Respublikoje, bei reikalavimas nuosavybės teise turėti nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje, ar naudotis tokia gyvenamąja vieta nuomos ar panaudos pagrindais), bus netaikomos užsieniečiui, kuriam yra suteiktas pabėgėlio statusas Lietuvos Respublikoje, ir jo šeimos nariams, kurie kreipėsi dėl leidimo gyventi išdavimo šeimos susijungimo atveju per tris mėnesius nuo pabėgėlio statuso Lietuvos Respublikoje suteikimo. Pažymėtina, kad toks reguliavimas visiškai atitinka ES *acquis*. ES Šeimos susijungimo direktyvos 12 straipsnis suteikia valstybėms narėms teisę reikalauti, kad pabėgėlis atitiktų bendrąsias užsieniečių šeimos susijungimo sąlygas (t.y. turėtų: panašiai šeimai tame pačiame regione normaliomis laikomas gyvenamąsias patalpas, atitinkančias atitinkamoje valstybėje narėje galiojančius bendrus sveikatingumo ir saugos standartus; sau ir savo šeimos nariams skirtą ligos draudimą nuo bet kurios rizikos, nuo kurios atitinkamoje valstybėje narėje įprastai apdraudžiami savi piliečiai; pastovių ir nuolatinių lėšų, kurių pakanka sau ir savo šeimos nariams išlaikyti nesinaudojant atitinkamos valstybės narės socialinės paramos sistema.) jei prašymas dėl

---

⁷² ES Šeimos susijungimo direktyvos 12 str. 2 dalis: „valstybės narės nereikalauja, kad pabėgėlis būtų išgyvenęs jų teritorijoje tam tikrą laikotarpį iki jo/jos šeimos narių prisijungimo prie jo/jos“.

⁷³ *Ibidem*, 11 str. 2 d.

šeimos susijungimo nepateikiamas per tris mėnesius nuo pabėgėlio statuso suteikimo. Direktyvos reguliavimas šioje srityje nėra imperatyvus, t.y. iš formuluotės akivaizdu, kad ši nuostata *ipso facto* nereikalauja perkėlimo į nacionalinę teisę, bet nustato valstybių narių diskrecijos teisę įtvirtinti tokį reguliavimą arba nacionaliniuose teisės aktuose palikti galioti ar nustatyti palankesnę reguliavimą, lyginant su direktyvos tekstu. Toks direktyvoje įtvirtintos normos statusas ypatingai svarbus dar ir dėl to, kad ši Šeimos susijungimo direktyvoje įtvirtinta nuostata pačiose Europos Sąjungos institucijose vertinama nevienareikšmiškai⁷⁴, tuo tarpu pabėgėlių teisės ginančios nevyriausybinės organizacijos šios nuostatos atžvilgiu yra išreiškusios išimtinai neigiamą poziciją⁷⁵. Tokia UTPĮ formuluotė gali iš esmės pažeisti pabėgėlių šeimų susijungimo instituto esmę ir labai apsunkinti galimybę susijungti. Trijų mėnesių terminas neužtikrina, kad asmenys turi pakankamai laiko gauti tinkamą informaciją apie šeimų susijungimo teisę arba net sužinoti, kad jų šeimos nariui Lietuvos Respublikoje yra suteiktas pabėgėlio statusas. Pabėgėliams prieglobsčio valstybėje nėra keliami reikalavimai atitikti sveikatos draudimo, gyvenamosios vietos ar pajamų sąlygas, todėl tokie reikalavimai neturėtų būti taikomi ir šeimų susijungimo atveju. Pažymėtina ir tai, kad minėtųjų reikalavimų nustatymas gali iškelti rimtų abejonių dėl atitikimo Europos Žmogaus Teisių Konvencijos 8 straipsniui, nes tokiu būdu gali būti atimta galimybė asmenims įgyvendinti šeimos susijungimo teisę, o tai pažeistų asmens teisę į šeimos gyvenimo gerbimą⁷⁶. ECRE taip

---

⁷⁴ Atkreiptinas dėmesys, kad pirminiame Europos Sąjungos Komisijos pasiūlyme Dėl Šeimos susijungimo direktyvos, toks reguliavimas nebuvo įtvirtintas ir Direktyvos 12 straipsnio paskirtis buvo būtent eliminuoti galimybę valstybei riboti pabėgėlio šeimos susijungimo teisę savo įstatymų leidyboje nustatant teisėto pragyvenimo valstybėje laikotarpio reikalavimą, kaip vieną iš kriterijų teisei į šeimos susijungimą įgyvendinti. Žr: ECRE Information Note on the Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 on the right to family reunification // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą: <<http://www.ecre.org/files/frdirective.pdf>>

⁷⁵ ECRE visas kliūtis šeimos susijungimui vertina kaip nehumaniškas ir nepriimtinas bei pažeidžiančias asmenų teisę į šeimos gyvenimo gerbimą. Organizacija *inter alia* ragina valstybes ypatingai atsižvelgti į neigiamą poveikį, kurį kliūtys šeimos susijungimui gali padaryti nepilnamečių vaikų interesams. Žr: <http://www.ecre.org/topics/family_reunification>

⁷⁶ Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 8 straipsnis nesuteikia pabėgėlio šeimos nariui teisės atvykti į valstybės teritoriją šeimos susijungimo tikslais. Tačiau plėtodamas savo doktriną, susijusią su aktualiū straipsniu, Europos Žmogaus teisių teismas išvystė ne tik negatyvųjų šeimos gerbimo principo aspektą, įpareigojantį valstybę susilaikyti nuo nereikalingo kišimosi į šeimos gyvenimą, bet ir nustatė valstybei atitinkamas pozityvias pareigas, susijusias su šios teisės įgyvendinimo užtikrinimu. Pabėgėlio šeimos susijungimo kontekste EŽTK 8 straipnyje įtvirtinto šeimos gerbimo principo pozityvusis aspektas pasireiškia kaip apribojantis valstybės diskrecijos teisę atsisakyti įleisti užsienietį į savo šalies teritoriją. Dar daugiau - Europos Žmogaus teisių teismo praktikoje suformuluota pozityvios valstybės pareigos gerbti šeimos gyvenimą koncepcija šeimos susijungimo atveju reiškia, kad valstybė turi imtis priemonių išlaikyti šeimos vienybę ir sujungti išskirtus šeimos narius. Atsisakymas leisti asmeniui atvykti į valstybės narės teritoriją šeimos susijungimo tikslais gali būti laikomas neteisėtu kišimusi į šeimos gyvenimą. Todėl ES direktyvoje dėl teisės į šeimos susijungimą įtvirtinta diskutuotino reguliavimo nustatymo galimybė kelia pagrįstas abejones dėl suderinamumo su Europos Žmogaus teisių konvencijos reikalavimais, tuo labiau, kad nustatytų kriterijų, kurių pagrindu valstybė gali atsisakyti pradėti šeimos susijungimo procedūrą, objektyvumas taip pat kelia abejonių. (Apie Europos Žmogaus teisių teismo praktiką šeimos susijungimo

pat laikosi pozicijos, kad pabėgėliams ir jų šeimos nariams, siekiantiems įgyvendinti savo teisę į šeimos susijungimą, negali būti taikomi reikalavimai atitikti sveikatos draudimo, gyvenamosios vietos ir pajamų sąlygas⁷⁷.

Dėl aukščiau išvardintų priežasčių manytina, kad Lietuvos įstatymo leidėjui yra netikslinga įtvirtinti nacionaliniame teisės akte diskutuotiną reguliavimą, kurio ES teisė imperatyviai nereikalauja bei kuri taikant praktikoje iškiltų realus pavojus, kad ši, savo esme protekcionistinio pobūdžio priemonė, kuria siekiama apsaugoti valstybės socialinę sistemą, daugeliu atvejų pabėgėlio teisės į šeimos susijungimą įgyvendinimą padarytų neįmanomu.

Dar vienas negatyvus naujosios UTPĮ redakcijos aspektas – šeimos susijungimo instituto taikymo apimties susiaurinimas. Pagal šiuo metu galiojantį nacionalinį reguliavimą teisė į šeimos susijungimą suteikiama tik pabėgėlio statusą Lietuvos Respublikoje gavusiems asmenims ir jų šeimos nariams⁷⁸. Pažymėtina, kad Šeimos susijungimo direktyva nėra taikoma papildomą ar laikiną apsaugą gavusiems asmenims, todėl neįpareigoja valstybių narių papildoma apsauga jos teritorijoje besinaudojantiems asmenims suteikti teisės į šeimos susijungimą. Imperatyvaus reguliavimo nebuvimas suteikia plačią diskrecijos teisę kiekvienai valstybei įtvirtinti autonomini šios srities reguliavimą. Deja nacionalinis įstatymų leidėjas neatsižvelgė į ECRE kategorišką poziciją⁷⁹ dėl diferenciacijos tarp pabėgėlių ir papildomą apsaugą gavusių asmenų suteikiant teisę į šeimos susijungimą panaikinimo ir savo diskrecinę teisę įgyvendino įtvirtindamas negatyvų reguliavimą ir nesuteikdamas galimybės papildomą apsaugą gavusiems asmenims susijungti su savo šeimos nariais. Lietuvos įstatymų leidėjui rekomenduotina peržiūrėti savo poziciją asmenų, kuriems Lietuvos Respublikoje

---

sirtyje žr: Lyra Vysockienė Pabėgėlių teisė. Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005 P 377-382)

⁷⁷ Žr: ECRE Information Note on the Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 on the right to family reunification, P 8-9 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą: < <http://www.ecre.org/files/frdirective.pdf> >

⁷⁸UTPĮ pakeitimo projekte (http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=276881&p_query=&p_tr2=) nebuvo nustatyta, kad šeimos susijungimo institutas yra išimtinai taikomas tik pabėgėlio statusą turinčių asmenų ir jų šeimos narių atžvilgiu. Sistemiškai išnagrinėjus projektą darytina išvada, kad juo buvo siekiama visiškai priešingo rezultato – išplėsti šeimos susijungimo instituto taikymo apimtį. UTPĮ pakeitimo projekte buvo numatytas Įstatymo 30 straipsnio panaikinimas (kuriame *inter alia* buvo nustatyta, kad teisės susijungti su šeima neturi asmenys, kuriems Lietuvos Respublikoje yra suteikta papildoma ar laikina apsauga) ir šeimos susijungimo klausimams nagrinėti buvo skirtas tik 43 straipsnis, kurio pagrindu teisė į šeimos susijungimą įgijo ir užsieniečiai, kuriems Lietuvos Respublikoje prieglobstis yra suteiktas papildomos ar laikinos apsaugos forma. Tuo tarpu priimtame UTPĮ pakeitimo įstatyme UTPĮ 43 straipsnis buvo papildytas 8 dalimi, kurioje nustatyta, kad Teisės į šeimos susijungimą neturi užsieniečiai, pateikę prašymus suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje, kol dėl prieglobsčio suteikimo nepriimtas galutinis sprendimas, taip pat užsieniečiai, kuriems suteikta papildoma ar laikinoji apsauga Lietuvos Respublikoje.

⁷⁹ Žr. European Council on Refugees and Exiles (ECRE) Position on Family Reunification, 2000, P 3-6 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą: < <http://www.ecre.org/files/family.pdf> >;

suteiktas prieglobstis papildomos apsaugos forma, šeimos susijungimo klausimu remiantis ir paties šeimos susijungimo instituto svarba asmens integracijai į prieglobsčio valstybės visuomenę - ši teisė dažnai turi lemiamą reikšmę asmens sėkmingai adaptacijai, o be šeimos paramos asmenų, kuriems suteiktas prieglobstis Lietuvos Respublikoje, integracinio proceso sėkmės galimybė yra kvestionuotina⁸⁰.

Teisė į darbą

Tarptautinis reguliavimas

1951 m. Ženevos Konvencijos „Dėl pabėgėlių statuso“ III dalis reguliuoja asmenų, kuriems yra suteiktas pabėgėlio statusas, teisę užsiimti pelningais užsiėmimais. Pabėgėliai, pagal Konvencijoje nustatytą reguliavimą, turi teisę užsidirbti pragyvenimui dirbdami samdomą darbą arba savarankiškai dirbdami savo įmonėse (t.y. savarankiškai verstis žemės ūkiu, pramone, amatais ir prekyba bei kurti prekybos bendroves). Konvencijoje taip pat nustatyta, kad kiekviena susitarianti valstybė teisėtai jos teritorijoje gyvenantiems pabėgėliams, turintiems tos valstybės kompetentingų organų pripažintus diplomus ir norintiems verstis laisva profesija, suteikia kuo palankesnę teisinę padėtį ir kiekvienu atveju ne mažiau palankią už tą, kuria paprastai naudojasi užsieniečiai tomis pačiomis aplinkybėmis. Didžiausio palankumo režimas asmenims, kuriems yra suteiktas pabėgėlio statusas, taip pat suteikiamas ir įgyvendinant teisę užsiimti samdomu darbu bei verstis savarankiška veikla.

ES mastu asmenų, kuriems suteiktas prieglobstis valstybėse narėse, teisę užsidirbti pragyvenimui reguliuoja 2004 m. balandžio 29 d. ES Tarybos direktyva 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtinausių standartų. Direktyvos 26 straipsnyje yra nustatyta, kad Valstybės narės leidžia pabėgėlio statuso turėtojams užsiimti darbo veikla pagal darbo sutartį arba savarankiškai pagal taisykles, bendrai taikomas tai profesijai ir tai valstybinei tarnybai, iškart po pabėgėlio statuso suteikimo. Direktyva taip pat įpareigoja valstybes nares suteikti pabėgėliui galimybę lygiavertėmis sąlygomis su piliečiais užsiimti tokia veikla kaip su

---

⁸⁰ < http://www.ecre.org/topics/family_reunification >; European Council on Refugees and Exiles Summary of ECRE's Way Forward paper entitled 'Towards the Integration of Refugees in Europe', 2005, P 4-5 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą: <http://www.ecre.org/files/exsum%20ECRE%20WF%20Integration_Jul05.pdf>

įsidarbinimu susijęs švietimas suaugusiems, profesinis rengimas ir praktinė patirtis darbo vietoje⁸¹.

Nacionalinis reguliavimas

Lietuvos Respublikos teisės aktuose prieglobstį gavusiems asmenims yra garantuojama teisė dirbti nepriklausomai nuo jiems teikiamos tarptautinės apsaugos formos (t.y. teisė patekti į Lietuvos Respublikos darbo rinką lygiavertėmis sąlygomis kaip ir piliečiams suteikiama tiek papildomą apsaugą, tiek pabėgėlio statusą gavusiems asmenims). LR įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 58 straipsnyje yra nustatyta, kad asmenys, kuriems yra suteiktas nuolatinis leidimas gyventi Lietuvos Respublikoje (aktuali atveju – pabėgėlio statusą gavę užsieniečiai arba asmenys be pilietybės) arba leidimas laikinai gyventi tuo pagrindu, kad jiems Lietuvos Respublikoje yra suteikta papildoma apsauga, yra atleidžiami nuo įpareigojimo įsigyti leidimą dirbti. Tai, kad Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas nediferencijuoja galimybės įsidarbinti atsižvelgiant į asmeniui suteiktą statusą, vertintina pozityviai, ypač atkreipiant dėmesį į tai, kad pagal ES direktyvos 2004/83/EB 26 straipsnio 3 ir 4 dalis, tokia galimybė jam suteikiama⁸².

Dar viena problema dėl ES *acquis* reikalavimų įtvirtinimo nacionaliniame lygmenyje yra susijusi su teisės dirbti suteikimu prieglobsčio prašytojams. Šiame darbe yra išreiškiama pozicija, kad turi būti vykdoma prieglobsčio prašytojų integracija į prieglobsčio valstybės visuomenę nuo jų atvykimo momento, atitinkamai tam tikros esminės jų integravimuisi teisės (teisė savarankiškai užsidirbti pragyvenimui) turi būti suteikiamos kiek įmanoma greičiau. Dėl tokios interpretacijos manytina, kad nagrinėjant pamatines prieglobstį Lietuvos Respublikoje gavusių asmenų teises, yra tinkama analizuoti ir šių teisių suteikimo prieglobsčio prašytojams apimtį.

Galimybė patekti į darbo rinką, siekiant sėkmingos asmens integracijos į prieglobsčio valstybės visuomenę, turi būti suteikiama kiek įmanoma anksčiau, o šios teisės susiejimas su oficialaus sprendimo suteikti prieglobstį priėmimo data vertintinas neigiamai, nes stabdo asmens integracinį procesą ir esmingai mažina galimybes asmeniui adaptuotis

---

⁸¹ Europos Sąjungos teisės aktai pabėgėliams teikia didesnę apsaugą patekimo į darbo rinką atžvilgiu, nei Konvencija dėl pabėgėlių statuso. Konvencijoje įtvirtintas reguliavimas įpareigoja valstybes nares pabėgėliams taikyti didžiausio palankumo režimą, tuo tarpu ES direktyva 2004/83/EB nustato pareigą valstybėms narėms taikyti nacionalinį režimą.

⁸² Pagal ES Tarybos direktyvoje 2003/83/EB įtvirtintą reguliavimą valstybės narės gali nustatyti asmens, kuriam suteikta papildoma apsauga, patekimo į darbo rinką apribojimus atsižvelgdamos į darbo rinkos padėtį, įskaitant galimą įsidarbinimo galimybių prioritetų nustatymą ribotam laikui, kuris nustatomas pagal nacionalinius įstatymus.

naujoje visuomenėje. Galimybės savarankiškai užsidirbti pragyvenimui nebuvimas neigiamai veikia abu integracinio proceso dalyvius. Rizikuojama, kad prieglobsčio prašytojai, neturėdami galimybės teisėtai įsidarbinti, pateks į nelegalią darbo rinką, kurioje ši pažeidžiama grupė gali būti išnaudojama, jiems nustatomos nelygiavertės su piliečiais bei nacionalinių teisės aktų neatitinkančios darbo sąlygos ir užmokestis, taip būtų pažeidžiamos šių asmenų teisės, kas stipriai įtakotų jų galimybę integruotis į visuomenę ir po oficialaus sprendimo suteikti prieglobstį priėmimo⁸³ – tokiu būdu gali būti sukuriama nepasitikėjimo atmosfera ir pabėgėlis, nors ir turėdamas teisę legaliai įsidarbinti, gali netikėti jos efektyvaus įgyvendinimo galimybe ir toliau likti nelegalaus darbo sektoriuje. Dar aktualesnė problema tiesiogiai susijusi su pabėgėliu yra ta, kad teisės patekti į darbo rinką nebuvimas, turi ir neigiamo psichologinio poveikio aspektą, t.y. tokia padėtis sukuria vienpusės priklausomybės santykius – asmenys prieglobsčio procedūros metu yra visiškai išlaikomi valstybės ir net neturi galimybės savarankiškai užsidirbti pragyvenimui, esant tokiai padėčiai yra stipriai rizikuojama, kad asmuo gali tapti priklausomas nuo valstybės socialinės apsaugos sistemos. Savarankiškų pragyvenimo lėšų bei galimybės jų įgijimui nebuvimas skatina apatiją ir visišką priklausomybę nuo valstybės paramos, prarandami darbo įgūdžiai, noras dirbti, atsakomybės už savo ir šeimos išlaikymą suvokimas – tokio pobūdžio problemos automatiškai neišnyksta po galimybės legaliai įsidarbinti suteikimo. Dar daugiau, nesuteikiant asmenims galimybės įsidarbinti, formuojamas neigiamas visuomenės požiūris į prieglobsčio prašytojus, prieglobsčio prašytojas vertinamas kaip našta valstybei, net marginalizuojamas, ir tokia padėtis pati savaime yra žalinga integraciniam procesui, nes visuomenėje formuojasi neigiamos nuostatos pabėgėlių atžvilgiu. Neigiama visuomenės pozicija labai kenkia pabėgėlio sėkmingai adaptacijai prieglobsčio valstybėje, nes viena iš būtinųjų integracijos sąlygų yra būtent palankios pabėgėliams visuomenės suformavimas⁸⁴.

---

⁸³ Spauldoje plačiai nuskambėjo atvejis, kai čečėnų kilmės prieglobsčio prašytojai užpuolė Pabradėje įsikūrusią medžio apdirbimo įmonę. Manoma, kad įmonėje šie asmenys dirbo nelegaliai už labai mažą atlygį, kurio jiems taip pat nesumokėjo. Komentuodamas susidariusią situaciją žiniasklaidai URC direktorius pažymėjo, kad didžioji dauguma prieglobsčio prašytojų – vyrų dirba nelegaliai. Žr. plačiau: Arūnas Ivaškevičius Pabradėje pykstasi ne žmonės, o papročiai ir tradicijos Kauno diena 2007 02 03, Nr. 28 (18091) // Taip pat interaktyvus (žiūrėta 2007 03 22). Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=12026481>>

⁸⁴ Skirtingose valstybėse visuomenės požiūris aktualiu klausimu diferencijuojasi: valstybėse, kuriose aukštas nedarbo lygis arba visuomenė yra stipriai nepatenkinta darbo rinkos kokybe (uždarbis, darbo laiko trukmė ar pan.) ir į kurias plūsta pakankamai dideli pabėgėlių srautai, dažnai susiduriama su negatyviu teisės dirbti suteikimo prieglobsčio prašytojams vertinimu. Neigiamas vertinimas taip pat dažnai būna įtakojamas nacionalistinių visuomenės nuotaikų (pavyzdys galėtų būti Prancūzija. Prancūzijoje, išskyrus kelis regionus, nuo 1991 metų prieglobsčio prašytojams nėra suteikiama teisė legaliai patekti į darbo rinką, tais atvejais kai atitinkamose šalies teritorijose tokia teisė vis dėlto yra suteikiama, nacionalinis įstatymų leidėjas prieglobsčio prašytojo galimybę užsidirbti nustato kaip visiškai priklausomą nuo padėties

2003 m. sausio mėnesio 27 dieną Europos Sąjungos Taryba priėmė direktyvą 2003/9/EC nustatančią minimalius prieglobsčio prašytojų priėmimo standartus⁸⁵ (toliau direktyva Dėl minimalių priėmimo standartų). Šios direktyvos 11 straipsnis įpareigoja valstybes nares nustatyti laikotarpį, skaičiuojamą nuo prašymo dėl prieglobsčio įteikimo dienos, kurio metu prieglobsčio prašytojas neturi galimybės dirbti, t.y. valstybės narės buvo įpareigtos suteikti prieglobsčio prašytojams teisę patekti į savo darbo rinką. Minėtasis laikotarpis negali būti ilgesnis nei 12 mėnesių. Tačiau tame pačiame direktyvos straipsnyje taip pat yra įtvirtinta valstybių narių teisė darbo rinkos politikos sumetimais teikti pirmenybę ES piliečiams arba susitarimą dėl Europos ekonominės erdvės pasirašiusių šalių piliečiams, taip pat šalyje teisėtai gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams, kuri dėl savo diskrecinio pobūdžio gali stipriai apriboti prieglobsčio prašytojams šiuo straipsniu suteikiamos teisės efektyvumą⁸⁶.

---

atitinkamo regiono darbo rinkoje apskritai arba užimtumo konkrečiame darbo rinkos sektoriuje lygio). Tuo tarpu kitose valstybėse, kurios nesusiduria su tokio pobūdžio problemomis, ta aplinkybė, kad prieglobsčio prašytojams nėra sudaroma galimybė savarankiškai užsidirbti pragyvenimui ir jie yra visiškai priklausomi nuo valstybės socialinės apsaugos sistemos teikiamo išlaikymo, visuomenėje susilaukia labai neigiamo atgarsio ir toks valstybės nustatytas reguliavimas prieglobsčio prašytojų atžvilgiu vertinamas kaip politiškai nekorektiškas kitų pažeidžiamų socialinių grupių atžvilgiu. Tokia padėtis susiformavo galias socialdemokratinio valdymo tradicijas turinčioje Suomijoje, kur leidimas dirbti netaikant apribojimų yra suteikiamas praėjus trims mėnesiams nuo prieglobsčio procedūros pradžios, bei Ispanijoje, kur leidimas dirbti prieglobsčio prašytojams yra suteikiamas praėjus 6 mėnesiams nuo prašymų dėl prieglobsčio suteikimo pateikimo. (Apie teisės užsidirbti pragyvenimui suteikimą prieglobsčio prašytojams žr. plačiau: European Council on Refugees and Exiles Reception report, 2005, P 14-21 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: <http://www.ecre.org/files/Reception%20Report_FINAL_Feb06.doc>

⁸⁵ Official Journal L 31, 6/2/2003, p. 18—25

⁸⁶ Tokia straipsnio redakcija smarkiai nukrypsta nuo pirminio ES Komisijos pasiūlymo, kuris buvo daug stipriau orientuotas į integracinių poreikių užtikrinimą. Komisija siūlė suteikti galimybę prieglobsčio prašytojams patekti į valstybės narės darbo rinką ne vėliau kaip praėjus 6 mėnesiams nuo prašymo suteikti prieglobstį dienos ir nenumatė 2003/9/EC direktyvos 11 straipsnio 4 dalyje nustatytos teisės valstybei riboti prieglobsčio prašytojo įsidarbinimo galimybę atsižvelgiant į darbo rinkos politikos sumetimus ir nustatant prioritetą ES, EEB valstybių narių bei teisėtai valstybėje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių įsidarbinimui. Tarptautinės nevyriausybinės organizacijos griežtai kritikavo galimybės įtvirtinti tokį reguliavimą nustatymą direktyvoje, nes ši nuostata kelia grėsmę, kad valstybei pasinaudojus savo diskrecine teise gali būti praktiškai eliminuotas šia direktyva suteikiamas prieglobsčio prašytojams teisės veiksmingas. Deja, tokios prognozės pasitvirtino ir, pasibaigus direktyvos perkėlimo laikotarpiui (iki 2005 vasario 6 d.) analizuojant jos nuostatų perkėlimo kokybę valstybėse narėse, darytina išvada, kad nemažai ES valstybių pasinaudojo savo diskrecine teise nustatyti apribojimus prieglobsčio prašytojų patekimui į darbo rinką: Graikijoje prieglobsčio prašytojai gali įsidarbinti tik pagal terminuotas darbo sutartis; Austrijoje, nepaisant to, kad prieglobsčio prašytojams suteikiama teisė įsidarbinti jau praėjus trims mėnesiams po prieglobsčio prašymo pateikimo, prieglobsčio prašytojai gali dirbti tik sezoninius darbus; Olandijoje prieglobsčio prašytojai gali dirbti tik 12 savaičių per metus; Vokietija, Austrija, Graikija, Liuksemburgas savo įstatymų leidyboje nustatė ES, EEB ir trečiųjų valstybių piliečių įsidarbinimo prioritetus prieglobsčio prašytojų atžvilgiu. (Apie teisės dirbti suteikimą prieglobsčio prašytojams ES valstybėse narėse žr. plačiau: European Council on Refugees and Exiles Reception report, 2005, P 14-21 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: http://www.ecre.org/files/Reception%20Report_FINAL_Feb06.doc; Apie ECRE poziciją dėl aktualios direktyvos nuostatos žr. European Council on Refugees and Exiles Informatikon Note on the Council Directive 2003/9/EC, 2003 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą: <http://www.ecre.org/files/infonote.pdf>; Apie pirminį Komisijos pasiūlymą žr. plačiau: European Council on Refugees and Exiles konferencijos medžiaga. R. Cholewinski Overview of Social and Economic Rights of Refugees and Asylum Seekers in Europe: International Obligations – Education and Employment // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: <http://www.ecre.org/files/ESC%20Rights%20of%20Refugees%20_R.Cholewinski_.pdf>

ES direktyvos Dėl minimalių priėmimo standartų nuostatos į nacionalinę teisę turėjo būti perkeltos iki 2005 metų vasario 6 d., tačiau iki šios dienos nacionalinis įstatymų leidėjas nėra įtvirtinęs prieglobsčio prašytojų teisės užsidirbti pragyvenimui. Dėl to, kad netinkamai buvo perkeltos direktyvos dėl minimalių prieglobsčio prašytojų priėmimo standartų nuostatos, nacionalinė teisė prieštarauja ES *acquis*. Nacionalinis įstatymų leidėjas turi priimti įstatymų pataisas, kurios įgyvendintų direktyvos reikalavimus, ir nustatyti laikotarpį, kuriam pasibaigus, prieglobsčio prašytojai įgytų teisę patekti į šalies darbo rinką. Tiesa, vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad Lietuvoje, lyginant su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis, yra sukurta pakankamai operatyvi prieglobsčio suteikimo procedūra, t.y. pagal Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 81 straipsnio reikalavimus sprendimą dėl prieglobsčio suteikimo ar nesuteikimo Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos turi priimti per 3 mėnesius nuo sprendimo suteikti asmeniui laikiną teritorinį prieglobstį priėmimo. Minėtas terminas Migracijos departamento prie VRM sprendimu gali būti pratęsiamas, bet bendras prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo iš esmės terminas negali viršyti 6 mėnesių. Praktikoje šių terminų dažniausiai yra laikomasi, todėl vertinant vien tik iš praktinės situacijos perspektyvos – nacionalinio reguliavimo trūkumas paprastai tiesiogiai nepažeidžia prieglobsčio prašytojų teisių, nes direktyvoje yra numatyta, kad valstybė gali nustatyti maksimalų 12 mėnesių terminą, kurio metu prieglobsčio prašytojui nesuteikiama teisė dirbti, taigi 12 mėnesių riba yra aktuali būtent toms valstybėms, kuriose prieglobsčio procedūra pirmojoje instancijoje gali trukti ilgiau nei vienerius metus (pavyzdžiui – Didžioji Britanija⁸⁷), tuo tarpu Lietuvoje maksimalus nagrinėjimo terminas neviršija 6 mėnesių laikotarpio. Vis dėlto, nepaisant praktinės situacijos, siekiant Lietuvos Respublikos teisės aktų atitikimo ES *acquis*, reikia perkelti direktyvos nuostatas į nacionalinį lygmenį. Šiuo atveju imperatyvus direktyvos reguliavimas nebuvo perkeltas į nacionalinę teisę greičiausiai dėl tos priežasties, kad Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į UTPĮ nustatytą prieglobsčio procedūros pirmojoje instancijoje trukmę, traktavo aktualios nuostatos perkėlimą kaip perkeltinio reguliavimo nacionaliniame lygmenyje įtvirtinimą, nes pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus situacija, kai pirmojoje instancijoje sprendimas dėl prieglobsčio prašymo nėra priimamas per 6 mėnesių laikotarpį nuo laikino teritorinio prieglobsčio suteikimo, yra neįmanoma. Tačiau abejotina ar tokia įstatymų leidžiamosios valdžios pozicija indikuotą tinkamą požiūrį į ES teisės reikalavimus apskritai (viršnacionalinis pobūdis) ir konkrečiai į

---

⁸⁷ Žr. European Council on Refugees and Exiles Reception report // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: < http://www.ecre.org/files/Reception%20Report_FINAL_Feb06.doc >

direktyvos, kaip teisės akto, perkėlimo privalomumą. Aktualiu atveju įstatymų leidėjas negali teisinti direktyvos neperkėlimo remdamasis tuo, kad šios nuostatos perkėlimas dėl nacionalinių teisės aktų ypatumų tebtų formalus – nepaisant Lietuvoje įtvirtintos greitos prieglobsčio procedūros, praktikoje gali būti įmanoma situacija, kai be prieglobsčio prašytojo kaltės dėl jo prašymo suteikti tarptautinę apsaugą nepriimamas sprendimas daugiau kaip metus, tokiu atveju, nesant nacionalinio reguliavimo, būtų pažeista kylanti iš direktyvos asmens teisė savarankiškai užsidirbti pragyvenimui.

Nacionaliniuose teisės aktuose reglamentuojant prieglobsčio prašytojo teisės patekti į darbo rinką apimtį rekomenduotina atkreipti dėmesį ECRE pasiūlymus suteikti teisę į darbą prieglobsčio prašytojams⁸⁸ bei pasinaudojus Direktyvos dėl minimalių prieglobsčio prašytojų priėmimo standartų 4 straipsnyje išreikštu leidimu įtvirtinti kiek įmanoma trumpesnę terminą patekimui į Lietuvos Respublikos darbo rinką apibrėžti. Teisė į darbą – labai svarbus asmens integracinis elementas, todėl turi būti suteikiama kuo anksčiau, nes net minimalus jos įgyvendinimo atidėjimas pats savaime sukelia neigiamas pasekmes. „Remdamosios savo patirtimi nevyriausybinės organizacijos suformuoja paralelę tarp teisės į darbą ir asmens orumo. Jos tvirtina, kad neleidžiant prieglobsčio prašytojams bei jų šeimos nariams patekti į darbo rinką ar sudarant bet kokius laiko barjerus teisės užsidirbti pragyvenimui įgyvendinimui gali lemti fizinės bei psichinės prieglobsčio prašytojo sveikatos pablogėjimą, prieglobsčio prašytojų izoliaciją ir priklausomybės nuo valstybės socialinės apsaugos sistemos formavimąsi“⁸⁹. Sureguliuodamas prieglobsčio prašytojo patekimą į darbo rinką įstatymų leidėjas turėtų įvertinti ir tai, kad Lietuvos visuomenėje tokio leidimo suteikimas greičiausiai būtų sutiktas labai palankiai⁹⁰.

---

⁸⁸ Žr. European Council on Refugees and Exiles Informatikon Note on the Council Directive 2003/9/EC, 2003, P 5 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą: <<http://www.ecre.org/files/infonote.pdf>>

⁸⁹ European Council on Refugees and Exiles konferencijos medžiaga, P 19 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: <http://www.ecre.org/files/ESC%20Rights%20of%20Refugees%20R.Cholewinski_.pdf>

⁹⁰ Visuomenė, dėl menko teisinio informuotumo, prieglobsčio prašytojus vertina kaip naštą valstybės socialinės apsaugos sistemai. Tokios nuomonės tendencijų dažnumą galima pastebėti internetiniuose komentaruose apie prieglobsčio prašytojus, kur pastarieji dažnai būna prilyginami nusikaltėliams ir vadinami tinginiais, nenorinčiais savarankiškai užsidirbti pragyvenimui. Prieglobsčio prašytojų marginalizavimas, jiems gavus prieglobstį, daro didelę įtaką jų integracijai. Tokias visuomenės nuostatas automatiškai lemia ir ta aplinkybė, kad pagal LR įstatymą „Dėl užsieniečių teisinės apsaugos“ prieglobsčio prašytojai apgyvenami Užsieniečių registracijos centre, šalia įstatymo pažeidėjų – nelegalių migrantų. Pats prieglobsčio prašytojų patalpinimas įstaigoje su spygliuotomis vielomis bei ginkluota sargyba, kurią visuomenė dažnai išivaizduoja kaip kalėjimą, kenkia jų adaptacijai. (Apie visuomenės požiūrį į prieglobsčio prašytojus žr: <<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=8733423&com=1&categoryID=5995&ndate=1139475833>>)

Diskriminacija darbo rinkoje

Tarptautinio Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 2 straipsnyje yra nustatytas valstybių įsipareigojimas užtikrinti, kad šiame Pakte išdėstytos teisės bus įgyvendinamos be jokio diskriminavimo dėl rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių arba kokių nors kitų įsitikinimų, tautybės ar socialinės kilmės, turtinės padėties, gimimo ar dėl kokio nors kito požymio. Ši nediskriminavimo taisyklė neapima pilietybės kriterijaus. Tokia straipsnio formuluotė kelia tam tikrų problemų dėl nediskriminavimo taisyklės taikymo apimties interpretacijos, nes priešingai nei Tarptautiniame Politinių ir pilietinių teisių pakte įtvirtintos nediskriminacijos sąlygos, tarptautinėje teisėje kyla diskusijų dėl šios taisyklės išplėtimo pilietybės atžvilgiu įgyvendinant ekonomines, socialines bei kultūrinės teises. Vis dėlto vyrauja nuomonė, kad nediskriminavimo taisyklė turi būti taikoma ir pilietybės pagrindu⁹¹.

Lietuvos Respublikoje pabėgėlių apsaugą nuo diskriminacijos darbo rinkos sektoriuje įtvirtina Lygių galimybių įstatymo⁹² 5 straipsnis, kuriame nustatyta darbdavio pareiga įgyvendinti lygias galimybes darbe⁹³. Pagal šį įstatymą yra uždrausta tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija.

Apibendrinus susijusių Lietuvos Respublikos teisinę bazę darytina išvada, kad Lietuvos įstatymai tinkamai reguliuoja diskriminacijos darbo sektoriuje klausimus ir atitinka tarptautinius reikalavimus. Taigi teisė į darbą asmenims, tarp jų ir pabėgėliams, yra visiškai užtikrinta.

Nepaisant tinkamo įstatyminio reguliavimo yra duomenų apie labai aukštą pabėgėlių nedarbo lygį šalyje: Daugiau nei 70 procentų asmenų, kuriems yra suteiktas prieglobstis Lietuvos Respublikoje, yra bedarbiai⁹⁴. Tokio masto nedarbo lygis konkrečioje

---

⁹¹ Tai patvirtina ir Ekonominių, socialinių bei kultūrinių teisių Komiteto, kuris yra atsakingas už Tarptautinio Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto įgyvendinimo priežiūrą, praktika – savo Baigiamosiose pastabose dėl Belgijos pirmosios ataskaitos Komitetas rekomendavo „atsižvelgiant į Pakto 2 straipsnyje nustatytą nediskriminavimo sąlyga Vyriausybė yra skatinama visiškai užtikrinti asmenų priklausančių etninėms mažumoms, pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų apsaugą nuo diskriminacijos apgyvendinimo sektoriuje.“ Komitetas dar turi išaiškinti nediskriminavimo taisyklės taikymą ne piliečių atžvilgiu, bet nesant tokio išaiškinimo manytina, kad ši grupė gali naudotis bent jau Pakte įtvirtintų teisių minimumu. Plačiau žr: European Council on Refugees and Exiles konferencijos medžiaga // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: <[http://www.ecre.org/files/ESC%20Rights%20of%20Refugees%20R.Cholewinski .pdf](http://www.ecre.org/files/ESC%20Rights%20of%20Refugees%20R.Cholewinski.pdf)>

⁹² Valstybės žinios, 2003 12 05, Nr. 114-5115

⁹³ Šiame įstatyme **lygios galimybės** – tai tarptautiniuose žmogaus ir piliečių teisių dokumentuose ir Lietuvos Respublikos įstatymuose įtvirtintų žmogaus teisių įgyvendinimas nepaisant amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos, įsitikinimų ir kitų Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse ar įstatymuose numatytų pagrindų.

⁹⁴ <<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=8265377>>

visuomenės grupėje implikuoja, kad ši pažeidžiama socialinė grupė patiria didelių problemų įgyvendindama savo teisę užsidirbti pragyvenimui.

Lietuvos teisinė bazė nustato tinkamą reguliavimą pabėgėlių patekimo į darbo rinką ir pačios teisės į darbą tinkamam realizavimui, taigi, atsižvelgiant į didelį nedarbo lygį, darytina išvada, kad prieglobstį Lietuvos Respublikoje gavusių asmenų problemos įsidarbinant yra susijusios ne su įstatymų leidyboje nustatytais teisės į darbą įgyvendinimo galimybėmis, bet su paties Lietuvos darbo rinkos sektoriaus reakcija į šiuos asmenis. Tyrimas, kurį atliko Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Socialinės Ekonomikos Institutas⁹⁵ parodė, kad daug darbdavių tiesmukai atsisako įdarbinti tam tikrų etninių grupių žmones, nurodydami rasę ar etniškumą kaip pagrindines atmetimo priežastis⁹⁶. Šio tyrimo metu atliktos apklausos rezultatai parodė, kad nepaisant to, jog Lietuvos įmonėms trūksta darbuotojų, prieglobstį gavusių asmenų įdarbinimas vis dar yra labai opus klausimas, nes dauguma apklaustų darbdavių, nepaisydami darbo jėgos trūkumą, įdarbinti pabėgėlių nesiryžtų. Tyrimo išvadose teigiama, kad darbdavių apsisprendimą dažnai nulemia ksenofobija ir neigiami stereotipai apie kai kurių tautybių atstovus. Ksenofobines nuostatas pabėgėlių atžvilgiu patvirtina ir kita Lietuvos Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centro užsakymu atlikta apklausa⁹⁷, kurios rezultatai parodė, kad 54 procentai respondentų nurodė, kad nenorėtų kaimynystėje su pabėgėliais, 54 procentai nurodė, kad jiems nepriimtina kaimynystė su čečėnais (ši etninė grupė sudaro prieglobstį Lietuvos Respublikoje gavusių asmenų daugumą), 51 procentai apklaustųjų nurodė, kad nenorėtų musulmonų tikėjimą išpažįstančių kaimynų ir 37 procentai nurodė, kad nenorėtų gyventi šalia juodaodžių kaimynų. Šios Lietuvos visuomenėje plačiai paplitusios bendro pobūdžio ksenofobinės nuostatos didele apimtimi įtakoja ir padėtį darbo rinkoje⁹⁸.

---

⁹⁵ Violeta Davoliūtė Pabėgėliai Lietuvoje – integracija ar izoliacija // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/comments/article.php?id=6946774>>;

Taip pat: <<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=8265377>>

⁹⁶ Tyrimo metu buvo apklausta daugiau nei 40 darbdavių, prieglobsčio prašytojų ir socialinių darbuotojų.

⁹⁷ Visuomenės nuomonės apklausą Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centro užsakymu atliko UAB „RAIT“. Tyrimo metu apklausti 1052 16–74 metų amžiaus nuolatiniai Lietuvos gyventojai. Reprezentatyvi gyventojų apklausa atlikta 2005 m. gegužės mėn. 5-8 d. (Žr: Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centras Apklausa // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: <<http://www.ces.lt/downloads/structure/files/apklausa.pdf>>)

⁹⁸ Akcentuotina tai, kad pati Lietuvos visuomenė, nepaisant minėtuose tyrimuose nurodytų nuostatų, objektyviai neidentifikuoja savo netolerancijos lygio. Pagal 2005 m. Žmogaus teisių stebėjimo instituto duomenis – Lietuvos visuomenėje yra paplitusi nuomonė, kad etninės mažumos yra mažiausią diskriminaciją patirianti socialinė grupė Lietuvoje. Pagal 2003 m. “Vilmorus” atlikto tyrimo “Lietuvos tolerancijos profiliai” rezultatus į pabėgėlius teigiamai žiūri tik 9,1 procentai respondentų, tuo tarpu 38,3 vertina neigiamai. Šio tyrimo duomenimis, Lietuvos gyventojai mano esantys tolerantiškiausi kitos tautybės ar tikėjimo asmenims. Tokią visuomenės nuomonę lemia menkas diskriminacijos turinio, priežasčių ir poveikio suvokimas. (Žr: Nacionalinė antidiskriminacinė 2006-2008 metų programa // Interaktyvus

Lietuvos Respublikos „Lygių galimybių“ įstatymas suteikia teisę asmeniui, kurio nuomone jo atžvilgiu buvo pritaikyti šiuo įstatymu draudžiami diskriminaciniai veiksmai, teisę skusti šiuos veiksmus lygių galimybių kontrolieriui. Lygių galimybių kontrolieriaus kompetencija apima ir rasinio bei etninio pobūdžio diskriminacinių veikslių priežiūrą, todėl formaliai prieglobstį Lietuvos Respublikoje gavusiems asmenims yra sudaromos sąlygos pasinaudoti savo teisių gynbos procedūra. Tačiau problemiška ir tai, kad dažnai tokio pobūdžio diskriminacija yra paslėpta ir ją pakankamai sunku įrodyti. Pats pabėgėlis taip pat susiduria su diskriminacinio elgesio identifikavimo problema ir dažnai atpažįsta tik tiesiogiai išreikštus diskriminacinio pobūdžio veiksmus arba nors ir sugeba juos identifikuoti nežino, kur kreiptis dėl tokių veikslių pašalinimo, ar, žinodamas bendras ksenofobines ir neigiamas visuomenės nuomonės tendencijas, netiki efektyvios savo teisių gynbos galimybės egzistavimu. Dėl šios priežasties būtina imtis priemonių ir skatinti didesnę asmenų, kuriems Lietuvos Respublikoje suteiktas prieglobstis, teisinį informuotumą.

Diskriminacijos darbo sektoriuje kontekste Lietuvoje išryškėja dar viena problema – nėra renkami oficialūs statistiniai duomenys, kurių pagalba būtų įmanoma indikuoti diskriminacijos pagal etninę/tautinę kilmę egzistavimą šalyje ir jos mastą. 2002 ir 2003 metais tokie duomenys buvo renkami, bet 2004 m. Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas priėmė sprendimą atsisakyti tokio pobūdžio duomenų rinkimo, motyvuodamas duomenų neišbaigtumu bei tuo, kad „Eurostat“⁹⁹ nei renka duomenis susijusius su etnine kilme, nei nustato klasifikavimo priemones, kurių pagrindu duomenys apie etninę ar tautinę kilmę būtų registruojami¹⁰⁰. 2002 ir 2003 metais rinkti duomenys leido vertinti užimtumo darbo rinkoje ir etninės priklausomybės santykį, kas savo ruožtu leido netiesiogiai indikuoti tam tikro lygio diskriminacijos darbo rinkoje egzistavimą etninės kilmės pagrindu. Tuo tarpu vertindamas dabartinę situaciją Lietuvos Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centras pabrėžė, kad „Užimtumo sektoriaus ypatybės, ta apimtimi kiek jos yra susijusios su priklausomybe etninėms grupėms, yra

---

(žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=282802>

⁹⁹ Eurostat (angl. Statistical Office of the European Communities) – tai vienas iš Europos Sąjungos Komisijos generalinių direktoratų, kurio paskirtis – rinkti ir analizuoti Europos valstybių statistikos departamentų pateiktus duomenis siekiant pateikti palygintus ir harmonizuotus duomenis Europos institucijoms, kad jos galėtų nustatyti, įgyvendinti ir analizuoti Bendrijos veiklos strategiją. Plačiau apie Eurostat oficialioje interneto svetainėje:
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1090,30070682,1090_33076576&_dad=portal&_schema=PORTAL>

¹⁰⁰ European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia - Annual Report 2005 Part 2, P 38 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą:
<http://eumc.eu.int/eumc/material/pub/ar05/AR05_p2_EN.pdf>

neištirtos ir neparemtos oficialiais statistiniais duomenimis“¹⁰¹. Tokių duomenų trūkumą neigiamai įvertino ir Europos Komisija kovai su rasizmu ir netolerancija (toliau ECRI)¹⁰². ECRI savo 2006 m. trečiojoje ataskaitoje apie Lietuvą išreiškė apgailestavimą dėl skirtingų etninių grupių nedarbo stebėjimo pagal etninę kilmę nutraukimo ir rekomendavo atnaujinti tokio pobūdžio duomenų rinkimą¹⁰³. Per pastaruosius porą metų Europos Sąjungos lygiu duomenų galinčių indikuoti diskriminacijos etniniu pagrindu paplitimo mastus rinkimo galimybės buvo skiriamas išskirtinis dėmesys¹⁰⁴. Europos Komisijos Generalinis Darbo, Socialinių reikalų ir Lygių galimybių direktoratas parengė lyginamąją statistinių duomenų indikuojančių diskriminacijos paplitimą Jungtinėse Amerikos Valstijose, Kanadoje, Australijoje, Didžiojoje Britanijoje ir Nyderlanduose rinkimo bei vertinimo metodikos studiją, kurioje buvo pozityviai įvertinta šių valstybių sukurta rasinės ir etninės diskriminacijos monitoringo sistema (kiekvienoje valstybėje tokia sistema individuali, nes tyrimų klasifikatoriai kiekvienoje šalyje diferencijuojasi priklausomai nuo valstybės situacijos ir identiški kriterijai skirtingose valstybėse yra praktiškai neįmanomi). Europos Komisija suvokia tokių duomenų rinkimo svarbą, tuo pagrindu buvo pradėtos de ja rezultatų nedavusios diskusijos su EUROSTAT, siekiant paskatinti šią instituciją sukurti analogišką monitoringo sistemą Europos Sąjungos lygiu, bet tokios sistemos sukūrimas yra neįmanomas, nes kaip pažymėjo EUROSTAT - dėl kiekvienos valstybės narės ypatumų praktiškai neįmanoma nustatyti vieningų klasifikatorių visoms valstybėms narėms, kurie vėliau leistų apdoroti duomenis. Akivaizdu, kad ES lygiu yra akcentuojama didelė diskriminacijos pagal etninę kilmę monitoringo svarba, todėl Lietuvos Statistikos departamento pozicija nutraukti tokių duomenų rinkimą buvo visiškai nepagrįsta.

---

¹⁰¹ Ibidem

¹⁰² Europos Komisija kovai su rasizmu ir netolerancija (European Commission against Racism and Intolerance (ECRI)) – tai Europos Tarybos organizacijos komisija, kurios paskirtis yra kova su rasizmu, ksenofobija, netolerancija ir antisemitizmu visos Europos mastu. Plačiau apie ECRI ir šios komisijos veiklą žiūrėti oficialioje interneto svetainėje: <http://www.coe.int/T/e/human_rights/ecri/1-ECRI/>

¹⁰³ European Commission against Racism and Intolerance Third report on Lithuania, 2005, P 16 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/e/human_rights/ecri/1-ecri/2-country-by-country_approach/lithuania/Lithuania%20third%20report%20-%20cri06-2.pdf>

¹⁰⁴ Diskusijas dėl etninės kilmės ir diskriminacinės darbo rinkos politikos galimų sąsajų egzistavimo ir jų nustatymo vienu iš kriterijų pasitelkiant statistinius rodiklius Europos Sąjungoje paskatino Europos Rasizmo ir Ksenofobijos Monitoringo Centro (angl. EUMC – *European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia*) pateiktos metinės ataskaitos už 2005 ir 2006 metus bei kita šio centro veikla, kuria buvo siekiama paskatinti tokios statistikos reikalingumo suvokimą. Žr. ENAR Policy Seminar Realising integration: Migration, Integration, Social Inclusion and Anti-Discrimination 2007 m. kovas P 5 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 16). Prieiga per internetą: <http://www.enar-eu.org/en/events/MIGRATION/background_paper_EN.pdf>

Lietuvoje didžiausias nedarbo lygis yra tarp pabėgėlių ir romų tautybės asmenų¹⁰⁵. Pagal 2003 m. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenis lietuvių nedarbo lygis buvo 11,7 procentų, o pavyzdžiui rusų tautinės mažumos nedarbo lygis siekė net 18,7 procentus¹⁰⁶. Tokio didumo skirtumas leidžia daryti prielaidą dėl galimai diskriminacinės darbo rinkos atmosferos. Tačiau priežastys gali būti ir susijusios su atitinkamomis subjektyviomis savybėmis, kurios galbūt dažniau pastebimos tarp tam tikrai tautinei/etninei grupei priklausančių asmenų (pavyzdžiui reikiamo profesinio pasirengimo trūkumai, įgūdžių nebuvimas, menkesnis išsilavinimas)¹⁰⁷, valstybinės kalbos nemokėjimas taip pat gali sudaryti rimtų kliūčių įsidarbinant. Todėl rekomenduotina atlikti papildomus tyrimus¹⁰⁸.

Kaip jau buvo minėta, nedarbo lygis tarp pabėgėlių neoficialiais duomenimis viršija 70 procentų¹⁰⁹, tuo tarpu remiantis Statistikos departamento vykdomu nedarbo lygio vertinimu – 2005 metais bendras nedarbo lygis šalyje sudarė 8,3 procento¹¹⁰. Tokio masto diferenciacijos tarp bendro valstybės ir atskiros socialinės grupės nedarbo lygio priežastys turi būti ištirtos. Pirmiausiai turi būti surinkti oficialūs duomenys, kuriais remiantis būtų galima identifikuoti užimtumo situaciją pažeidžiamosiose socialinėse grupėse (aktuali atveju – duomenys apie pabėgėlių užimtumą). Pasitvirtinus informacijai apie didelius užimtumo lygio skirtumus tarp piliečių ir pabėgėlių būtų ypatingai svarbu atlikti išsamų tyrimą ir tiksliai nustatyti tokį skirtumą lemiančius veiksnius, tuo tarpu preliminariai galima daryti prielaidą (ypatingai atkreipiant dėmesį ir į aprašytų tyrimų rezultatus), kad

---

¹⁰⁵ Pastaba: duomenys apie šių visuomenės grupių nedarbą yra neoficialūs, nes Statistikos departamentas nevykdo statistinio tyrimo nedarbo paplitimo srityje atsižvelgiant į etninę kilmę. Dėl objektyvaus oficialios informacijos apie pabėgėlių nedarbą trūkumo šiame darbe remiamasi antriniais šaltiniais, kurie pasirinkti atsižvelgiant į jų reikšmę ir veiklą pabėgėlių reikalų srityje ir, esant oficialių duomenų vakuumui, vertintini kaip pakankamai autoritetingi indikuojant galimą nedarbo tarp pabėgėlių paplitimą.

¹⁰⁶ Europos Sąjungos mastu taip pat susiduriama su pabėgėlių nedarbo problema (oficialios statistikos, kuri indikuotų būtent šios grupės nedarbo lygį, nėra – todėl yra remiamasi bendraisiais statistiniais duomenimis apie trečiųjų šalių piliečių (tarp jų ir pabėgėlių) užimtumo situaciją) – daugumoje ES valstybių narių per paskutinį dešimtmetį nedarbo lygis tarp trečiųjų valstybių piliečių daugiau nei 2 kartus viršijo Europos Sąjungos piliečių nedarbo lygį. (Žr. European Council on Refugees and Exiles 'Towards the Integration of Refugees in Europe', 2005 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą:

<<http://www.ecre.org/files/Integ.pdf>>

¹⁰⁷ Žr. Europos Bendrijų iniciatyvos EQUAL bendrasis programavimo dokumentas 2004 – 2006 projektas, P 17-20 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą:

<http://www.lsa.lt/esparama/images/EQUAL_bpd.doc>;

Taip pat

<<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=8265377>>

¹⁰⁸ Analogiškas rekomendacijas yra pateikusi ECRI Trečiojoje ataskaitoje apie Lietuvą. Žr: European Commission against Racism and Intolerance Third report on Lithuania, 2005 P 16 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: http://www.coe.int/t/e/human_rights/ecri/1-ecri/2-country-by-country-approach/lithuania/Lithuania%20third%20report%20-%20cri06-2.pdf

¹⁰⁹ Informaciją apie galimą nedarbo paplitimą pabėgėlių visuomeninėje grupėje naujienu agentūrai BNS pateikė Socialinių įstaigų priežiūros ir audito departamento Socialinių programų administravimo skyriaus vedėjas Juozas Telksnys. Žr: <<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=8265377>>

¹¹⁰ Lietuvos Statistikos departamentas Nedarbo lygio pokyčiai (tyrimų duomenys), 2006 03 24 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1391>>

siekdami realizuoti savo teisę į darbą, pabėgėliai susiduria su diskriminacinio pobūdžio veiksmais ir tai ženkliai sumažina jų galimybes užsidirbti pragyvenimui ar susirasti darbą, atitinkantį jų kvalifikaciją. Oficialių duomenų apie pabėgėlių nedarbo lygį ir jį lemiančius veiksnius egzistavimas labai svarbus valstybei formuojant socialinės pabėgėlių integracijos politiką, integracines programas bei orientyrus – didelis nedarbo lygis šioje visuomenės grupėje gali liudyti apie netinkamas valstybės įgyvendinamas integracines priemones, pakankamos paramos, kuri sudarytų pabėgėliui galimybę efektyviai realizuoti savo teisę patekti į darbo rinką, nebuvimą, užimtumui taip pat gali daryti įtaką Lietuvos darbo rinkos poreikių neatitinkantys pabėgėlių profesiniai įgūdžiai ir išsilavinimas, pastarasis veiksnyss turėtų įtakos profesinio orientavimo programų modifikavimui.

Lygių galimybių įstatymas įpareigoja valstybės ir savivaldybių institucijas bei įstaigas rengti programas bei įgyvendinti priemones, skirtas lygių galimybių užtikrinimui, taip pat remti religinių bendruomenių, bendrijų ir centrų, kitų nevyriausybinų organizacijų, viešųjų įstaigų, asociacijų ir labdaros bei paramos fondų programas, kurios padeda įgyvendinti lygias asmenų galimybes. Šiuo pagrindu valstybė yra įpareigota imtis priemonių pažeidžiamų grupių užimtumo padėčiai pagerinti. Viena iš tokių priemonių yra projektas „In corpore“, kuris yra Europos Sąjungos EQUAL programos dalis. Šis projektas apjungia bendram tikslui vyriausybines institucijas ir nevyriausybines organizacijas, mokslo ir viešąsias įstaigas. Projekto partneriais yra Socialinių įstaigų priežiūros ir audito departamentas, Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija, Mykolo Romerio universitetas ir kitos įstaigos ir institucijos¹¹¹. „In corpore“ projektu siekiama sukurti profesinės ir socialinės pabėgėlių integracijos sistemą. Tačiau siekiant sudaryti tikrai lygias įsidarbinimo galimybes valstybės institucijos turi veikti dar aktyviau. Lietuva, atsižvelgdama į Europos Komisijos kovai su rasizmu ir netolerancija rekomendacijas¹¹², turi stiprinti užimtumo padėties monitoringo priemones (tokios priemonės turi apimti atitinkamų duomenų pagal etninę priklausomybę rinkimą), išsiaiškinti Lietuvos darbo rinkoje veikiančius diskriminacinius modelius – inicijuoti priemones, kurios padėtų kovoti su šiais neigiamais reiškiniais, ypatingai didelį dėmesį reiktų skirti visuomenės ir darbdavių informavimui, neigiamų stereotipų naikinimui.

---

¹¹¹ < <http://www.equal.lt/lt/pages/view/?id=81> >

¹¹² Žr: European Commission against Racism and Intolerance Third report on Lithuania, 2005 P 16, 21-22 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: http://www.coe.int/t/e/human_rights/ecri/1-ecri/2-country-by-country_approach/lithuania/Lithuania%20third%20report%20-%20cri06-2.pdf

Teisė į sveikatos apsaugą

1951m. Ženevos konvencija „Dėl pabėgėlių statuso“ nesuteikia teisės pabėgėliams naudotis prieglobsčio valstybės sveikatos apsaugos sistemos paslaugomis. Tarptautinio Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 12 straipsnis įpareigoja valstybes pripažinti žmogaus teisę turėti kuo geriausią fizinę ir psichinę sveikatą. Priešingai nei Tarptautiniame Pilietinių ir politinių teisių pakte, Tarptautiniame Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakte įtvirtintos teisės yra evoliucinio pobūdžio, todėl valstybė pagal šį Paktą įsipareigoja tik „imtis, kiek daugiausia leidžia jos ištekliai, visų atitinkamų, svarbiausia, teisinių priemonių, kad šiame Pakte pripažįstamos teisės palaipsniui būtų visiškai įgyvendintos“¹¹³.

Didžiausią apsaugą pabėgėliams teikia Europos Sąjungos Tarybos direktyva 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų. Direktyva nustato, kad pabėgėlio ar papildomos apsaugos statuso turėtojams turi būti garantuota galimybė naudotis sveikatos apsauga tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir tokį statusą suteikusių valstybės narės piliečiams. Tačiau tame pačiame straipsnyje numatoma ir galimybė valstybei narei savo įstatymų leidyboje diferencijuoti suteikiamos apsaugos apimtį atsižvelgiant į asmeniui suteiktos apsaugos valstybėje formą (t.y. priklausomai nuo to ar asmeniui suteiktas pabėgėlio statusas ar apsauga teikiama papildomos apsaugos forma) – buvo suteikta teisė nacionaliniu lygiu įtvirtinti tokį reguliavimą, kuris apribotų papildoma apsauga besinaudojančių asmenų teisę į sveikatos apsaugą iki pagrindinių lengvatų, tačiau lygiais pagrindais su prieglobsčio valstybės piliečiais. Direktyva taip pat įpareigoja valstybes nares tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir piliečiams, suteikti reikiamą sveikatos apsaugą pabėgėlio ar papildomos apsaugos statuso turėtojams, kurie turi savitų poreikių, pvz., nėščioms moterims, neįgaliems asmenims, asmenims, kurie buvo kankinami, prievartaujami ar patyrė kitoki sunkų psichologinį, fizinį ar lytinį smurtą arba nepilnamečiams, kurie patyrė bet kokios formos blogą elgesį, nepriežiūrą, išnaudojimą, kankinimą, žiaurų, nežmonišką ir žeminantį elgesį arba nukentėjo nuo ginkluoto konflikto. Lietuvos Respublikos teisinėje bazėje ilgą laiką buvo įtvirtinta, kad privalomuoju sveikatos draudimu draudžiami piliečiai ir nuolatiniai gyventojai. Toks reguliavimas lėmė lygios su piliečiais sveikatos

---

¹¹³ Tarptautinis Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 2 straipsnio 1 dalis // Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3290

apsaugos suteikimą pabėgėliams. Asmenys, kuriems buvo suteikti leidimai laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje taip pat buvo draudžiami privalomuoju sveikatos draudimu, bet tokio draudimo privalomumas priklausė nuo to ar asmuo turi teisėtą darbą Lietuvos Respublikoje. Valstybės remiamos integracijos metu visi asmenys, kuriems suteiktas prieglobstis Lietuvos Respublikoje, yra draudžiami privalomuoju sveikatos draudimu, tačiau pagal ankstesnį šios srities reguliavimą, papildomą apsaugą gavę asmenys, pasibaigus valstybės remiamos integracijos laikotarpiui ir jiems nepradėjus dirbti, netekdavo privalomojo sveikatos draudimo. Tokiu atveju kildavo dar viena problema: papildomą apsaugą gavusių tėvų nepilnamečiai vaikai bedarbystės atveju taip pat būdavo eliminuojami iš sveikatos draudimo sistemos, nes jų draudimas priklausydavo nuo tėvų. Priėmus naujas Sveikatos draudimo¹¹⁴ ir Sveikatos sistemos įstatymų¹¹⁵ pataisas tokia padėtis nuo 2005 m. balandžio 28 d. buvo ištaisyta – privalomuoju sveikatos draudimu draudžiamų asmenų ratas buvo išplėstas įtraukiant papildomą ar laikiną apsaugą Lietuvos Respublikoje gavusius vaikus, ligonius, pensininkus, nėščias moteris ir vienišus tėvus su nepilnamečiais vaikais. Tokiu būdu buvo numatyta teikti nuolatinės sveikatos priežiūros paslaugas šioms ypatingai pažeidžiamoms grupėms ir darytina išvada, kad ES Tarybos direktyvos 2004/83/EB 29 straipsnio 3 d. yra tinkamai perkelta į nacionalinę teisę. Minėtais įstatymų pakeitimais taip pat buvo nustatyta, kad užsieniečių, pateikusių prašymą suteikti jiems prieglobstį Lietuvos Respublikoje, taip pat užsieniečių, kuriems suteikta papildoma ar laikinoji apsauga Lietuvos Respublikoje (išskyrus tas ypatingai pažeidžiamas grupes, kurioms suteikta teisė naudotis nuolatinėmis sveikatos priežiūros sistemos paslaugomis), Lietuvos Respublikos karių, teismo ar teisėsaugos institucijų sulaikytų asmenų, esančių kardomojo kalnimo vietose, nuteistųjų laisvės atėmimu bei asmenų, padariusių visuomenei pavojingą veiką, kuriems teismo nutartimi paskirtos priverčiamosios medicininio pobūdžio priemonės, sveikatos priežiūra apmokama iš valstybės biudžeto lėšų. Sveikatos sistemos įstatyme buvo įtvirtinta, kad valstybės laiduojamai (nemokamai) sveikatos priežiūrai priskiriama ir užsieniečių, pateikusių prašymą suteikti jiems prieglobstį Lietuvos Respublikoje bei užsieniečių, gavusių laikinąją ar papildomą apsaugą Lietuvos Respublikoje, asmens sveikatos priežiūra. Tačiau papildomos apsaugos statusą gavę asmenys (neskaitant jautrių grupių) neturi teisės į sveikatos draudimą. Sveikatos draudimo įstatymo 6 str. numato, kad turi būti priimtas papildomas Vyriausybės aktas, kuris reguliuotų sveikatos apsaugos paslaugų skyrimą šiai pabėgėlių grupei, bet toks aktas dar nėra priimtas. Darytina išvada, kad šiuo

---

¹¹⁴ Valstybės žinios, 2002, Nr. 123-5512

¹¹⁵ Valstybės žinios, 1998, Nr.112-3099

metu galiojantis nacionalinis reguliavimas yra nevysiškai suderintas su aktualiais ES *acquis* reikalavimais, nes nacionaliniame lygmenyje egzistuoja atitinkamo reguliavimo vakuumas.

Teisė į socialinę apsaugą

Tarptautinio Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 9 straipsnis nustato įpareigojimą valstybėms pripažinti kiekvieno žmogaus teisę į socialinę apsaugą. Prieglobsčio teisės srityje teisę į socialinę apsaugą nustato ir Ženevos konvencija dėl pabėgėlių statuso. Europos Sąjungos lygmenyje šią teisę reguliuoja ES Tarybos direktyva 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtinausių standartų. Tiek Konvencija, tiek direktyva nustato, kad pabėgėliams teisė į socialinį aprūpinimą prieglobsčio valstybėje turi būti įtvirtinta lygiais pagrindais su tos valstybės piliečiais, tačiau pagal Konvencijos reguliavimą galimi šios teisės ribojimai, kurių pagrindu valstybės, Konvencijos dalyvės, savo įstatymuose gali įtvirtinti neekvivalentišką piliečiams pabėgėlių teisės į socialinį aprūpinimą reguliavimą. Direktyvoje nėra nustatyti valstybės teisė diferencijuoti socialinį aprūpinimą prieglobstį gavusiems asmenims ir piliečiams, tačiau yra numatyta reguliavimo diferenciacijos galimybė atsižvelgiant į asmeniui teikiamos apsaugos valstybėje formą (papildoma apsauga ar pabėgėlio statusas). Valstybės perkeldamos direktyvos reikalavimus į nacionalinį lygmenį gali nustatyti, kad asmenims, kuriems suteikta papildoma apsauga, teisė į socialinę apsaugą gali būti apribota iki pagrindinių lengvatų, kurios teikiamos tokio paties lygio ir tokiais pačiomis sąlygomis kaip ir piliečiams. Pagrindinės lengvatos turi būti suprantamos taip, kad tai numatytų bent minimalių pajamų suteikimą prieglobstį gavusiems asmenis, taip pat pagalbą ligos, nėštumo atveju ir globėjišką paramą.

Lietuvos Respublikos įstatyminėje bazėje yra nemažai problemų, kurios indikuoja nekokybišką ES *acquis* perkėlimą į nacionalinį lygmenį. Pagrindinė problema yra ta, kad dalis Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos priemonės reguliuojančių teisės aktų, teisę pasinaudoti konkrečia socialinio aprūpinimo sistemos priemone susieja su nuolatiniu gyventojų statusu ir tokiu būdu iš dalies eliminuoja kita prieglobsčio forma besinaudojančius asmenis (nes tokios prieglobsčio formos pagrindu išduodamas leidimas laikinai gyventi) iš socialinės apsaugos sistemos¹¹⁶. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos

---

¹¹⁶ Toks reguliavimas yra plačiai kritikuojamas ir ydingas vertinant jį ne vien išimtinai prieglobsčio teisės kontekste: Europos Socialinių teisių komitetas savo 2006 m. išvadose dėl Lietuvos Respublikos teisinės

išmokų vaikams¹¹⁷, Piniginės socialinės paramos mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims)¹¹⁸ įstatymai nustato galimybę gauti atitinkamas išmokas ir pasinaudoti kompensacijomis tik nuolatiniais gyventojams. Įstatymo „Dėl paramos mirties atveju“ taikymo apimtis taip pat neapima asmenų, kuriems prieglobstis Lietuvos Respublikoje yra teikiamas papildomos apsaugos forma. Valstybės remiamos integracijos laikotarpiu, pagal Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašą, asmenims, kuriems Lietuvos Respublikoje suteiktas prieglobstis (nepriklausomai nuo suteiktos apsaugos formos) suteikiama teisė gauti šiuose įstatymuose nustatytas išmokas ir kompensacijas¹¹⁹, tačiau nuo valstybės remiamos integracijos pabaigos – papildoma apsauga valstybėje besinaudojantiems asmenims nutraukiamas tokio pobūdžio socialinių garantijų teikimas. Tiesa, pastaruoju metu buvo padaryta pakeitimų, kurių pagrindu pasinaudoti tam tikromis priemonėmis įgijo teisę ir asmenys, kuriems suteikta papildoma apsauga – nuo 2006 sausio 19 d. Socialinių paslaugų įstatymo¹²⁰ redakcijos teisę gauti socialines paslaugas įgijo ir užsieniečiai bei asmenys be pilietybės, kuriems suteiktas laikinas leidimas apsigyventi Lietuvos Respublikoje. Iki naujosios redakcijos teisė naudotis socialinėmis paslaugomis buvo susieta su nuolatinio gyventojų statusu. Gyventojų pajamų garantijų įstatymas¹²¹ taip pat nediferencijuoja pašalpos teikimo pagal asmenų teisinį statusą valstybėje. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad socialinio draudimo srities įstatymai nenustato nuolatinio gyvenimo valstybėje kriterijaus (išskyrus pensijų draudimą) ir šia apimtimi atitinka ES Tarybos direktyvos 2004/83/EB reguliavimą, nes asmenys, kurie atitinka įstatyme nustatytas sąlygas, nepriklausomai nuo jų teisinio statuso valstybėje, gali lygiais pagrindais pretenduoti į numatytas išmokas.

---

bazės atitikties Pataisytos Europos Socialinių teisių chartijos 1, 5, 6, 7, 12, 13, 16, 19 ir 20 straipsniam, vertindamas nacionalinių aktų suderinamumą su Pataisytos Europos Socialinių teisių chartijos 13 str. 1 d., pagal kurią šalis įsipareigoja užtikrinti, kad kiekvienas asmuo, kuris neturi pakankamai lėšų pragyvenimui ir kuris negali gauti tokių lėšų savo pastangomis ar iš kitų šaltinių, ypač iš socialinės apsaugos sistemos, gautų reikiamą paramą, o susirgęs - priežiūrą, būtiną pagal jo sveikatos būklę, Komitetas padarė išvada, kad Lietuvos socialinės apsaugos įstatymai, nustatydami socialinės paramos asmeniui teikimo priklausomybę nuo nuolatinio gyventojų statuso, neatitinka minėtojo straipsnio. Komiteto nuomone, valstybės gali nustatyti socialinės paramos teikimo priklausomybę nuo gyvenimo Lietuvos Respublikoje trukmės, tačiau tik su sąlyga, kad reikalaujamas nuolatinio gyvenimo šalyje laikotarpis nebus pernelyg didelis, tuo tarpu Lietuvos Respublikoje nuolatinis leidimas gyventi išduodamas po 5 metų nenutrūkstamo gyvenimo šalyje, ir tokio ilgumo terminas pažeidžia asmens teisę į socialinę paramą. (Žr. plačiau European Committee of Social Rights Conclusions 2006 (Lithuania), P 30-32 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą:http://www.coe.int/t/e/human_rights/esc/3_reporting_procedure/2_recent_conclusions/1_by_state/Lithuania_2006.pdf>

¹¹⁷ Valstybės žinios, 2004 Nr. 88-3208

¹¹⁸ Valstybės žinios, 2006, Nr.130-4889

¹¹⁹ Socialinė apsauga – viena iš valstybės paramos integracijai sričių.

¹²⁰ Valstybės žinios, 2006, Nr.17-589

¹²¹ Valstybės žinios, 1990, Nr.30-711

Dėl nacionalinio reguliavimo neatitikimo ES teisei Lietuva turi modifikuoti nacionalinėje socialinės apsaugos teisinėje bazėje įtvirtintą nuolatinio gyventojų sąlygą ir išplėsti teisės aktų taikymo apimtį nustatant papildomą apsaugą besinaudojantiems asmenims teisę gauti socialinės apsaugos garantijas lygiais pagrindais su piliečiais.

KULTŪRINĖS TEISĖS

Pabėgėlių kultūrinių teisių įgyvendinimo galimybės Lietuvos Respublikoje

Remiantis Tarptautiniu Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktu pabėgėlio kultūrinės teisės nagrinėtinos kaip kiekvienam žmogui suteiktų teisių dalis. Šioje dalyje nagrinėjamu klausimu yra aktualūs TESKTP 13 ir 15 straipsniai, kuriuose nustatyta, kad asmenų kultūrinės teisės apima asmens teises į mokslą, savarankiškai pasirinkti mokymosi įstaigas, naudotis mokslo pažangos rezultatais, dalyvauti valstybės kultūriniame gyvenime, etc.

Lietuvos Respublikos nacionalinis reguliavimas atitinka tarptautiniuose instrumentuose nustatytus standartus, todėl tolesnis konkrečiai pabėgėlių kultūrinių teisių būklės vertinimas bus atliekamas analizuojant aktualiausių prieglobstį gavusio asmens integracijai kultūrinių teisių praktinio įgyvendinimo galimybes.

Pabėgėlių teisės į mokslą kontekste aktualus ne tik TESKTP nustatytas reguliavimas, bet ir ES Tarybos direktyva 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų. Ši direktyva įpareigoja valstybes nares suteikti galimybę suaugusiems asmenims, kuriems suteiktas pabėgėlio ar papildomos apsaugos statusas, naudotis bendrąja švietimo sistema, toliau lavintis ar persikvalifikuoti tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir teisėtai toje šalyje gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams. Šiuo aspektu LR teisinė bazė neprieštarauja direktyvai, tačiau dėl nacionalinių ypatybių asmenys, kuriems Lietuvos Respublikoje yra suteikta papildoma apsauga, dėl dažnai jiems būdingų individualių savybių (neturto) praktiškai negali pasinaudoti bendrąja universitetine sistema, nes Lietuvoje aukštojo mokslo studijų kaina užsieniečiams diferencijuojama priklausomai nuo to ar jie yra ES ar EEB piliečiai arba kiti užsieniečiai, turintys leidimą nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje¹²². Asmenys, kuriems suteiktas leidimas laikinai gyventi, priešingai nei ES ar EEB piliečiai, o taip pat kiti užsieniečiai, turintys leidimą nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje, privalo mokėti ne 1040 litų už du semestrus (jei studijų vieta dalinai valstybės finansuojama), bet pilną

---

¹²² Lietuvos Aukštojo mokslo įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 27-715; Bendrosios studentų priėmimo nuostatai // švietimo ir mokslo ministro 2005 09 15 raštas Nr. Nr. SR-40-11-592// Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 20). Prieiga per internetą: < http://www.smm.lt/smt/docs/priem_tvarka/nuost.doc >

studijų kainą (Pavyzdžiui, Vilniaus universitete studijų kaina diferencijuojasi nuo 5 iki 24 tūkstančių į metus)¹²³.

Tinkamas teisės į mokslą užtikrinimas taip pat yra svarbus elementas paskatinantis spartesnę pabėgėlių vaikų integraciją į prieglobsčio valstybės visuomenę. Pabrėžtina, kad Lietuvos Respublikoje nei pabėgėlių, nei prieglobsčio prašytojų vaikai nėra segreguojami nuo valstybės bendrojo lavinimo mokyklų sistemos ir pats tokios mokyklos lankymas kartu su lietuviais yra dar vienas forumas, kuriame vaikas gali daug greičiau išmokti kalbą bei pažinti Lietuvos kultūrą ir jo šeimai prieglobstį suteikusios valstybės visuomenės tradicijas ir vertybes. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo¹²⁴ 33 straipsnis nustato, kad pabėgėlių vaikams švietimo prieinamumas yra užtikrinamas tiekiant jiems socialines paslaugas ir pedagoginę pagalbą. Įstatyme taip pat yra nustatyta, kad tikslines socialines ir švietimo programas vykdo Vyriausybė ir savivaldybės tiesiogiai arba per mokyklas. Šių programų rengimas ir vykdymas gali būti patikėtas ir nevyriausybinės organizacijos bei kitiems juridiniams ir fiziniams asmenims. Už tokių programų koordinavimą ir pedagoginės pagalbos pabėgėlių vaikams užtikrinimą yra atsakingi savivaldybių švietimo skyriai¹²⁵.

Atsakymas į klausimą, kokia apimtimi yra užtikrinama prieglobstį Lietuvos Respublikoje gavusių asmenų bei prieglobsčio prašytojų (nes integracija į prieglobsčio valstybės visuomenę turi prasidėti jau prieglobsčio procedūros metu) teisė dalyvauti valstybės kultūriniame gyvenime, *ipso facto* indikuoja ir šalyje įgyvendinamų integracinių programų progresyvumą. Teisė dalyvauti kultūriniame gyvenime neturi būti suprantama vien tik kaip pabėgėlio teisė susipažinti su Lietuvos kultūriniu gyvenimu ir dalyvauti jame¹²⁶, ji turi būti suvokiama ir kaip kultūrinės sklaidos įgalinimas, nes tik tokiu atveju integracija atitiktų dvipusio proceso reikalavimus. Atkreiptinas dėmesys, kad ekonominės, socialinės ir kultūrinės teisės mokslinėje literatūroje yra priskiriamos

---

¹²³ Asmenų, įgijusių išsilavinimą užsienyje, priėmimo į Vilniaus Universitetą tvarka // Interaktyvus [žiūrėta 2007 01 18]. Prieiga per internetą: < <http://www.vu.lt/lt/studijos/stojantiesiems/uzsienieciams/>>

¹²⁴ Valstybės žinios, 2003, Nr. 63 - 2853

¹²⁵ Žr. pvz: Alytaus miesto savivaldybės direktoriaus įsakymas Dėl Alytaus miesto savivaldybės administracijos švietimo ir socialinių reikalų departamento švietimo skyriaus nuostatų tvirtinimo, 2004 03 12, Nr. P-50 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 18). Prieiga per internetą: < <http://www.ams.lt/index.php?Lang=34&ItemId=28123>>

¹²⁶ Toks teisės dalyvauti valstybės kultūriniame gyvenime suvokimas suniveliuotų integracijos ir asimiliacijos sąvokas, o tai nėra tinkamas požiūris į pabėgėlių integraciją, nes asimiliacija reiškia, kad pabėgėlis priima naujosios visuomenės vertybes, kultūrą ir šiuo aktu yra priverstas atsisakyti savo kultūrinio identiteto, tuo tarpu prieglobstį gavusių asmenų integracija turi būti suvokiama kaip adaptacinis/akultūracinis procesas, kurio metu pabėgėlis įsilieja į multikultūrinę prieglobsčio valstybės visuomenę ir kartu išsaugo savo kultūrinį identitetą. Žr. plačiau: Ramūnas Aušrotas, Remigijus Civinskas, Daiva K. Kuzmickaitė Prieglobsčio prašytojų profesinio informavimo ir konsultavimo metodika, 2006 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 26). Prieiga per internetą: < <http://www.in.corpore.lt/customfiles/lt/sekimetodika.pdf> >;

„pozityvioms teisėms“, t.y. šių teisių įgyvendinimui yra reikalingi valstybės veiksmai ir išlaidos¹²⁷. Pabėgėlis turi turėti realias galimybes realizuoti savo kultūrinės teisės ir todėl tokių galimybių efektyvumo užtikrinimui neužtenka, kad nacionaliniai įstatymai formaliai nesudaro kliūčių prieglobstį gavusiam asmeniui skleisti savo kultūrą ir supažindinti su ja prieglobsčio valstybės visuomenę. Pabėgėliai, atsižvelgiant į šiai grupei būdingas charakteristikas, dažnai dėl objektyvių priežasčių negali savarankiškai realizuoti savo teisės dalyvauti kultūriniame gyvenime, todėl valstybinės ir nevalstybinės integracinės programos turi būti formuojamos taip, kad užtikrintų šios teisės efektyvų įgyvendinimą. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į vystymo bendrijos „In Corpore“ veiklą. Šio projekto, apjungiančio vyriausybės institucijas ir nevyriausybines organizacijas, rėmuose yra rengiami seminarai ir kultūrinės vakaronės, kurių metu visuomenei yra pateikiama informacija apie prieglobsčio prašytojus, o kultūrinių vakaronių URC metu yra sudaroma galimybė susipažinti su pabėgėlių atstovaujamosiomis kultūromis per simbolinius kultūros indikatorius (muzika, kulinarinės tradicijos ir pan.)¹²⁸. Šiame kontekste paminėtina ir Kaune įgyvendinamo Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos Pabėgėlių Dienos centro projekto indėlis į pabėgėlių kultūrinio identiteto išsaugojimą – čia čečėnų etninei grupei priklausančių pabėgėlių vaikai mokomi čečėnų kalbos, centras taip pat tarnauja ir kaip kultūrinis forumas, kuriame vienai kultūrinei tradicijai priklausantys asmenys gali susirinkti, bendrauti, keistis informacija ir tokiu būdu palaikyti santykius su kitais jų kultūrinei aplinkai priklausančiais asmenimis, kas veiksmingai plėtoja kultūrinio bendrumo jausmą¹²⁹.

Integracijos proceso visuomeninis lygmuo

Prieglobstį Lietuvos Respublikoje gavusių asmenų integracija turi būti suvokiama kaip abipusis procesas, kuriame aktyviai turi dalyvauti tiek pabėgėliai, tiek visuomenė. Pačios geriausios pabėgėliams skirtos integracinės programos yra pasmerktos nesėkmei jeigu valstybės visuomenė netoleruoja pabėgėlių ir nėra pasirengusi juos priimti. Visuomeninis integracijos lygmuo yra glaudžiai susijęs su rasistiniais stereotipais ir

¹²⁷ Lietuvos žmogaus teisių centras Žmogaus teisės. Diskriminacijos draudimas Lietuvos ir tarptautinėje teisėje. Mokomoji priemonė, 2004, P 46

¹²⁸ Žr.: Informacinis pranešimas apie kultūrinę vakaronę URC „Atverkime duris“ // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 26). Prieiga per internetą: < <http://www.in.corpore.lt/?act=news&id=84> >

¹²⁹ Socialinės ekonomikos institutas Pabėgėlių ir jų šeimų poreikių Lietuvos Respublikoje tyrimo ataskaita // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 15). Prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/pabegeliai/files/Pabegeliu%20poreikiai_tyrimo%20ataskaita%20su%20log.doc>

ksenofobija¹³⁰ ir būtent dėl to manytina, kad šią integracijos proceso dalį yra tikslinga aptarti ne kartu su kitu integracijos proceso lygmeniu, o darbo skyriuje, kuriame analizuojama prieglobstį Lietuvos Respublikoje gavusių užsieniečių kultūrinių teisių būklė. Pažymėtina, kad mokslinėje literatūroje charakterizuojant rasizmą yra akcentuojama, kad apibrėžiant rasizmą kaip reiškinį šių laikų kontekste dažnai yra nukrypstama nuo klasikinės rasizmo sampratos ir remiamasi ne biologiniais ir antropologiniais kriterijais, o kultūrinėmis skirtybėmis, t.y. moderniosios rasizmo apraiškos dažniausiai identifikuojamos kaip „kultūrinis rasizmas“¹³¹.

2005 metais, siekiant išsiaiškinti nuolatinių Lietuvos Respublikos gyventojų tolerancijos kitoms kultūrinėms ir etninėms grupėms lygį, atliktos socialinės apklausos¹³² duomenys parodė, kad 54 procentai respondentų išreiškė neigiamą požiūrį į pabėgėlius, toks pat skaičius asmenų neigiamai įvertino čečėnus, 51 procentas apklaustųjų išreiškė neigiamą požiūrį į musulmonus (šiai religinei konfesijai priklauso dauguma Lietuvos Respublikoje prieglobstį gavusių užsieniečių). Dar daugiau, Europos vertybinių tyrimų grupės 2000 m. atlikto tyrimo duomenys yra oficialiai nustatyta, kad Lietuvos visuomenė yra viena ksenofobiškiausių Europoje. Remiantis šių tyrimų duomenimis 22,7 % Lietuvos gyventojų nenorėtų, kad jų kaimynystėje gyventų imigrantai. 94,2 % lietuvių yra įsitikinę, kad jie turi pirmumo teisę gauti darbą, o tik po to imigrantai. 52,2 % gyventojų mano, kad nereikia priimti pabėgėlių¹³³. Tokie skaičiai yra dideli valstybei, kuri yra susidūrusi tik su sąlyginai mažais prieglobsčio prašytojų srautais. Netolerancijos priežastys yra užkoduotos jau pačioje Lietuvos gyventojų etninėje struktūroje,¹³⁴ kuri sąlygoja santykinai didelį Lietuvos visuomenės polinkį į etnocentrizmą bei monokultūriškumą¹³⁵.

Integracijos visuomeniniame lygmenyje didelis dėmesys turėtų būti skiriamas žiniasklaidai, kaip vienam pagrindinių visuomenės nuomonės formuotojų. Siekiant

---

¹³⁰ Žr. plačiau: European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia Equal voices – Putting integration policies into practice, 2006 lapkritis P 17-20 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 25). Prieiga per internetą: <<http://eumc.europa.eu/eumc/material/pub/ev/ev19/ev19.pdf>>

¹³¹ Žr. plačiau: Dimitrina Petrova Racial Discrimination and the Rights of Minority Cultures // The Collected Courses of the Academy of European Law Discrimination and Human Rights – The Case of Racism. Redaktorė Sandra Fredman. Oxford University Press, 2001 m. P 45-76

¹³² Visuomenės nuomonės apklausą Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centro užsakymu atliko UAB „RAIT“. Žr.: Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centras Apklausa // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: <<http://www.ces.lt/downloads/structure/files/apklausa.pdf>>

¹³³ Žr.: Nacionalinė kovos su netolerancija, rasizmu ir ksenofobija ir homofobija programa, vykdančią programą „Parama įgyvendinant nacionalinį žmogaus teisių veiksmų planą“ (LIT/02/005) 2003 m. // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 25). Prieiga per internetą:

<<http://www3.lrs.lt/owa-bin/owa/inter/owa/U0115862.doc>>

¹³⁴ Remiantis Lietuvos Respublikos Statistikos departamento 2005 m. duomenimis lietuvių tautybės asmenys tarp Lietuvos gyventojų sudarė 83 procentus. Žr.: Statistikos departamentas Gyventojai pagal tautybę ir gimtąją kalbą // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 25). Prieiga per internetą:

<<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1678>>

¹³⁵ Žmogaus teisių stebėjimo institutas Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje. Apžvalga. Vilnius, 2004 m. P 35

skatinti toleranciją pabėgėliams ir prieglobsčio prašytojams, bei kitiems nevyraujančiai kultūrinei tradicijai priklausantiems asmenims yra ypatingai svarbu, kad Lietuvos visuomenę pasiektų objektyvi informacija apie šiuos asmenis bei jų veiklą, kad gyventojai būtų skatinami suvokti prieglobsčio prašytojų išvykimo iš savo kilmės valstybių priežastis. Tuo tarpu, analizuojant Lietuvos žiniasklaidos priemonėse pasirodžiusią medžiagą prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių tema, darytina išvada, kad nacionalinių masinės informacijos priemonių pozicija pabėgėlių klausimų atžvilgiu dažnai pasižymi neobjektyvumu ir būna tendencinga. Pagrindinės problemos šioje srityje pasireiškia etninių stereotipų eskalavimo forma, t.y. pavyzdžiui, čečėnų etninės kilmės prieglobsčio prašytojai bei pabėgėliai yra vaizduojami kaip žiaurūs, linkę nusikalsti ir pavojingi asmenys, kurie turi būti izoliuoti nuo visuomenės ar sugriežtinta jų judėjimo kontrolė¹³⁶. Kita problema, daranti įtaką neigiamo prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių įvaizdžio formavimui žiniasklaidoje, yra susijusi su tuo, kad dažnai nusikaltimų ar kitų pažeidimų kontekste yra pateikiama pertekliniai, su padarytu teisės ar visuomeninių normų pažeidimu visiškai nekoreliuojantys duomenys, kurių pagrindu asmuo yra identifikuojamas kaip prieglobsčio prašytojas ar pabėgėlis¹³⁷. Informacijos visuomenei pateikimas apie medžio apdirbimo įmonės Pabradėje užpuolimą, kurio įvykdymu yra įtariami čečėnų kilmės prieglobsčio prašytojai, iliustruoja dar vieną ydingą žiniasklaidos priemonių tarpe paplitusią praktiką, kai buitinio pobūdžio konfliktai ar chuliganiški veiksmai yra pateikiami kaip rasistinio smurto proveržis, taip savo ruožtu proklamuojant ultra – nacionalistinių tendencijų (pvz.: Lietuva – lietuviams!) plitimą visuomenės tarpe, o tai, savaime suprantama, neskatina visuomenės tolerancijos prieglobsčio prašytojams ir ženkliai sumažina jų integracijos galimybes¹³⁸.

¹³⁶ Užsieniečiai Pabradėje įvedinėja savo tvarką. Lietuvos žinios, 2007 01 31 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 12). Prieiga per internetą: < <http://www.balsas.lt/naujienos/kronika/straipsnis25052> >; Taip pat TV laida „Srovės“, LNK 2007 02 05 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 02 05). Prieiga per internetą: < http://www.tv.lt/mconsole.asp?category_id=152 >;

¹³⁷ Pavyzdžiui, dienraštyje Kauno diena buvo išspausdintas straipsnis „Afrikiečio akibrokštas Kauno centre“, kuriame nurodama, kad politinio pabėgėlio statusą turintis buvęs Somalio policijos kapitonas buvo sulaikytas nuogas Laisvės alėjoje. Straipsnyje buvo ne kartą akcentuota, kad šis asmuo yra pabėgėlis. Žr.: Greta Čižinauskaitė Afrikiečio akibrokštas Kauno centre. 2006 07 13, Nr. 157 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 25). Prieiga per internetą: < <http://www.kaunodiena.lt/lt/?id=6&aid=39152> >;

¹³⁸ Nepaisant tos aplinkybės, kad žiniasklaidos pranešimuose apie aktualius įvykius Pabradėje paprastai būdavo nurodoma galimai tikroji šio konflikto priežastis (nelegalus darbas ir nesumokėti atlyginimai), papildomai pateikiama informacija apie šį įvykį visuomenę skatina jį identifikuoti kaip rasistinį. Pavyzdžiui, LNK televizijos 2007 m. vasario 5 d. transliuotoje laidoje „Srovės“ pateiktos su užpuolimo aplinkybėmis susijusios informacijos, apie tariamą čečėnų etninei grupei priklausančių asmenų neapykantą lietuviams bei čečėnų vykdomą Pabradės gyventojų užpildinėjimą ir engimą, negalima vertinti kaip išreiškiančios tik vieno iš laidos herojų (įmonės direktoriaus) nuomonę, t.y. kaip nesusijusios su laidos kūrėjų pozicija. „Srovių“ kūrybinės grupės negatyvią poziciją čečėnų etninės kilmės asmenų atžvilgiu leidžia identifikuoti ir prieš laidos transliaciją pasirodęs anonsas (čečėnai atakuoja ir pan.) bei pačioje laidoje keliamos probleminiai klausimai, pavyzdžiui, kaip Pabradėje esančio URC administracija kovoja su čečėnų keliamą grėsme visuomenėje, kodėl jiems leidžiama išeiti iš URC teritorijos, o administracija

Tokie ir panašūs žiniasklaidos veiksmai ne tik formuoja neigiamą visuomenės nusistatymą kitoms etninėms/kultūrinėms grupėms priklausančių asmenų atžvilgiu, bet ir pažeidžia Žurnalistų etikos kodekso¹³⁹ 54 ir 55 straipsnius, kurie neleidžia visuomenei teikti informacijos, kuria tiesiogiai ar netiesiogiai siekiama skatinti ar kurstyti neapykantą etninei, tautinei, rasinei ar religinei visuomenės grupei. Kodeksas *inter alia* nustato, kad žurnalistai ir viešosios informacijos rengėjai negali sieti įtariamojo, kaltinamojo ar nusikaltusio asmens priklausymo tam tikrai tautinei, etninei ar socialinei grupei su jo padarytu nusikaltimu bei tai pabrėžti. Už šių reikalavimų vykdymo monitoringą Lietuvoje yra atsakingos dvi institucijos – žurnalistų etikos inspektorius, kuris pagal Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso¹⁴⁰ 259⁽¹⁾ straipsnį turi teisę surašyti administracinio teisės pažeidimo protokolą dėl informacijos, propaguojančios nacionalinę, rasinę ar religinę nesantaiką, gaminimo, laikymo bei platinimo per visuomenės informavimo priemones, bei Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija, kuri pagal Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymą¹⁴¹ turi kompetenciją nagrinėti žurnalistų bei viešosios informacijos rengėjų profesinės etikos pažeidimus bei prižiūri, kaip platinant viešąją informaciją laikomasi įstatymų nuostatų, draudžiančių tautinės, rasinės, religinės, socialinės ar lyčių neapykantos kurstymą. Šioms institucijoms reiktų aktyviau veikti pabėgėlių vaizdavimo Lietuvos žiniasklaidoje vertinimo srityje bei operatyviai reaguoti į neobjektyvius ir tendencingo prieglobsčio prašytojų ir prieglobstį Lietuvos Respublikoje jau gavusių asmenų įvaizdžio formavimo atvejus. Skatintinos ir besirūpinančių pabėgėlių reikalais nevyriausybinėms organizacijoms šioje srityje, šioms organizacijoms rekomenduotina vykdyti žiniasklaidos monitoringą ir operatyviai kreiptis į atsakingas institucijas bei atkreipti jų dėmesį į galimus įstatymų bei Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso pažeidimus.

Vienas iš būdų formuoti tolerantišką ir pozityviai pabėgėlių atžvilgiu nusiteikusią visuomenę yra žiniasklaidos, kaip visuomenės nuomonės formuotojo, švietimas. Lietuvos visuomenei pabėgėlių klausimai yra pakankamai nauji, žiniasklaidoje taip pat ne visada yra tinkamai suvokiama kas yra pabėgėlis, vis dar dažni atvejai kai nėra pakankamai atribojamos pabėgėlių bei ekonominių, ar nelegalių migrantų sąvokos ir jos naudojamos

---

netikrina ar išeidami į miestą šie asmenys su savimi neturi ginklų ir pan. Žr. plačiau: TV laida „Srovės“, LNK televizija, 2007 02 05 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 02 05). Prieiga per internetą: < http://www.tv.lt/mconsole.asp?category_id=152 >;

¹³⁹ Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas 2005 m. // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 24). Prieiga per internetą: < <http://www3.lrs.lt/docs2/FDOOUEDY.PDF> >;

¹⁴⁰ Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1

¹⁴¹ Valstybės žinios, 2006, Nr. 82-3254

drauge kaip viena kitą dubliuojančios ar glaudžiai susijusios¹⁴². Siekiant užtikrinti, kad masinės informacijos priemonėse pateikiama informacija būtų objektyvi ir neklaidintų visuomenės, rekomenduotina, kad Žurnalistų etikos inspektoriatas tarnyba arba Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija perengtų žiniasklaidos priemonėms skirtas instrukcijas, kuriomis žurnalistai ir informacijos rengėjai turėtų vadovautis pateikdami visuomenei naujienas apie prieglobsčio prašytojus ir pabėgėlius – manytina, kad tokie nurodymai padėtų išvengti netinkamų ar net pejoratyvinių kalbinių asociacijų vartojimo informuojant visuomenę apie pabėgėlius ir prieglobsčio prašytojus¹⁴³. Ypatingai svarbu, kad Lietuvoje ne tik būtų sukurtos tokios instrukcijos, bet ir efektyviai užtikrinamas jų laikymasis.

Žiniasklaidos bei visuomenės informavimo srityje labai svarbi ir naudinga yra nevyriausybių organizacijų bei vystymo bendrijos „In Corpore“ veikla. Viena iš šios vystymo bendrijos veiklos sričių yra seminarų apie prieglobsčio prašytojus, kuriuose kviečiami dalyvauti savivaldybių darbuotojai, potencialūs darbdaviai bei žiniasklaidos atstovai ir kiti suinteresuoti asmenys, rengimas¹⁴⁴. Paminėtinas ir Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos sukurtas filmas apie pabėgėlius, kuriame pasakojamos jų gyvenimo istorijos, nurodomos priežastys dėl kurių jie buvo priversti palikti savo kilmės valstybes bei vaizduojamas jų gyvenimas Lietuvoje. Šis filmas buvo transliuojamas per kelias regionines televizijas.

Vertinant Lietuvos Respublikos integracinę sistemą ne retai yra pabrėžiamos jos paternalistinis pobūdis ir tokio apibūdinimo rizikingumas ir rekomenduojama keisti valstybės integracinę strategiją kiek įmanoma šalinant jos paternalistinį pobūdį.¹⁴⁵ Tai, kad valstybės integracinė politika, kuria siekiama paruošti prieglobstį gavusius asmenis savarankiškam gyvenimui Lietuvos teritorijoje, nėra pakankamai efektyvi ir greičiau nesėkminga, nei duodanti neginčijamai pozityvių rezultatų, liudija ir pabėgėlių poreikių socialinio tyrimo rezultatai – atliekant šį tyrimą pabėgėliai ne kartą išreiškė

---

¹⁴²Žr. pavyzdžiui: Klaipėda su nerimu laukia pabėgėlių Vakarų ekspresas, 2003 01 25 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 02 18). Prieiga per internetą:

< <http://www.ve.lt/?rub=1065924812&data=2003-01-25&id=1043425266> >; Taip pat TV laida „Srovės“, LNK televizija, 2007 02 05 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 02 05). Prieiga per internetą:

< http://www.tv.lt/mconsole.asp?category_id=152 >;

¹⁴³ ECRE skatina valstybes integraciniais tikslais instruktuoti žiniasklaidos priemones. Žr: European Council on Refugees and Exiles 'Towards the Integration of Refugees in Europe', 2005, P 20 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą: < <http://www.ecre.org/files/Integ.pdf> >

¹⁴⁴ In Corpore projektas // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 26). Prieiga per internetą:

< <http://www.equal.lt/lt/pages/view/?id=81> >

¹⁴⁵ Dienraštyje „Vakarų ekspresas“ išspausdintame straipsnyje „Imigrantų nepasitenkinimas gresia ir Lietuvai“ Lietuvos Laisvosios rinkos instituto viceprezidentas R. Šimačius pateikia nuomonę, kad paternalistinė Lietuvos integracinė politika yra pasmerkta žlugimui. Žr: Giedrė Petkevičiūtė Imigrantų nepasitenkinimas gresia ir Lietuvai, Vakarų ekspresas, 2005 11 12 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 26). Prieiga per internetą: < <http://www.ve.lt/?data=2005-11-12&rub=1065924810&id=1131727990> >.

nusiskundimus per mažą finansinę paramą, o su prieglobstį Lietuvos Respublikoje gavusiais asmenimis dirbantys socialiniai darbuotojai kaip vieną iš didžiausių problemų akcentavo tarp pabėgėlių masiškai paplitusį poreikį gauti kuo daugiau socialinių pašalpų¹⁴⁶. Neginčytina, kad integracinės priemonės turi būti orientuojamos ne į išlaikymą, o į galimybių pabėgėliams patiems save išlaikyti sudarymą. Siekiant pateikti objektyvią pasiūlymų keisti valstybės integracinę politiką teikiamų garantijų ir subsidijų mažinimo linkme kritiką, būtina grįžti prie integracinio proceso struktūros elementų ir jų koreliacijos interpretavimo. Tiek valstybės remiama ir organizuojama pabėgėlio integracija į jam naują socialinę erdvę, tiek visuomeninis integracijos lygmuo, pasireiškiantis labiau kaip valstybės visuomenės adaptacinis procesas ir tolerancijos ugdymas yra neatskiriami integracijos reiškinio rekvizitai. Tačiau būtent integracijos sėkmė arba nesėkmė visuomeniniame lygmenyje nulemia viso integracijos proceso baigtį. Šiuo metu Lietuvos visuomenė pasižymi žemu pabėgėlių toleravimo laipsniu, todėl kol nebus suformuotas tolerantiškas visuomenės požiūris pabėgėlių klausimais, tol paternalistinis integracinių programų pobūdis, nepaisant *per se* egzistuojančios priklausomybės nuo socialinės apsaugos sistemos rizikos, bus pateisinamas, nes visuomeniniame lygmenyje nebus objektyviai užtikrinamos galimybės integruotis. Dėl šios priežasties valstybė turi skatinti tolerancijos plitimą ir tik tada, kai Lietuvoje bus suformuota bent santykinai tolerantiška, „jautri“ pabėgėlių klausimams visuomenė, bus galima valstybės remiamos integracinės programos modifikavimą orientuoti teikiamų garantijų mažinimo linkme.

---

¹⁴⁶ Socialinės ekonomikos institutas Pabėgėlių ir jų šeimų poreikių Lietuvos Respublikoje tyrimo ataskaita, 2006 P 32 -36 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 15). Prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/pabegeliai/files/Pabegeliu%20poreikiai_tyrimo%20ataskaita%20su%20log.doc>

IŠVADOS

Nuo prieglobsčio instituto raidos Lietuvos Respublikoje pradžios buvo padaryta didelė pažanga tiek užtikrinant tinkamų ir tarptautinius standartus atitinkančių prieglobsčio procedūrų suteikimą pabėgėliams, tiek stiprinant jų integracijos Lietuvos visuomenėje galimybes bei išplečiant pabėgėliams suteikiamų ekonominių ir socialinių teisių apimtį. Vis dėlto, nepaisant didelės pažangos vis dar išliko esminių problemų užtikrinant šių asmenų teisių įgyvendinimą, ypač asmenims, kuriems suteiktas prieglobstis papildomos apsaugos forma. Lietuvos Respublikos prieglobsčio srities įstatymai socialinės ir sveikatos apsaugos srityje nėra visiškai suderinti su ES prieglobsčio teisynu ir šį trūkumą būtina kuo greičiau pašalinti.

Pagrindinis valstybės remiamos pabėgėlių integracijos tikslas yra padėti asmeniui adaptuotis Lietuvos visuomenėje bei parengti jį savarankiškam gyvenimui. Natūralu, kad prieglobstį gavusiems asmenims reikalinga pagalba integracijai. Lietuvoje tokia pagalba teikiama įvairiomis formomis: kalbos, profesinis mokymas, finansinė parama, socialinė ir sveikatos apsauga, įvairios konsultacijos bei programos ir pan. Tačiau, nepaisant Lietuvos pabėgėlių integracijos politikos pažangos bei papildomų integracinių programų naudingumo, sėkmingos integracijos galimybės nėra pakankamai užtikrintos. Siekiant padidinti sėkmingos asmens adaptacijos Lietuvos visuomenėje galimybes:

1. Nacionalinėje teisinėje bazėje būtina sulyginti asmenų, kuriems Lietuvos Respublikoje suteiktas prieglobstis pabėgėlio statuso ar papildomos apsaugos forma, teisių apimtį, nes nesąžininga taikyti skirtingą teisinį reguliavimą nulemiantį suteikiamų teisių apimtįs diferenciaciją, vien tuo pagrindu, kad asmenims prieglobstis buvo suteiktas dėl sąlyginai skirtingų pagrindų, tuo tarpu kai jų integraciniai ir kiti poreikiai yra vienodi.
2. Rekomenduotina suteikti teisę prieglobsčio prašytojams patekti į darbo rinką, kuo ankstesnėje prieglobsčio procedūros stadijoje, nes tokios teisės suteikimas pozityviai įtakotų jų galimybes integruotis Lietuvos visuomenėje. Taip pat pažymėtina, kad nacionalinė teisėje prieglobsčio prašytojų įsidarbinimo klausimu yra neatitikimas ES *acquis*, kurį būtina kuo greičiau pašalinti.
3. Lietuvoje vykdoma integracinė politika, lyginant ją su kitose Europos valstybėse įtvirtintais integraciniais modeliais yra pakankamai gera, bet vis dėlto būtina

modifikuoti Lietuvos Respublikos integracines programas taip, kad jos leistų užtikrinti didesnės apimties integraciją į Lietuvos visuomenę bei skatintų didesnį asmens savarankiškumą ir nepriklausomybę nuo valstybės socialinės paramos sistemos. Šiuo pagrindu atsakingoms institucijoms rekomenduojama peržiūrėti Lietuvos integracinę strategiją ir tokia peržiūra turėtų prasidėti jau nuo prieglobsčio procedūros metu išskylančių klausimų, konkrečiai susijusių su prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo Lietuvos Respublikoje materialine baze.

4. Taip pat rekomenduotina nustatyti lankstesnę valstybės remiamos integracijos teikimo tvarką bei teisiškai įtvirtinti pabėgėlių iniciatyvumui skatinti skirtas priemones (pavyzdžiui, nustatyti lietuvių kalbos mokymo programas integruotas kartu su profesinių įgūdžių skatinimu). Ypatingai atkreiptinas dėmesys į tai, kad integracinės priemonės turi koreliuoti su pabėgėlių poreikiais, todėl, atsižvelgiant į tai, kad pabėgėlių struktūra kiekvienais metais gali ženkliai pasikeisti, būtina vykdyti periodinius pabėgėlių poreikių tyrimus.
5. Tai, kad Lietuvoje nėra renkami oficialūs duomenys apie pabėgėlių nedarbą vertintina neigiamai, nes tokia padėtis neleidžia tinkamai nustatyti Lietuvoje teikiamų integracinių programų efektyvumo, todėl būtina surinkti oficialius duomenis apie pabėgėlių užimtumo situaciją.
6. Atsižvelgiant į visuomenės nuomonės tyrimų duomenis darytina išvada, kad viena iš integracijos sričių – visuomenės informavimas yra nepakankamai įgyvendinama, todėl šiai sričiai taip pat turi būti skiriamas didesnis dėmesys, nes be visuomenės teigiamo požiūris į pabėgėlius ir tolerancijos integracinis procesas nebūtų sėkmingas. Būtina didinti visuomenės informavimo priemonių sektoriaus įtraukimą į visuomeninio integracinio lygmens įgyvendinimą bei stiprinti žiniasklaidos monitoringo priemones bei kontroliuoti jų pateikiamos informacijos objektyvumą, tokiu būdu, siekiant užkirsti kelią netolerancijos sklaidai visuomenėje.
7. Progresyvų Lietuvos pabėgėlių integracijos pobūdį identifikuoja tai, kad integracija yra suvokiama ne kaip asimiliacija, o kaip adaptacinis/akultūracinis procesas ir didžiausias tokio suvokimo indikatorius yra teisės dalyvauti kultūriniame gyvenime užtikrinimas integracinių priemonių kontekste. Praktinė situacija taip pat rodo, kad integracija Lietuvoje yra suvokiama, ne tik kaip ekonominis ar socialinis procesas, bet plačiau – pripažįstama kultūrinė įvairovė ir vykdoma jos išsaugojimo politika. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad valstybės

institucijų ir nevyriausybinių organizacijų veikla šioje srityje turi būti ir toliau plėtojama.

8. Šeima yra labai svarbus visuomeninis ir kultūrinis elementas, kuris daro didelę įtaką pabėgėlių sėkmingos integracijos valstybėje perspektyvai, todėl Lietuvos įstatymų leidėjui rekomenduotina atsižvelgti į ECRE pasiūlymus ir modifikuoti šio instituto reguliavimą nacionalinėje teisėje tokia apimtimi, kuri leistų užtikrinti efektyvesnę pabėgėlių teisių apsaugą.

LITERATŪRA

1. Lyra Vysockienė Pabėgėlių teisė. Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005m.
2. Lyra Jakulevičienė 2004 m. Užsieniečių teisinės padėties įstatymas pabėgėlių teisės apsaugos požiūriu // *Jurisprudencija* 2005, t.78(70); 23-28 psl.
3. Lyra Jakulevičienė Main constrains in implementing the EU Asylum Acquis in Lithuania // *Jurisprudencija* 2006, 4(82); 32-40
4. Žmogaus teisių stebėjimo institutas Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje. Apžvalga. Vilnius, 2004 m.
5. Lietuvos žmogaus teisių centras Žmogaus teisės. Diskriminacijos draudimas Lietuvos ir tarptautinėje teisėje. Mokomoji priemonė, 2004, P 44-53, 126 – 132;
6. Dimitrina Petrova Racial Discrimination and the Rights of Minority Cultures // *The Collected Courses of the Academy of European Law Discrimination and Human Rights – The Case of Racism*. Redaktorė Sandra Fredman. Oxford University Press, 2001 m. P 45-76
7. Tenth Anniversary of Poland's Accession to the Geneva Convention // *Refugee Protection*, Varšuva 2002
8. Tarptautinis Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas // *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 77-3290
9. Tarptautinis Piliетinių ir politinių teisių paktas // *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 77-3288
10. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // *Valstybės žinios*, 1995, Nr.40-987
11. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija // *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 60-1501
12. 1951 m. Ženevos konvencija Dėl pabėgėlių statuso // *Valstybės žinios*, 1997, Nr.12
13. 2004 m. balandžio 29 d. ES Tarybos direktyva 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų // *Official Journal L* 304, 30/9/2004, p. 2—2
14. 2003 m. rugsėjo 22 d. ES Tarybos direktyva 2003/86/EB dėl teisės į šeimos susijungimą // *Official Journal L* 251, 3/10/2003, p. 12—18
15. 2003 m. sausio 27 d. ES Tarybos direktyva 2003/9/EC nustatanti minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo // *Official Journal L* 31, 6/2/2003, p. 18—25
16. 2001 m. liepos 20 d. Tarybos direktyva 2001/55/EB dėl minimalių normų, suteikiant perkeltiesiems asmenims laikiną apsaugą esant masiniam srautui, ir dėl priemonių, skatinančių valstybių narių tarpusavio pastangų priimant tokius asmenis ir atsakant už tokio veiksmo padarinius pusiausvyrą // *OL L* 212, 2001 8 7, p. 12—23
17. Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl pabėgėlių statuso // *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 63-1578
18. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl pabėgėlių Lietuvos Respublikoje statuso“ įgyvendinimo // *Valstybės žinios*, 1995 08 02, Nr. 63-1579
19. Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl pabėgėlių statuso (nauja redakcija) // *Valstybės žinios*, 2000, Nr.92-2859
20. Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties // *Valstybės žinios*, 1998 12 31, Nr. 115-3236
21. Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties (nauja redakcija) // *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 73-2539

22. Lietuvos Respublikos Įstatymo "Dėl užsieniečių teisinės padėties" 2, 6, 7, 8, 11, 17, 18, 21, 25, 26, 28, 33, 34, 35, 40, 43, 46, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 64, 79, 88, 90, 93, 97, 99, 100, 101, 102, 104, 106, 113, 115, 127, 130, 131, 132, 136, 138, 140 straipsnių pakeitimo, papildymo 49(1), 101(1), 140(1) straipsniais, 30, 105 straipsnių pripažinimo netekusiais galios, X skyriaus pavadinimo pakeitimo bei priedo pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas // Interaktyvus [žiūrėta 2007 01 18]. Prieiga per internetą: < http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=276881&p_query=&p_t r2=>
23. Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 2, 6, 7, 8, 11, 17, 18, 21, 25, 26, 28, 33, 34, 35, 40, 43, 46, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 64, 79, 88, 90, 93, 97, 99, 100, 101, 102, 104, 106, 113, 115, 127, 130, 131, 132, 136, 138, 140 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 49(1), 101(1), 140(1) straipsniais, 30, 105 straipsnių pripažinimo netekusiais galios, X skyriaus pavadinimo pakeitimo bei Įstatymo priedo pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios 2006, Nr.137-5199
24. Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašas // Valstybės žinios, 2006, Nr. 5-167
25. Lietuvos Respublikos Lygių galimybių įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr.114-5115
26. Lietuvos Respublikos Gyventojų pajamų garantijų įstatymas // Valstybės žinios, 1990, Nr.30-711
27. Lietuvos Respublikos Socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 171-6295
28. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl paramos mirties atveju // Valstybės žinios, 1993, Nr. 73-1371
29. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas // Valstybės žinios, 2006, Nr.17-589
30. Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas // Valstybės žinios, 2004 Nr. 88-3208
31. Lietuvos Respublikos Piniginės socialinės paramos mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) įstatymas // Valstybės žinios, 2006, Nr.130-4889
32. Lietuvos Respublikos Sveikatos draudimo įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 123-5512
33. Lietuvos Respublikos Sveikatos sistemos įstatymas // Valstybės žinios, 1998, Nr.112-3099
34. Pataisyta Europos Socialinė chartija // Valstybės žinios, 2001, Nr.49-1704
35. Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1.
36. Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios, 2006, Nr. 82-3254
37. Lietuvos Aukštojo mokslo įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 27-715
38. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 63-2853
39. Bendrosios studentų priėmimo nuostatai // švietimo ir mokslo ministro 2005 09 15 raštas Nr. Nr. SR-40-11-592// Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 20). Prieiga per internetą: < http://www.smm.lt/smt/docs/priem_tvarka/nuost.doc >
40. Asmenų, įgijusių išsilavinimą užsienyje, priėmimo į Vilniaus Universitetą tvarka // Interaktyvus [žiūrėta 2007 01 18]. Prieiga per internetą: < <http://www.vu.lt/lt/studijos/stojantiesiems/uzsienieciams/>>

41. Ramūnas Aušrotas, Remigijus Civinskas, Daiva K. Kuzmickaitė Prieglobsčio prašytojų profesinio informavimo ir konsultavimo metodika, 2006 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 26). Prieiga per internetą:
< <http://www.in.corpore.lt/customfiles/lt/sekimetodika.pdf> >;
42. Europos Komisijos Teisingumo, laisvės ir saugumo generalinis direktoratas Integracijos vadovas politikos kūrėjams ir vykdytojams, 2004 m. P 32 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 0315). Prieiga per internetą:
<http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/immigration/integration/doc/handbook_1sted_lt.pdf>;
43. European Council on Refugees and Exiles Country Report 2004 – Lithuania // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą:
< <http://www.ecre.org/files/Lithuania%20-%20FINAL.pdf> >
44. Comments from the European Council on Refugees and Exiles on the Amended Proposal for a Council Directive on the right to family reunification // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 20). Prieiga per internetą:
< <http://www.ecre.org/files/freu0902.pdf>>
45. European Council on Refugees and Exiles Summary of ECRE's Way Forward paper entitled 'Towards the Integration of Refugees in Europe', 2005 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą:
< http://www.ecre.org/files/exsum%20ECECRE%20WF%20Integration_Jul05.pdf>
46. European Council on Refugees and Exiles 'Towards the Integration of Refugees in Europe', 2005 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą:
< <http://www.ecre.org/files/Integ.pdf>>
47. European Council on Refugees and Exiles (ECRE) Position on Family Reunification, 2000 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą:
< <http://www.ecre.org/files/family.pdf> >
48. European Council on Refugees and Exiles (ECRE) Information Note on the Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 on the right to family reunification // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą:
< <http://www.ecre.org/files/frdirective.pdf> >
49. European Council on Refugees and Exiles Informatikon Note on the Council Directive 2003/9/EC, 2003 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą:
< <http://www.ecre.org/files/infonote.pdf> >
50. European Council on Refugees and Exiles Reception report // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą:
http://www.ecre.org/files/Reception%20Report_FINAL_Feb06.doc >
51. NGO Network of Integration Focal Points Seminaro medžiaga 2005 11 18-19 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 17). Prieiga per internetą:
<<http://www.ecre.org/files/INTI-SeminarReportWarsawNov05.pdf>>
52. The Asylum Coalition Asylum city 2002 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 18). Prieiga per internetą: < <http://www.asylumsupport.info/asylumcity.pdf> >
53. European Committee of Social Rights Conclusions 2006 (Lithuania) // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą:
<http://www.coe.int/t/e/human_rights/esc/3_reporting_procedure/2_recent_conclusions/1_by_state/Lithuania_2006.pdf>
54. European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia - Annual Report 2005 Part 2 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą:
<http://eumc.eu.int/eumc/material/pub/ar05/AR05_p2_EN.pdf>
55. European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia Equal voices – Putting integration policies into practice, 2006 lapkritis // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 25). Prieiga per internetą:

- <<http://eumc.europa.eu/eumc/material/pub/ev/ev19/ev19.pdf>>
56. Nando Sigona Refugee integration(s): Policy and practice in the EU // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: <<http://rsq.oxfordjournals.org/cgi/reprint/24/4/115.pdf>>
57. Good Practice Guide on Education for Refugees in the European Union // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: <http://www.ecre.org/files/education_guide.pdf>
58. Violeta Davoliūtė Pabėgėliai Lietuvoje – integracija ar izoliacija // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/comments/article.php?id=6946774>>
59. Greta Čizinauskaitė Afrikiečio akibrokštas Kauno centre. Kauno diena, Nr. 157 2006 07 13 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 25). Prieiga per internetą: <<http://www.kaunodiena.lt/?id=6&aid=39152>>;
60. Rimas Punksus Akiratyje - prieglobstį gavusių užsieniečių integracija Lietuvoje, Respublika, 2006 11 07 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 20). Prieiga per internetą: <http://www.equal.lt/uploads/docs/Equal-Ziniasklaidos%20apzvalga_20061107_be_logotipu.htm>
61. TV laida „Srovės“, LNK televizija, 2007 02 05 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 02 05). Prieiga per internetą: <http://www.tv.lt/mconsole.asp?category_id=152>;
62. European Commission against Racism and Intolerance Third report on Lithuania, 2005 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/e/human_rights/ecri/1-ecri/2-country-by-country_approach/lithuania/Lithuania%20third%20report%20-%20cri06-2.pdf>
63. Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centras Apklausa // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: <<http://www.ces.lt/downloads/structure/files/apklausa.pdf>>
64. Socialinė apsauga. TA programme of German Ministry of Health, 1998, P 87-88 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 20). Prieiga per internetą: <http://www.sec.lt/docs/pubs/socbook_97.pdf>
65. European Council on Refugees and Exiles Annual report 2005 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: <<http://www.ecre.org/files/ECRE%20Annual%20report%202005.pdf>>
66. European Council on Refugees and Exiles konferencijos medžiaga. R. Cholewinski Overview of Social and Economic Rights of Refugees and Asylum Seekers in Europe: International Obligations – Education and Employment // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: <<http://www.ecre.org/files/ESC%20Rights%20of%20Refugees%20R.Cholewinski.pdf>>
67. Europos Bendrijų iniciatyvos EQUAL bendrasis programavimo dokumentas 2004 – 2006 projektas, P 17-20 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą: <http://www.lsa.lt/esparama/images/EQUAL_bpd.doc>
68. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas 2005 m. // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 24). Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/docs2/FDQOUEDY.PDF>>;
69. Nacionalinė antidiskriminacinė 2006-2008 metų programa // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 18). Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=282802>
70. Išvažiuojamasis Žmogaus teisių komiteto posėdis. Laimos Mogenienės pastabos. 2005 01 14 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 07). Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter/dba_intra.W3_VIEWER.printVersion?p_int_tekst_id=38265&p_int_tv_id=3364>

71. Lietuvos Statistikos departamentas Nedarbo lygio pokyčiai (tyrimų duomenys), 2006 03 24 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 01 21). Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1391>>
72. Socialinės ekonomikos institutas Pabėgėlių ir jų šeimų poreikių Lietuvos Respublikoje tyrimo ataskaita, 2006 // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 15). Prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/pabegeliai/files/Pabegeliu%20poreikiai_tyrimo%20ataskaita%20osu%20log.doc>
73. In Corpore projektas // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 26). Prieiga per internetą: < <http://www.equal.lt/lt/pages/view/?id=81> >
74. Informacinis pranešimas apie kultūrinę vakaronę URC „Atverkime duris“ // Interaktyvus (žiūrėta 2007 03 26). Prieiga per internetą: < <http://www.in.corpore.lt/?act=news&id=84> >
75. <<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=8733423&com=1&categoryID=5995&ndate=1139475833>>
76. <<http://www.migracija.lt/MD/Informac/pranesimas%20spaudai%20WRD.htm>>
77. < http://www.asylum-online.lt/pages/lith_comm.html>
78. <<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=8265377>>
79. <http://www.coe.int/T/e/human_rights/ecri/1-ECRI/>
80. <http://www.ecre.org/about_us/intro_to_about_us>
81. < http://www.ecre.org/topics/family_reunification >
82. <http://www.coe.int/T/e/human_rights/ecri/1-ECRI/>
83. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1090,30070682,1090_33076576&_dad=portal&_schema=PORTAL>
84. < http://www.ecre.org/topics/reception_and_integration >

Reziუმė

Šiame darbe yra siekiama glaustai apžvelgti Lietuvos Respublikoje prieglobstį gavusių užsieniečių ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių įgyvendinimo galimybes Lietuvos Respublikoje bei pateikti Lietuvoje vykdomos pabėgėlių integracinės programos aprašymą bei jos kritiką. Remiantis šiais tikslais yra analizuojami Lietuvos Respublikos, Europos Sąjungos bei tarptautiniai teisės aktai ir pateikiamos nacionalinės teisės atitiktis tarptautiniams ir regioniniams instrumentams vertinimas. Darbe yra iškeliami ne tik integracinio proceso atitiktis ES *acquis* reguliavimui klausimai, bet ir keliamos integracinio proceso tinkamumo *per se* problemos, taip pat pateikiamos su autoritetingų nevyriausybinų organizacijų pozicija suderintos rekomendacijos kaip modifikuoti Lietuvos integracinę strategiją ir užtikrinti pabėgėlių ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių įgyvendinimą didesne apimti. Darbe taip pat yra pateikiama nemažai pavyzdžių apie pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų teisių situaciją kitose Europos valstybėse.

Summary

This article aims to review pithily the opportunities of the implementation of rights of refugees and asylum seekers in Republic of Lithuania and to suggest characterization of national integration programmes of Lithuania and to give the critics of it. On this purpose This work aims to give the analyses of Lithuanian, international legislation and EU *acquis*. The questions raised in this article are related not only with the match of these national instruments to EU regulation, but also with the problems of suitability of national integration process *per se*. The author analyses the practise given in certain areas by other countries and the recommendations of NGO.